श्रीगणेशायनमः॥ अविघ्नमस्तु॥ उत्तरतउपचारोविहारोन्तरांगाणियज्ञोगानिकर्तुम्त्वारिंवाचारिकर्माणिप्रसंपद्यन्तकुर्यादावृत्तीर्त्तर्भणेमंत्रांतेकर्मादि२ सनिपातयेदादिनोनरस्यपूर्वस्यात२ विद्याद्यज्ञोपवीतीदक्षिणाचारःपाङ्न्याय्यंकर्मोपा२ श्रुयजुर्वेदेनकुर्याद्दर्शपौर्णमासयोःधर्मोःसाधारणानिर्देशात्यवनिष्ठेर२ वत्वारःकर्त्विजोध्वर्युर्हौताग्नीध्रब्रह्माग्नीतादेवोध्वर्युःकुर्याद्उपवस्त्वासनेकृतेगार्हपत्यादाहवनीयंज्वलंतंप्रणयति॥ देवागातुविदोगातु२ वित्वागातु२ यज्ञायविदंन॥ मनसस्पतिनादेवेनवाताद्यज्ञः प्रयज्यनामिमिनजपित्वाद्रोपेतस्यशारवामधेनिपर्णशारवा२ वाशागुदीची२ वाहनां२ बहुशारवाबहुपर्णीमक्ष्वाग्रामक्षविरामिथेहेनिछिनत्सुजेत्येत्युभार्षिस्कन्नायेनिमंनमयनिवायस्थेनिशारवयावत्सानपाकरोतीत्रीन्युषांजुहूणीत्रीनपाकृतानामेक२शारवयाजुहूणीमुपस्पृशतिदर्भपिंजूलैःसहशारवयादेवोवःसविताप्रार्पयतिविनिगाःप्रार्पयत्याप्यायध्वमग्नादेवेभ्याइडायभागमितीडयाज्ञिनोमहेडायेनिमहेडयाज्ञिनःस्रुआज्यपःस्रुप्रणीपिवंतीःशानमिडायशारदोडहानाःरुडस्यहेतिःपरिवोढणाक्रिनिवज्रंतीरतुमंत्रयते॥ ऋशाअस्मिन्नोपनोस्यानबर्हीरितियजमानस्यगृहानभिपर्यावर्ततेयजमान२ प्रावेक्ष्यमाणोजपत्यग्निष्टेनस्यन्यगारेवाय मानस्यपशून्याहीनिप्रत्यगया२ शारवामुपकर्षत्यक्तरंनागार्हपत्यस्यदेवस्यत्वासवितुःप्रसवइत्यसिलंमादत्तेगार्हपत्यमुपनिष्क्रमतउ२ र्वंतरिक्षंद्वीहीनिवृजनिप्रत्यङ्ङ२ रक्षइत्याहवनीयेनिष्टपतिप्रेयमगादिनिजपतिप्राङ्मुखंवाभिप्रक्रम्यबर्हि रंछेतिदेवांपरिषदंमसीनिदर्भानप्रस्तरायपरिषदनिविष्णोस्कपदंदनिदर्भस्तंबमभिमृशत्यन्यतिसृष्टोगवांभागदत्थेकांनभ तिसृजनिशोषंप्रसरायमाधावमोपरिपरस्तरुध्यासमिनिजपतिदेवस्यत्वासवितुःप्रसवइतिविशाखानिप्रतिस्थातिसनरंवृ ष्टिंपृथिव्याःसंप्रवस्याहीनिहृणमंनधीयप्रस्तर२ सादयत्यक्रन्दाषादर्भानसुनातिप्रक्षनानप्रधूनयन्नाश्नातेमार्थमिनि जपत्यनन्तंबर्हिःशानवलिश२ विरोहेत्यात्मवानभिमृशतिसहस्रवलिशाविवय२ रुहेमेत्यात्मानंप्रत्यभिमृशत्यथापि नायोनिरिनिस्रुवंप्रतिदधात्यक्रन्धानुप्रदक्षिणमदित्यारास्त्वासीनिस्रुवमनुरोमंचिरनुमार्ष्टियथालूनमसुतोवाऋसंभरण तत्वासंभरामीतिस्रुवेतर्हिस्त्रिःसंभरत्यक्रपिनायोनिरिनिप्रस्तरमिडाण्याःसंनहनमित्यंतोसमायम्यपूषानेथंधिमिनि

प्रदक्षिणमावहत्यनिसनेमारब्धादितिपश्चात्प्रोक्षनुपकर्षति॥ अपस्त्वामग्निरोत्वाभृषयःसनमास्तुकः॥ बर्हिःसूर्यस्यरश्मि भिरुषसाकेनुमारभइत्याभरतइंडस्यत्वाबाहुभ्यांमज्ञ्यइत्यद्भ्यक्षतेबृहस्पतेभूर्भुवःसुवरोमितिमूर्ध्न्यादधात्यूर्वंतरिक्ष२ वीहीत्येत्यदित्यास्त्वाष्टष्टेसादयामीतिपश्चादपरस्यसादयत्यनोधावावहिरसिदेवंगमित्यपर्यादधातिसमूलेष्टकैः पालाशंखदिर२रोहितं२ वाष्टादशादार्विध्म२ संनसनित्री२ श्वपरिधीन्त्योयज्ञियोदक्षस्तस्यस्थविष्ठामध्यमोड्याधीयान्दक्षिणोःशीयानक्षमि ष्टउत्तरउपरीध्मादधाति॥१॥ वंडादर्भानेमावास्यामिध्मावर्हिःसन्नह्यापराण्हेपिंडपितृयज्ञेनचरंतिशाद्दक्षिणाद्वारःप्राचीनाव वीत्कृतरनपश्चाद्दक्षिणाग्नेः स२स्त्रीयंमात्राणिप्रयुनक्तिपवित्रंरुष्णाजिनमूलरवल्मुसल२ शूर्पमुदकुंभायवनंदर्वी२ स्त्यमेकैकं दक्षिणंदक्षिणतोनिधायमारुह्योदस्यामेक॥ पवित्रमधायपूरयित्वाविलंनिर्मार्ष्टिरुष्णाजिनेपत्यवहंतिपरापावमविवेचयन सकृत्फलीकरोतिदक्षिणाग्नावुदकुंभमधिश्रित्यपवित्रेनहिनेःपश्चान्नीयतंडुलान्प्रोक्ष्यमेक्षणेनप्रसव्यंपर्याहृत्यवंजीवंतंडुल२ श्चपयति घृतेनानुघृतेननवनीतेनवास्तेनश्विनमभिघार्यदक्षिणतउद्वासयतिदक्षिणतःपुरस्तादक्षिणाग्नेरधिश्रित्यप्रक्रमेष्वपरिमितेषावद काशेस्थंडिलेसकृत्प्रयुक्ष्यावसिंचति॥ अपयंतुसराःपितृरूपायेरूपाणिप्रतिमुञ्चमानाचरंति॥ परापुरोनिपुरोयेहरंत्यग्निष्टान स्मात्प्रणोकुलोकादित्यग्निप्रणयत्यथेणोधनमवोक्षितेसादयतिसमूलेष्वन्यानुपस२ मन्यत्रिःकर्षुमग्निंचत्रसव्यमुधावकुं स्त्रिःपरिस्तीर्यकर्षापुरुषवानास्तरणानिपरिक्रम्यसव्यमन्वेकैकमाहरत्यायवनंदर्वीमोदनपांजनमन्यंजनमूर्णास्रकुमुद्गकुंभ मेतपितरोमनोजवाअग्नेतपितरोमनोजवाइत्याहयति॥ परिश्रयेद्यद्यादित्यःसकाश्वोस्यास्तरेतनपितरःसोम्यासइत्यक्र कुंभेनाग्निषमव्यंत्रिःपरिषिंचनपर्यस्यत्यविष्टेत्येतयानिधायत्रिपरिषिंचनप्रतिपर्येतिसुधंतांपितरःसुधंतांपितामहाःसु धंतांप्रपितामहाइतिमूलदेशेबर्हिषिस्त्रीउदकांजलीन्त्रिनयतिमेक्षणेनोपहत्यसोमायपितृमतेस्वधानमइतिजुहोत्यग्न येकव्यवाहनायस्वधानमइत्यस२ सकादक्षिणार्धपूर्वार्धहीनायाः जुहुयान्मेक्षणमनवध्यस्यतिकुंचकानिपवित्रंस्रुवंध्यौधित्वो ध्वेषुपिंडान्निदधाति॥ पितुर्नोम्नासावरेनेयेचात्रस्थानुनस्मेतस्वधेतिप्रथमंपितामहस्यनाम्नास्थवी

२

या ४ संमध्यमंप्रपितामहस्यनाम्नास्थविरंदक्षिणेऽग्नौपरयोर्नामनीगृह्णन्मूलदेशेपन्निमाष्टिलुप्यतेजीवत्पितुःपिंडंनिधानंजीव
त्पितामहस्यवानजीवंतमतिदध्याद्यदिदध्याद्धोप्यएवपितादध्यातेभ्योदध्याद्यदिबंधुनामनविंदेतस्वधापितृभ्यःपृथिवीसद्भ्यइति
नृतीयंयात्रपितरःस्वधानथाऽयंयेभादयध्वमितिदक्षिणादिग्नामन्वीक्ष्यमाणोजपतियेहिपितरइदंगंतस्मेवयंजोग्जीवंतोपस्था
स्मेऽक्षाचर्तनआतमितोरास्लेदक्षिणाग्निमन्वीक्ष्यमोणोव्यूह्यस्पिंडेष्वमीमदंतपितरइतिप्रपर्थावर्तनेवासस्उर्णादशा
४वाक्ष्यस्यपिंडदेनोनिदधातिलोमानरवयसःस्थित्वावासोदशा४वानोनोन्यत्पितरोमाथ४इतिनिदध्यादंक्ष्वासावित्यंजन
नस्यप्रतिपिंडलेपंनिमार्ष्यत्यंक्ष्वासावित्यंक्ष्यंजनस्यमार्ष्टियंतापितरोमर्जयंतांपितामहामार्ष्टिप्रपितामहाइतिप्रतिपिं
डंपित्रीनुदकांजलीन्तिनयति॥आधत्तपितरोगर्भंकुमारंपुष्करस्रजं॥यथायुमानस्मद्वेदिहतथारुणोमपाइतिमध्यमपिंड
पत्नीप्राश्नीयादन्यावितरावादध्याद्ब्राह्मणोवासक्षयेदक्षवागमयेदुदुवाननुप्रहृत्यवीरंनोदपितरदत्तदक्षीमवजिघ्रेदपउप
स्पृश्यनमोवःपितरइतिनमस्करोत्येषांक्षयायकपितरइतिद्विरामनुदिशानीमाअस्माकमितीतराजीवावा।जीवंतदहसंतस्यामे
ति जपतिपरतनपितरःसोम्यासइतिप्रवाहयतिप्रजापतेनत्वदेतानित्येनयोपतिष्टस्वधंनमीमदंतेतिपुनरेतिमनस्वतीर्जपन्न
ग्नेनमन्वेत्येतयागार्हपत्यमुपतिष्ठतेभ्यस्यपात्राणिदेवेप्रनिपरिहरत्यप्यनहितान्निनाकार्यः॥२॥वेदंकरोतियत्संज्ञंप्रसव्यमा
वेष्टयतूष्णींदक्षिणोतारिणंतुलेपुष्करपत्रप्रतिनिधायत्रिवावेष्टयसनद्यस्यनरमुतरंतरंदक्षिणंप्रादेशमात्रेऽक्षःस्थाप्यरिवासोत्करेमूला
निगमयतिमूलानिदधानिवेदंकृत्वावेदिंकरोतिपूर्ववद्धरमावास्यायामोनरस्मात्परिगृहादंनर्वदिशारवायाःपलाशानिविशात्य
मूलतःपरिवास्यतस्यांतर्वेदिन्यसेदुपवासंचकुर्यानेनचकपालान्यपदधातिदर्भमयपवित्रंत्रिगुणारज्जुःशारवायामनुलोम
वेमसज्जेकुर्वथिमकुर्वन्॥एनाआचरंतीमधुमद्दुहानाःप्रजावतीर्यशसेविश्वरूपाः॥बर्हीमेबंनीरुपजायमानाशद्दवदंडोरमय
तुगावदृहवोमहेंद्रोरमयतुगावदत्यावनीरनुमंत्रयतेयद्वोवेनाऽरात्री४यजमानोग्निहोत्रंजुहोतितस्याःपिंडेनिदध्यात्परि
स्तृणातिपूर्वमग्निप्रपरोचोनरतोगार्हपत्यस्यस४स्त्रीणांदद्देप्रकनतिकुर्योशारवायवित्रंविदानेदोहनंप्रोक्षणीबर्हिषःपवि

त्रे कुरुतेपादेशमात्रेसमेप्रच्छिन्नमांतरौषध्यावेष्णवेस्थइतिछिनत्तिविष्णोर्मनसापूतेस्थदत्यच्छिद्रेरनुमार्ष्ट्यंसुच्यासिच्योना
मोपाणाऽस्त्वायुष्टेनोपमध्यमयाचायदेवोवःसवितात्पुनात्विच्छिद्रेणपवित्रेणवसोःसूर्यस्यरश्मिभिरितिपात्राणिप्रोक्षतिदोहनंनिदानंगो
र्दुहेप्रदायोपस्पृष्टामेप्रजानाहिहारंगांचोपसृष्टामंनेरणमासंचारिषुरितिब्रूयादुपसृज्यामित्यकैपोषायत्वेतिवत्समवसृज्यमानम
नुमंत्रयतेयस्माद्वःप्रजायाम४सृज्यामिरायस्पोषेणबहुलाम्भवंतीरितिसंगच्यमानामदित्यारास्नासीतिनिदीयमानामुपसादा
मीत्यकैं॥ऊर्जंपयःपिन्वमानाघृतंदुग्धाजीवाजीवंतीरुपवसदेमेतिजपतिवसतांपवित्रमसीतिशारवापवित्रंमादत्तेद्यौरसिपृ
थिव्यसीत्पुरवामातरिश्वनोघर्मदत्यधिश्रयतिपवित्रमवधास्यन्वारभ्यवाच४यच्छतिवाक्सायंपवित्रमादधातिनिर्यक्प्रातः
उत्संदुहंतिकलशेचनुर्विलमिडांधेनुमधुमतीं४स्वस्तये॥तद्दिडाग्नीपिन्वती४सूनृतावदज्जमानमदृतत्वेदधातिधारांघोषे
जपतिदुग्ध्वानयतिकुंभ्यांद्यौश्चम४यत्तेपृथिवीवत्संडहांतांधातासोमेनसहवातेनवायर्यजमानायदविणंदधात्विमांसिच्यमानेजप
तिकामधुक्षदितिपृष्ठ्यमुमितीतरःसाविरवाधरःस्वसावितिगोनामगृह्णातिसाविरवक्ष्वरितिद्वितीयस्या४साविरवकर्णेतितृतीय
स्या४समानदोहनंनिस्पुरुधाःस्थबहुपुषीड्यादेवेभ्योहविरितिनिरुक्ष्यावाचं४विसृजतेमहेंद्रायेतिवाविसृष्टवागनन्वारब्धत्व
क्षीमुनरासिंचेदोहयतिकुनस्लोकइतिसर्वास्कुरुधास्कुजपतिसंपृच्यध्वमृतावरीरूर्मिणामधुमतमाःपृंचतीःपयसापयोमेड्या
धनस्यसातयइतिदोहनंसंक्षालनकुंभ्यामानयतिहं४हगाऽ४हगोपतिमावोयज्ञपतीषमित्यक्षदृग्- सयानिवर्मकुर्वन्त्योतीक्ष्णू
तमग्निहोत्रोऽछेषेणदर्भेडायन्ताभाग४सोमेगातनश्रीत्यातननिमहेद्विपेतिवादस्तमसिविष्णवेत्वेतिपयवाग्वाःपिंडंप्रदधाति
विष्णोहव्यं४रक्षस्वेत्यपयोदधात्यापोजुषाणेतिसोदकेनापिदधातिदारुपात्रेणायस्यात्रेणवायदिमृण्मय४स्यात्तृणं
दारुवांतर्दधात्प्रातर्दोहायवत्सानपाकरोत्यपसृजनप्रभृतिसमानमोहासमाद्गार्हपत्यहवा४षिश्रपयत्याहवनीयेजुहोति
नाग्निभ्योध्यावर्तेनाग्निपरिहरन्कुर्यात्स्वस्त्यर्थंप्रदक्षिण४मुक्त्वार्थंप्रदक्षिणंदक्षिणारज्जुःशारवायामनुलोमवेमसज्जेकुर्वथिमकुर्वन्
दर्भैःकुर्यादैहारिकालिवैहारिकालि॥२॥इतिमानवसूत्रेप्रथमोध्यायः॥१॥श्री॥॥श्री॥॥॥

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

श्चोन्नेपश्चाद्गार्हपत्यस्योदीचऽध्वर्यस॰स्तृणानिसंनतानमूलपराञ्चि॰स्तृणातिदक्षिणेनविहारमाहवनीयस्यापूर्वार्धादि
द्वितीयामुत्तरेणविहारमग्नेणाहवनीयंदक्षिणेऽनतरानवस्तृणातिदक्षिणावेद्य॰ साब्रह्मणेस॰ यस्तृणात्यपर॰ यज्ञमानायप
श्चार्धेपत्न्याउत्तरत॰ स॰ स्तीर्णादक्षिणापवित्रवमस्यकपालान्यधिश्रयतिदर्शपूर्णमासिनश्याम्योलूखलमुसलदृषदुप
लवेदकुटरुस्रुवऽज्यकुपभृच्चवाग्नित्रहरणेडापात्राज्यधानपात्री॰पवनपात्री॰प्रसास्यस॰ स्तीर्णेदेवेप्रकनक्तिकुर्वतेना
न्यपराणिरवादिर॰स्यस्रुवंपालाग्निऽकुराग्नेय्यपभृद्देकंकनीऽवामूलतोरलिमात्रदंडा॰पाणितलमात्रपुष्करास्त्रुचोवि
लाच्यऽकलशवाताश्चतुरंकलोशायाःपादेनामात्राणिप्रस्तरणानिसर्वाअरत्निमात्रावास्योदृष्टिलोवरस्यशम्यावेषाय
वामिनिपाणीप्रहृत्यास्यवमसेनाप॰ प्रणयतिका॰ स्येनश्रुत्रवर्चसकामस्यगोदोहनेनपशुकामस्यमार्तिकेनपुष्टि
कामस्यप्रतिष्ठाकामस्यवावानस्त्योसीतिस्रुवमसमादत्तेबार्हस्त्यमसीतिका॰ स्यपार्थिवमसीतिमार्तिकंचदेवेभ्य॰ ऊं
धस्थेतिस्रुवमसंप्रक्षालयतिदेवेभ्य॰ ऊंमस्येतिका॰ स्यमार्तिनोत्तरतोगार्हपत्यपवित्रवतिपवित्रेस्थोवैष्णव्यौ
सवितुर्वः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांप्रतिगृह्णामीत्यपवित्रेणदक्षिणतोगार्हपत्यंप्रोक्षति॥ यद्दुष्टोजोय॰ श्चनृष्मंनव॰ ऽवर्ष्मामऽकमंतंदेवयज्यायेऽकृष्टंगृह्णामीत्यपवित्रंस्रुवमसंप्रोक्षतिदेवीरापोयोवोऽत्यपोमि
मंत्रयतेब्रह्मन्नप॰ प्रेष्यामियज्ञमानश्चाच॰ यष्टव्यंक्वावाच॰ यष्टव्यंकोवः प्रणयतिसवः प्रणयतुकस्मैप्रणयतितस्मैवः
प्रणयतुबृहस्पतिर्वः प्रणयत्वितिमनसाप्रणयतिस्रुवमुपयमंकृत्वासमंप्राणैर्धारयमाणः कोवोयजतिसवोयजतुकस्मै
वोयजतितस्मैवोयजतुबृहस्पतिर्वोयजत्वितियजतिविश्वेभ्य॰ कामेभ्योदेवयज्यायैप्रोक्षितास्थेत्यनतरत॰ पूर्वस्यसादय
त्यूर्ध्वयाज्यावस्तृणातियज्ञमानेप्राणापानौदधामीत्याहायपवित्रेयथापतन॰ स्यपवित्रंनिधाय॰ ससीदंतादेवीर्दे
वानिषद्याणिस॰ सादयतिसंततामूलपराञ्चिमपरस्मादध्यापूर्वस्माद्यद्यज्ञस्यसंततिरसियज्ञस्यत्वासंतत्यैस्तृणामी
तिस्तृणातिबानस्पत्यासीतिस्रुचमादत्तेवर्ष्मवृक्षमसीतिशुर्पमुर्वंतरिक्ष॰ वाहीतिब्रजतिप्रत्यष्ट॰ रक्षः प्रत्यष्टाअरा
तिरित्याहवनीयंनिष्पतिदक्षिणतः पश्चादपरस्यान्निष्टानिर्वपतिषाच्या॰ वास्यमुपरुष्यानोमंत्रा॰ स्रुक्शूर्पेधरसी

निधरमसिमृत्युरंतरोवोदऽनिक्रमदेवानामसिंवन्हिनमस्त्वरातीषाचारुष्यऽइषेत्वोर्जेत्वोक्षोसीतिदक्षिणंस्रु
केपादधात्यद्रुतमसिहविर्धानमित्याहरोत्कऽवायायेत्यवसायतिमित्रस्यचक्षुषाप्रेक्षऽइतिहविष्यान्प्रेक्षतेत्रीं
हीन्यवान्शूर्पेस्रुचमादायस्रुचिपवित्रेनिधानयजमानेहविर्निर्वपत्यग्नऽइतिप्रसवतोदेव
स्यत्वः सवितुःप्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांप्रतिगृह्णामीत्रिरावपतितूष्णींचतुर्थमवदधातीयमग्नीषोमीयंपौर्ण
मास्यामेंऽशुमत्यामावास्यायामसंनयतः संनयतइंद्रंमहेंद्रंमेकेषामिंऽइयज्ञेनयज्ञमयजंतसोमयाजिनांमहेंद्रोदेवतासो
मयाजिनांगतश्रीरोर्वीगोस्तमोमरद्वाजस्तेमहेंऽइयज्ञेरन्नयेतरेस॰ यत्सरामिंऽमिष्वाग्नेयेब्रह्मतपयेष्टाकपालं
निरूप्यतेमहेंद्रायक्षेरन्निदंदेवानामितिनिरूप्यानक्तिमृत्यातीदमुनसहेतिद्रोणान्यतोधिनिर्वपतिद॰ हंतांदुर्याद्दत्य
यरोहतिस्वाहाद्यावापृथिवीभ्यामितिज्ञपतिनिर्वरुस्यपाणादितिनिः सर्पति॥ स्वरसिर्ध्रुवोसित्यसिवीरुसतस्मिमा
दित्यऽवो२चतरिक्षं॰ वीहीत्येत्यदित्याचऽउपस्थेसादयामीतिभ्रादपरस्यसादयति॥१॥ अनिर्मृष्टायामासिच्य
विष्णोर्मनसापूतेस्थऽइतिप्रभृतिभिर्व्याख्यातमुत्पवनमुत्पूयाग्नयेत्वाक्रुष्टात्प्रोक्षामीतियथादेवत॰ हविष्यान्प्रोक्ष
त्यनभिप्रोक्षन्परमग्नेहव्य॰ रक्षस्वत्यग्नेणापर॰ हविष्यानुपमादयतियद्दोस्फ्यऽइतिपात्राणिप्रोक्षत्यनानिपर्याकृत्यप्रोक्ष
पूर्वाणिप्रतिपर्याहृत्यासंचरंस्रुचंनिधायानियास्त्वगसीतिकृष्णाजिनमादत्तेयीवातोवधूत॰ रक्षइत्यदक्ष्वसनमुत्करे
त्रिरवधूनोत्यदित्यास्त्वगसीतिपश्चाद्दुत्करस्यास्तृणातिप्रत्यग्रीवमुत्तरलोमप्रतिचीनसदंप्रत्यस्यनिनरिक्रमवस्तृणाति
पृथ्वयावासीत्यूर्ध्वलोमादधात्यग्नेजिह्वासीतिहविष्यान्मुष्टिनात्रिरावपतितूष्णींचतुर्थंकृत्वाजुहोतिवसुसवादनेह
विष्कृत्यात्रिरवधत्रात्रयतियाच॰ विसृजतेयज्ञमानस्यहविष्कृदेहीतिब्राह्मणस्यहविः कृद्गहीतिराजन्यस्यहविष्कृदा
इवेतिवैश्यस्यपत्न्यहर्यतिपिनष्टिचाग्नीध्रीयउपक॰ समाहंतिकुंडपरसीत्यश्मानमादत्तदृषमावदेतिपूर्वार्धऊर्ज्जमा
वदेतिपश्चार्धेरायस्पोषमावदेत्यपक्रामेवेनयस्त्वसंपातयतिज्ञातृषुवर्षवृद्धमसीतिपुरस्तात्प्रत्यक्शूर्पमुपोह

तिपतित्वावर्षयध्वꣳवेद्विकधपतिपराहतꣳरक्षरत्यक्कोनिःपुनातिप्रथोरक्षसोभागदतिनुषानप्रविध्यतेपुरोडाशाकपाले
नुषानोव्येदमहꣳरक्षोनवाधद्दमꣳरक्षोधमंतमोनयामीत्यधस्तानकृष्णाजिनस्योपवपतिवार्त्रघ्नंवै॰जैविविनक्तिदेवेभ्यः
विविनक्तिदेवेभ्यःक्षुरध्वमितिवित्रिःफलिकरोत्यादानात्प्रभृतिकृष्णाजिनस्यसमानमास्तरणात्प्रक्षसदंप्रत्यस्यतिनरिक्त
मयस्मृज्ञातिधिषणातिपार्वतीतिकृष्णाजिनेदधद्दधातिनरिक्तमयस्मृज्ञातिधिषणातिपार्वतीप्रतित्वापार्वतीत्वेति
त्वेत्वेतिदृशद्यस्मादधात्यदित्याःस्कंभोसीत्यदक्षिणार्ध्यंꣳपश्चाद्रुपकर्षतिधान्यमसिधिनुहिदेवानितित्रिरधिव
पतिप्राणायत्वेतिप्रत्वीमुपलंप्रोहत्यप्राणायत्वेतिप्रतीचीप्रतिकर्षतिव्यानायत्वेतिमध्यदेशेव्यवगृह्णातिदीर्घामनुप्रसृति
मितिसंततंप्रत्वंदीर्घंपिमाष्टिमित्रस्यचक्षसाप्रेक्षसदेतिपिष्टान्यवेक्षतेदेवोवः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेणपवित्रेणवसोः सूर्यस्य
रश्मिभिरितिवै॰यज्ञमुखंयज्ञमुखमेवैतत्प्रतिपद्यतेयज्ञमुखादेवैनंकरोतिसप्तधासप्तधाहिदेवाइतिवै॰सप्तछंदा
स्यवरुन्धेयावानेवयज्ञस्तमनुसंतनोतिसंवपामिसमापोअद्भिरग्मतसृजंतुविश्वेजनाःसमुदेवेनसवितासजोषाइतिवै॰
सर्वाणिछंदांसिसर्वाभिरेवैनंदेवताभिःसंवपतिसंवपतिसंतनोतिसंतत्यैसंतत्यैसंवपतिसंवपतिसंतनोतिसंतत्यैसंतत्यै
सवितुःप्रसवेनाश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांजुष्टंगृह्णामीतिवै॰यज्ञोवैसवितायज्ञेनैवयज्ञंप्रसूतेजुष्टंगृह्णामीति
वै॰यज्ञोवैजुष्टोयज्ञमेवैतत्प्रसूतेजुष्टंगृह्णामीतिवै॰यज्ञोवैजुष्टोयज्ञमेवैतत्प्रसूतेजुष्टंगृह्णामीतिवै॰यज्ञोवैजुष्टो
यज्ञमेवैतत्प्रसूतेजुष्टंगृह्णामीतिवै॰यज्ञोवैजुष्टोयज्ञमेवैतत्प्रसूतेजुष्टंगृह्णामीतिवै॰यज्ञोवैजुष्टोयज्ञमेवैतत्प्रसूते
जुष्टंगृह्णामीतिवै॰यज्ञोवैजुष्टोयज्ञमेवैतत्प्रसूतेजुष्टंगृह्णामीतिवै॰यज्ञोवैजुष्टोयज्ञमेवैतत्प

खननिद्ध्मकलंचनुरंगकल॰ वोधनाग्नीध्मस्त्रुहरतिदेवस्यसवितुः सवेकर्मकृण्वंतोमानुषाः माहि॰ सीः स्रुमोषधीः शिवाइति स्फ्येनमूलानिच्छिनत्ति॥ सतृणान्नपा॰ स्रुवहरति॥ इमोनरः कृण्वतवेदिमेनदेवेभ्यो ऋषामदित्याउपस्थे॥ इमांदेवाअजुषंत विश्वेगयस्पोषायजमान॰ विशाक्षितिकृतेमध्येमंतांप्राक्दक्षणावा॰ श्रद्धृणा॰ साधकृताग्नौ॰ साभ्यामाहवनीय॰ परिगृह्णाति॥ परिगृह्णातिश्रोणिभ्यांगार्हपत्यमाहार्यपुरीषांपक्षकामस्यस्फ्यं प्रक्षालयत्यप्रतिमस्यन्नयमवोस्यवेदिब्रह्माणमामंत्र्योत्तरं परियाहंपरिगृह्णातिसत्यपदमीतिदक्षिणतक्रतमदमीतिपश्चाद्यज्ञमदमीतिउत्तरतः पुरोडाशंस्थेतिस्फ्येनवेदिप्रतीचीम नुमार्ष्टिवर्त्मकुर्वन्पश्चार्धेवेद्याविहवनीयमात्रेनिर्येच॰ स्फ्य॰ स्रुक्च॰ प्रोक्षणीरासादयेध्मा बर्हिरुपसादयस्रुक्चश्चसंमृष्टिय स्त्री॰ सन्नह्याज्येनोदेहीम॰ शान्तिदक्षिणेनप्रोक्षणीरध्वदानयत्यग्नुपनीनायस्थ्यमुख्येतिवर्त्मनिसादयतिप्रोक्षणी रासिपूरयतिदिषतोवधोसीतिपुरस्तात्प्रत्यङ्स्रुवः स्थ्योनोलोकमसिहंत्याच्यस्यप्रत्यासादयतिउत्तरतआहवनीयस्येध्माच बर्हिरुपसादयेउत्तरतआहवनीयस्येध्माच दक्षिणमिध्मस्तरबर्हिःस्रुव॰ संमार्ष्टिस्रुचः प्रासित्रहरणंच॥ ४॥ प्रत्यङ्ङक्ष दत्याहवनीयेपात्राणिनिष्पतिवेदग्नवानप्रतिधिमज्याविमज्यवाज्याहवंतिस्रुचः समार्ष्ट्यैरयाणिमूलेदंडान समज्याभ्युक्षाग्नेव्रतपतिस्रुवास्यनाधृष्टः सपत्नसाहइतिस्रुवमादत्तआयुः प्राणंमानिमीर्जारिनिजुहुमादत्ते चक्षुःश्रोत्रंमानिमीर्जारितिप्राचीमंतरतः प्रतीचीवाहुतः संमार्ष्ट्यपभृदस्यनाधृष्टासपत्नसाहित्यपभृतमाद त्तेधाचेपशुन्मानिमीर्जारितिप्रतीचीमंतरः प्राचीवाहुतेनाधृष्टास्यनाधृष्टासपत्नसाहीतिध्रुवामादत्तेयज्ञंप्रजा मानिमीर्जारितिस्रुवंतः प्राचीप्राशित्रहरणमासनाधृष्ट॰ सपत्नसाहमितिप्राशित्रहरणमादत्तेरूपाद्रूपंमानिमर्क्ष द्वाचयित्वासपत्नसाह॰ संमार्ष्टिसंमार्ष्टि॥ दिविद्वित्येममवतनेपृथिव्याःकुकुभिःश्रितं॥ तेनासहस्रकांडेनहि पंतंतापथामसिहिषेनरस्प्यतोवद्धीनिसंमार्जनान्यवस्रज्याभ्युक्षाग्नावधस्यतिसंभरणाथाथास्थानमुत्तानाः स्रुवःसा दयतिपत्नीः पतिलोकंपस्थानंकुर्वंतिप्रेष्यति॥ पतिपत्न्यैतंलोकंकृणुतमस्तमस्तमाहि॰ सीरितिदक्षिणतः पश्चाद्

परस्यपतिलोकमुपस्तापयति॥ अग्नेगृहपतउपमाहृषसंदेवानांपत्नीरुपमाह्वयध्वं॥ आदितिरिवत्वासपुत्रोपनिषद् योयमिंद्राणीवाविंदेत्यसविज्ञातिजानुनीमभुज्य॥ आज्ञासानासोमनसंप्रजांपुष्टिंमयोभगं॥ अग्नेरनुव्रतापूत्वासंनहेसकृत्वायकमित्यतरंतावस्त्यस्ययोक्षणपत्नी॰ संनह्याउपस्पर्शंवेदोपयामादव्येनत्वाचक्षणेवेस्यदितिपत्न्याज्यमव स्मंतेतेजोसीत्याज्यगार्हपत्येधिश्रयतितेजोसिसंतेजोनुप्रेहिवायवेस्थोदिवंस्याहवनीयंप्रहरति॥ अ ग्निरेतेजोमाविनेदित्याहवनीयेधिश्रयतीद॰ विष्णुर्निचक्रमइत्येतयोत्तरतः प्रोक्षणीना॰ सादयतिवेदंचतेतेजो सीत्याज्य॰ यजमानोवस्यतेउत्तरतमनुस्तृतंदेवादेवस्तासवितोत्पुनात्वित्यतयापवस्राज्यमुत्पुनातिदेवावः सवितेतिप्रोक्ष णीर्धीमासीतिस्रुवेणाज्यानिगृह्णातिचतुर्ऽकृत्वउपभृतिकृत्वीयः पंचकृत्वोध्वर्योर्मयिष्टमाज्यस्थाल्री॰ स्रुव॰ वेदंचगार्हपत्यंतेनिदधातिदर्भपुष्टिमुपादायार्ध॰ वेदेदक्षिणतः॰ प्रक्षिप्यदेवीरापइतिप्रोक्षणीरुदीरयतिप्रोक्षणीरपा दायवेद्यांपदानिलोमयंत्यत्कृष्णंलोमतानिप्रविध्यायउपस्पृश्यविधायेध्ममपादायपरिधीन्ब्रह्माणमामंत्र्यप्रोक्षतिकृष्णो स्यात्वेरपाइतीध्म॰ वेदिरसिबर्हिषेत्वेतिवेदिबर्हिरसिवेद्यैत्वेतिबर्हिप्रोक्ष्यपश्चार्धेवेद्याविहवनीयमात्रेबर्हिरासादयति पुरस्ताद्वेधिनिदधात्यग्नेप्रोक्षणीरुपपाययतिस्वाहाग्नयेधर्मपावकायइतिमूलदेशेबर्हिषःप्रदक्षिणंप्रोक्षणीर्निनयत्यु दगग्रंस्रुचमादायपवित्रेदक्षिणतःपरिक्रम्यपूषातेग्रंथि॰ विध्यामीतिबर्हिषोग्रंथि॰ विध्यति॥ ५॥ विष्णोस्तूपोसीतिप्रस्तर मादत्तेयजमानेप्राणापानौदधामीतिपवित्रेप्रस्तरेविसृज्यत्यग्नेहवनीयंपर्याहृत्यप्रस्तरब्रह्मणेप्रयच्छतियजमानाद्वा॥ पुष्टिरसिपोषायत्वोरमंतंत्वापुष्टिमंतंगृह्णामीतिपुरुषतः प्रस्तरंगृह्णातिनोन्मृज्यान्मावमृज्यान्विधृत्यउपनिष्टेतैडपसं गृह्णीयादित्र॰ स्यश्यक्रत्वंदक्षिणतोयेदर्भाउदीरणासमयेप्रसिमाः तेषांदर्भाणामुपस॰ यम्यवेदिंदक्षिणार्धेस्तृणात्युत्त रतस्त्वेतिवेदि॰ स्तृणात्यपरमपरमक्रुधातुबर्हुलमनारोकमपरेणवेदिंपरिक्रम्यप्रस्तरंधारयन्नपरिदधातिगंधर्वोसीतिम ध्यमिंद्रस्यबाहुरसीतिदक्षिणंनिग्रावासीत्युत्तरमध्यपादंसंदधात्यभिहितंदक्षिणंपरिधीसंधिकरोतिध्मदावा

दायग्निमग्नेहोत्रार्थमित्याधारसमिधारसमिधमादधाति वार्धक्षेऽधिनाके। दृतिदृहीत्यां सूर्यरश्मिरसीत्यादित्यं पुरस्ता
त्परिदधाति विश्वजनस्य विधृत्यै स्थ इति तृणेति रश्मिरसीत्यादत्ते चतुरंगुलमात्रमेतया वसूनाꣳ रुद्राणामिति विधृत्यो रूप
मिस्तरꣳ सादयति द्यौरसि जन्मनेति जक्षुंभस्तेरसीत्यादत्ते नरिष्टमवसृजाति समं मूलैर्दृꣳहंकरोत्यन्तरिक्षमसि जन्मनेत्यध
स्तादिध्मस्यान्तर्पृथिव्यसि जन्मनेत्यपरिष्टाद्विधृत्यो ध्रुवासमꣳसक्काः स्कोरूचीः सादयत्यभिहितमोꣳ हुंकरो
तीदमहꣳ सेनायाभिवर्त्यामुरवमपोहामीति वेदेनपुरोडाशायोर्मिस्मापोहतिवेदोपयाम आज्यस्थाल्याः स्रुवेण॥ अप्याथनांघृ
तयोमिरग्निर्हव्यानोमन्यतां॥ स्वमक्षत्वमस्यक्षविदंपश्यतेजसामन्येत्वाजुष्टमभिघारयामीत्याग्नेयंपुरोडाशमभि
घारयति यथादेवतमुत्तरꣳ स्योनंतेसदनंकृणोमिघृतस्यधारयाक्षोवंक्ष्यायामीतिपात्रीमुपस्तृणाति आर्द्रःप्रथस्व
पृथिवनस्यगोपाःश्रुतऽउस्त्रातुजानिनामनीमिक्षदंचमुहासयतिवेदेनापमस्यानंकरोत्यनभिघृतपाणिनोवेदाद्दीरसा
वनभिघारसादाहुतेप्रतिनिष्ठ्वाहाणामेधमसमनस्यमानइक्षुपस्तीर्णेसादयतियवानांमेधइतियवानामिराधृतिः
पृथिव्यारसीमोकमीदितिप्रथमोपहवनेकपालेभिघारयतिदृतिरसिगायत्रंछन्दस्तर्पयेमातेजसा ब्रह्मवर्चसेनतृप्ति
रसित्रैष्टुभंछन्दः स्तर्पयेमेंद्रियेणवीर्येणतृप्तिरसिजागतंछन्दस्तर्पयमाप्रजयापशुभिरित्यलंकरोतिस्वकृतमनीका
शमनीमृषंतमपर्यावर्तयत्यनन्धस्त्वाप्रापनकिंयस्तआसापभ्रुषुप्रविष्टेहिवामिद्धामनुयोविचष्टे॥ आत्मवासो
मदोघृतवानिहादिहिवंगछस्वविदेयजमानायमत्यमिनिदोहावलंकरोत्यप्यन्दाहरतिहविर्व्यृषभोसिशाक्कर
इतिदक्षिणतो जुह्वाःपूर्णस्कꣳसादयत्यग्नेघाꣳघावꣳवेदमुत्तरेणाꣳघावाज्यस्थालीमपरेणस्कꣳदंडान्पात्री
दक्षिणतस्याꣳवेदिश्रोणीसायंदोहमुत्तरस्यांप्रातर्दोहꣳवेदिꣳस्तृणात्यनाधृष्टेत्रिवृतंत्रिधादय
स्तृणानिदक्षिणातूष्णाग्रेयेयऽउपस्पृशेधुवाअसदनित्याज्यानिसमृशतिसंमृशति॥६॥ ॥इतिमान
वसूत्रेदृतीयोध्यायः॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ ॥ ॥

ह्यानर्यवस्थितेग्नयेसमिध्यमानायानुब्रूहिसत्काहोतुर्वरेणेप्रणयेसमिधमादधात्यनुकाꣳशिष्टेध्मस्या
तिरेचयतीध्मसंनहनꣳविस्रꣳस्थेकयंथिꣳसंमार्गेकरोत्याढासुदेवत्राखउपस्थꣳस्रुवेदनाग्नित्रिरूपवाज्यस
यꣳवेयाःसंभृजन्पूर्णस्रुवंध्रुवायामवनीयतस्योपहत्यवेदोपधामउत्तरंपरिधिसंधिꣳस्पर्शयित्वोत्तरार्धेभ्या
हितस्यप्राचीनमनसाप्रज्ञापनंयस्योहतिजुहोतिसंपातेनध्रुवामाप्याय्ययथास्थानꣳवेदंचनिदधात्यग्नीस
रिधीꣳश्चाग्निंचत्रिभिः संभृतिंप्रेष्यत्यग्नीध्रः संमार्गꣳसुवꣳस्रुयमुपसꣳयम्ययथापरिहितमनुलोमंविः स
मुन्मा। ष्ट्रीजित्वाग्नेसरिष्यन्नꣳसंनिषेत्तंदेवेभ्योहव्यꣳवक्षन्नꣳवाजिन्नेत्वाजजित्यायेसमार्ज्यग्नेवाजंजयन्तस्त
वादग्निमुपसिषन्त्रिः समुन्मार्ष्टीपहरत्यतोनोपाणीरूत्वाजुहुमभितारय्यꣳस्वयमेमेयस्तमितिजपतिजुह्वग्नि
माव्हयतिदेवानयस्यावोदेवयज्यायाइतिजुहोतिदतउपभृदेहिदेवस्त्वादेवा॰ माव्हयतिदेवान्यस्यावोदेवयज्यायाइ
त्युपभृतꣳसमादायस्रुचावग्नाविष्णविजिहाथामितिदक्षिणातिक्रामत्यास्यꣳसंपादमवस्थापयत्यनेनैवादि
क्षिणꣳविष्णोस्थामासीनितिजपतिदक्षिणंपरिधिसंधिꣳस्पर्शयित्वादक्षिणार्धेभ्याहितस्याध्वोअध्वरइति
संततंप्रोक्षदीर्घमज्जुमूर्ध्वमवद्यन्नमाधारमाधारयतिप्रयाजेभ्यः शिष्ट्वाभ्यक्ष्याहुतीनांजुहोत्याघार्यो
घृताणितिपाहिमाग्नेदुश्चरितादामासद्भरितादभिꣳसत्यसꣳस्पर्शयन्स्रुवाघस्यात्क्रामतिसंज्योतिषाज्योतिरिति
जुह्वांध्रुवांवाचिः समनतिजुहोत्यप्यथतिध्रुवाꣳ यथास्थानꣳस्रुंचोसादयत्यूर्ध्वानꣳरायइतिध्रुवायाःस्रुवं
न्नोनयतिसुवीरायस्वाहतिजुहुमाप्यायथतिप्राणेनप्राणः संतनइतिध्रुवायाःस्रुवꣳनिदधातिसमिधः
शकलमादायावतिष्ठतेप्रहृत्यदक्षिणंपादंबर्हिषस्तरणꣳसंतनमुपायम्यत्रास्रन्प्रवरायाश्रावयिष्यामीत्यु
क्त्वाश्रावयेत्याश्रावयतिस्वयंसमार्गपाणिराग्नीध्रःपश्चादुत्करस्याध्वेस्तिष्ठन्नूनꣳश्रोषडितिप्रत्याश्रावयतिप्र
स्याश्रौषीरग्नेर्वोदेव्योहोतादिव्यानयसहिहꣳ श्रिविकित्वान्मनुष्यवद्भरतवदमुवदमुवद्वित्यृध्यानयजमान

स्वग्नीन्प्रणीतएकैकोत्तीनुपेत्यवाग्नेत्रेणाहवनीयस्यप्राचीमुत्तरतोऽतिहरति॥होत्राविमुक्तस्योपांशुना
मगृहीत्वामानुषइत्यन्तेऽग्नावध्वर्युस्तिष्ठन्नाग्नेणायजेतसुरोहितस्यप्रवरेणप्रवरणंयाज्जुहुमुपभृतंप्रे
णावदध्याउधरेच्चदक्षिणेनपोत्रेनदक्षिणातिक्रामतिसत्येनोदङ्परिधिसंधिनान्वहरासीनउत्तरेनाजुहोतिस्वाहाकृ
तीर्वषट्कारवतीर्दक्षिणतःप्रागुदञ्चुरवउपोत्थायस्रुचावाज्यावेक्षेतदोहोमात्समंप्रतिवषट्कारंयवद्यूतेवा
जुहोति॥मैत्रेणस्वरेणाज्यभागाभ्यांप्रचरतिमध्यंमेनानुयाजेभ्यउत्तमेनाग्नेयाः॥१॥धनवतीमध्वर्यइत्यध्यर्धानसु
त्यावादाग्नेयादक्षिणान्तिक्रामत्यभिक्रामंमाश्रावयतिपेत्रप्रयाजान्यजतिसमिधोयजतिप्रथमंयजयजेत्यूनरा॰स्थिभिःप्र
चरत्यापभ्रंस्यजुह्वामानीसमानंजुहोत्यत्याऊंस्याऽग्निंधारयतिऋतादक्षिणंपुरोडाशंपुनर्ध्रुवामुपा॰शुयाजायोनरपुरो
डाश॰मायंदोहंप्रातर्दोहमुपसृजतमंतनः॥स्रुवेणावद्यतिवनुः॥ऊर्ध्वंपवोजामदग्न्यस्यन्यञ्चंवायतंजामदग्न्यमानञ्चकुर्वीताज्यभागौ
यतनाग्नेयमुत्तरार्धंसौम्यंदक्षिणार्धंसमावत्तेनाग्नीधोवस्यावदायअथ्याद्यांधुवाघृतेनयज्ञं॰यज्ञंप्रतिदेवयद्भ्यः॥सूर्यायो
उद्धोदितेरुपस्थउत्तोमयज्ञमानस्यधेनुरित्यवदायाज्यस्थाऽग्नेधुवाप्रस्थाप्यायस्वसमेत्वेनुवाक्यायाः
प्रणवेनसं॰श्रृक्त्याश्रावयतिप्रत्याश्रुतेग्निं॰यजतिपृष्ठ्येवं॰सौम्येनप्रचरत्यग्नीर्यायउपस्पृश्यदक्षिणस्यमध्यानमाग्निभा
सं॰विश्वाभात्याहिं॰सिषंपरनमुर्ध्वंमनुषंत्यवदानानिनेप्रत्यवदास्यामिनमस्तेअस्त्वसमाहिं॰सीरित्यग्निंपरिगृह्णन्स
व्यहस्ताभ्यांभ्रंगुलीभ्यांमंमुद्वेनवांगृष्टपर्वभ्यांप्रत्यवदानान्यवद्यतिमध्यात्पूर्वार्धादक्षिणीयंपश्चार्धात्तृतीयं॰यदिपंचावदानस्या
वत्तमग्निधार्यंयदवदानानिनेवद्यन्विलोमाकार्षमात्मनः॥आज्येनप्रत्यक्तमिनेतमध्यायतांपुनरितिपुरोडाशेप्रत्यग्निधारयत्य
ग्नयेनुब्रूहीत्यनूवाक्यायाआग्न्याग्नि॰यजेतिप्रेष्यतंनराज्यभागावाकृतीःप्राग्दक्षीरपायानयतिध्रुवेस्यावदायोपा॰शुया
जावाग्नीषोमीयंपौर्णमास्या॰वैष्णवममावास्यायाउपा॰शुदेवतेनिर्दिशत्येवमुनरस्यावदाययथादेवतंप्रचरतिसंनयतमु

नियजमानायवषनिपर्याहृत्यथास्थानꣳवेदनिदधातिदक्षिणाग्नेोश्रनमोदनंमहानमभिघार्यापरेणस्कन्दंदानुदीचमुद्वासय
तिदोहोपावीव ॥२॥ अनुयाजिकीसमिधमादायब्रह्मन्यस्थास्यामइतिब्रह्माणमामंत्र्यसमिधमादायाग्नीत्यग्निधीꣳश्चाग्निं
वसकल्पकल्पन्समृद्धिनिप्रेष्यत्याग्नीध्रःसंभारीꣳस्थमुपसꣳयम्ययथापरिधिमनुलोमꣳहिमकृत्सकृत्समार्ष्टि॥ अग्निद्वाग्नेस
मृद्वाꣳसꣳसनिꣳसम्सनिवाꣳसंदेवेभ्योहव्यमोहिवाꣳसꣳयाड्निनत्वायाड्निन्ꣳसमाध्यग्नेयाड्नमेडेरित्यग्नि ॥योदेवायामसिश्रिट
उयस्मंनिचरोहषा॥ मृडत्वमस्मभ्यꣳसंदेनदस्कृतंनवस्वाहेतिसंमार्गेꣳविस्रꣳस्यात्कृत्याग्नावध्यस्यत्योपघ्नंऊह्यमानीयाश्वा
वयनत्रीननुयाजानयजतिदेवानयजेतिप्रथमꣳयजयजेत्यपरोसमिधःप्रणीताःपश्चार्धादनमेनप्रत्यावर्तसंमिनत्यत्याक्रमा
यथास्थानꣳस्कंधोसादयतियजमानोवाजमाप्नवेतिदक्षिणेनोत्तानेनपाणिनाऽऽक्रंसप्रस्तरासद्वृण्हानथासपत्नानिंदोमदति
नीचासव्येनोपसृतंनिगृण्हंत्यद्वानमश्नवैनियाम्नश्चेतिव्यद्वृण्हात्यथासपत्नानिडाग्नीमदतिविषूचीव्यद्वृहतिप्राचीऽऽक्रंप्रस्तरात्प्र
तीचीमुपसृतंबर्हिर्वेदिनिरस्यत्यन्तर्धायप्रत्यासादयतिनऽऽक्रंप्रस्तरेऽऽक्रानक्पिधीनवस्करसीतिमध्यममुपावस्करसीतिदक्षिण
ꣳविधावस्करसीत्कनरंमध्यमेस्कंधोयꣳसंधायस्कन्दंडप्रस्तरेस्यायाण्युपमꣳयम्याश्रावयतिप्रत्याश्रुतदतिदधितादेव्याहो
तर्गोमद्वाच्यायप्रेषितोमानुषस्तवाकायसूक्तवाकेहीतिप्रेष्यतिप्रस्तरमुपादत्तेयजमानेप्राणानांसंदधामीतिबर्हिषिविधर्तीप्रत्य
वस्रज्याधूर्यंतेतिनꣳसꣳस्रजत्यसुभीरिहाणांव्यंतुवयइतिस्वꣳस्वꣳप्रस्तरमनस्यत्याणिजुह्वामध्वान्युपभृतिमन्त
निधत्तेवायंतर्भानुह्वामग्राण्यत्कावशाग्रश्मिभूतेत्यनक्तिहरन्प्रस्तरस्याग्राण्यादीषयत्यग्रेवाग्रंयजमानꣳयन्त्य
मानंसहश्रावयाप्रस्तरमनुहरत्यग्नीद्रमंयतिरिन्याचंबाधस्यैतिप्रतिष्ठासीतिपृथिवीमालभते॥ पुनर्यमभ्यस्मरद्रा
स्पुनरग्निःपुनर्भगाः॥ पुनर्मैत्विनायुषंचक्षसाधत्तमश्वेोरितिवस्त्रीभिर्मृज्ञासपवꣳस्थेयमध्यमेपरिधिम
न्वाहाग्नयेगायत्रायत्रिष्टुभायजगत्यैविश्वेभ्योदेवेभ्योहागन्नित्याग्नीध्रःश्रावयत्यध्वर्युः॥ श्रौषडित्याग्नीध्रःस्वर्गोदेवाहोत्रुभ्यःस्वस्ति

शस्तेऽसमाप्नात २न्वाम हेत्यद्रकांजलीनिनीयमुत्व२विमृष्टेहोतावेद२स्तृणातिगार्हपत्यादधिसं२तनमाहवनीयादग्न्या
धेसीनिधौवस्य सकृद्वनंक्रहोतिसक्रक्वा माप्याय्यबर्हिषोदर्भमुष्टिमपादायांतर्वेद्यध्वस्निषन्देवा गातुविदइतिऋचा
यो संतनं२ समिष्टयर्क्कहोत्या मंत्रस्य समापनात्स्वाहाकारादर्भमुष्टिमनुप्रहरति यानिधर्मकपालानि त्येतया कपाला
निचिर्मुचति संस्थ्यो दीचीनान्युद्यासयति येधर्मदति हेयद्वर्म इत्येकं वो विमुंचनीतिप्रणीता मनसाविमुच्याग्नेरहंणाहवनी
यं पर्याहृत्यपोषायत्वेत्येनंवेदिनिदधातिदिशोत्यमंचनंमित्येनयाबर्हिरनुप्रहरति स्तृणातिबर्हिःपरिधत्तवेदिं जामि
मार्हि२ शीत्वनुपाशयानादर्भःस्तृणातिहविर्धानेसपैर्णेनिष्काद्यनेयजमानस्यब्रध्नमितिहोदग्देशे वेदि२ संधादयति ब्रा
ह्मणा२ स्तर्पयेतिप्रेष्यतिपोर्णमासी२ सद्यस्यैंद्रायवेमृधायेकादशकपालंनिर्वपेत्तदशकपालंनिर्वपेत्तन्त्रावत्व
र्या२ स्तत्रयथाकामंदध्यात्तद्यद्वौविकल्पयोगेपक्रम्यघृतेचरुमावास्यायामिष्ट्वापशुकामःपशुकामः२
इतिमानवसूत्रेप्राक्सोमेदर्शीयोध्यायः ॥२॥ ॥पूर्णचंद्रमस्कपवसेपोर्णमासीमदर्शनेमावास्यांपूर्ववाकेशस्त्र
श्रयज्ञमानोवापयतेदक्षिणोपक्रमान्केशानसव्योपक्रमान्नखान्यात्मकनिष्ठिकांतःकारयतेनकक्षौपत्नीनखान्श्मश्रुकारयीत
पयस्वतीरोषधयःपयस्वद्वीरुधांपयः ॥आपांपयसोयत्तयस्तेनमामिंद्रस२ सृजस्वेतिपाणीप्रक्षाल्योपवत्यचानप्रश्नीतो
ज्यन्याधेक्ष्योमा२ साच्चमर्पिष्मत्येणीमास्याक्रक्षामावास्यानसहितौस्यांमममाग्नेवर्चइत्याहवनीयेसमिधमादधातिघृ
तस्तात्प्रत्यञ्चमवकृत्यस्रुचि२ स्रुणीमपरयोहस्तावनीज्यदक्षिणतोब्रह्मणमुपवेशयत्यग्नेब्रह्मन्नपवेशयमाकृथइत्याहवनी
यमुपतिष्ठतेसम्राडसिब्रह्मणापाग्निब्रह्मन्नपतिरसीत्यादित्यमुपतिष्ठतेयद्यस्मिन्नः स्यादाहवनीय२ वाचेत्प्राश्नीयान्नाभा
गस्यस्ययस्यचश्रोपहवमाणः ॥स्यान्नस्यसायंमश्नीयाद्धुतवार्याहवनीयागारेऽग्नयोगार्हपत्यागारेपत्नी ॥इय
२ वः पात्रमनोगृह्णामीतिप्रणीतास्कगृह्यमानास्विमंममसाध्यायेदग्नि२ होतारमुपवे२द्वदतिनिर्वप्यमानेस्क
व२ स्रुवेवाग्निमुद्गीतक्रियमाणेक्रियमाणेयज्ञस्यत्वाप्रमयाग्निमयेतिवेषांपरिगृह्यमाणायांजपतियत्वानोत्वावातानां

धर्त्रीयगृह्णामीत्याज्येगृह्यमाणेष्वातानुवाक्यमनक्तिब्रह्मणादेवेनेतिपरिधिषुपरिधीयमानेषुत्वतुर्होत्राहव्येन
त्वहवी२ष्यामन्नान्यग्निमृतोदग्येणस्कोतयेदिदक्षिणंज्यान्वाज्याध्यज्ञोवेदमादायवेदोसिवेदोमाअभरेतिजपतिनृ
तोहंनृतस्त्वमितिप्रतिगृह्णातिदशहोतारंजपेत्पुरस्तात्सामिधेनीनां२ समिधोग्निंराजतःस्वाहाहृतःपिपर्तुनइतिस
मिधेमनोसिआज्ञापन्यमनसाक्तेमाविशेतिस्कवेणाघार्यमाणेवागस्येंद्रीसपलक्षयणीवावामेद्रियेणाविशेतिस्रो
वेदेवाःपिनरइतिप्रवरेप्रथमांगेप्राग्निधरणाच्चातुर्होतारंजपेत्पुरस्तात्पयाज्ञानामाश्राविनेमसंदेवानितिब्रूयात्प्रत्या
श्रनेमसंदेवा२ यंज्ञंतनुतेकयाभागेदेवताःप्रतिमानिदिपन्निनिवपद्भूतेस्वर्गलोकइतिप्रयाजेषुसंतनूनपात्रीणामिस
मार्प्रीतः॥ प्रीणानुत्वसंतनस्याहंदेवयज्यायेजस्वान्नपयस्वान्॥ऋत्वासंग्रीष्मर्तूनांप्रीणामिसमाप्रीतः प्रीणानुग्रीष्मस्या
हंदेवयज्ययौजस्वान्वीर्यावान्भूयासं२ वर्षाऋतूनांप्रीणामितामाप्रीताः प्रीणानुवर्षाणांमहंदेवयज्ययाआपुष्टिकामाव्यक्ष
मावभूयासं२ शरदमृतूनांप्रीणामिसामाप्रीताप्रीणानुशरदोहंदेवयज्ययाअन्नवान्वर्चस्वान्भूयासं२ हेमंतशिशिरायतू
नांप्रीणामितौमाप्रीतौप्रीणाता२ हेमंतशिरयोरहंदेवयज्ययासहस्वान्रूपवान्भूयासमित्येकैकेनपर्यायेणपृथक्पृथ
क्प्रयोज्ञानुमंत्रयतेप्रयाजानुयाजश्चेषोसर्वानभ्यसेदपिवोपोनमुतमंतनः॥ १॥ अग्निनायज्ञश्चक्षुषाग्नेरहंदेव
यज्ययाचक्षुष्मानभूयासमित्योल्यभागमनुमंत्रयतेनसोमेनयज्ञश्चक्षुष्मान्सोमस्याहंदेवयज्ययाचक्षुष्मानभूयासमि
तिद्वितीयेपचहोतारंजपेत्पुरस्तात्सविषामाग्निरन्नादोग्नेरहंदेवयज्ययान्नादोभूयासमितिहविराज्ञातिदध्यनीमास्य
दध्नोहंत्वन्यदप्नेयमित्यपा२ क्रियाज्ञावरुणीषोमोवृत्रहणावरुणीषोमयोरहंदेवयज्ययावृत्रहाभूयासमित्यरुणी
षोमीयमिंद्राग्नेरहंदेवयज्ययेंद्रियावान्वीर्यावान्भूयासमिंद्रस्याहंदेवयज्ययेंद्रियवान्भूयासंमहेंद्रस्याहंदेवयज्य
याजेमानंमहिमानंगमेयमिंद्रस्यवेश्मस्याहंदेवयज्ययासपत्नोभूयास२ सवितुरहंदेवयज्ययासवितृप्रसूतोभूयास२
सरस्वत्याअहंदेवयज्ययावाचमन्नाद्यंभूयेयंपूष्णोहंदेवयज्ययापुष्टिमान्पशुमान्भूयासंमरुतांइयोरहंदेवयज्ययावीर्य

१०

यानि द्रियवानभूयासꣳ विश्वेषांदेवानांमहंदेवयज्यया प्रजायतिभूमानंगमेयं घावापृथिवीरहंदेवयज्यया प्रजनि
धीय प्रजयापशुभिर्वेनस्येतरहंदेवयज्यायास्ययज्ञस्यागुरुत्वमशीयास्ययज्ञस्यागुरुत्वमशीयेत्यनाम्नोतेष्व
ग्निः स्विष्टकृज्जस्यप्रतिष्ठातस्याहंदेवयज्यायायज्ञेनप्रतिष्ठागमेयत्यग्निꣳ स्विष्टकृतं॥अग्निर्मोदुरिष्टात्सातुसवि
ताग्रयाꣳस्यात्॥ योनोअतिशपतिनमेतेनतेषमितिप्राशित्रमवदीयमानमनुमंत्रयतइडायास्पदंश्लीमुपह
वेयसीयस्येहिश्रेयस्येहीतिजपतिचिदसिमनासिधीरसीत्येवैतेनमासमुक्षतेसंतमस्माखिद्रइंद्रियं
दधातिनिचक्रुषेहीतिचतुरंतमभिमृशतिप्रजापतेर्भागोस्यूर्जेस्वान्नायस्वान्नाद्यायेनोमेपाहिसमान
व्योनोपाहिदानरूपेमेपाहिगोस्यूर्जमयिधेहिक्षितोस्यक्षित्यैमानक्षेष्टाअमुष्मिन्लोकेइडन्वप्रजापतिरहं
त्वयासाक्षादध्यासमिसन्वाहार्यमासन्नमनुमंत्रयतेतेदक्षिणोदश्यात्॥ संमेभद्राःसंनतयःसंनमं
तामित्संभ्रमंनहनेकृतेससहोतारंजपेत्॥ पुरस्तादनुयाजानांबर्हिषोहंदेवयज्यायाप्रजावान्भूयासंनराश्यं
सस्याहंदेवयजनमेदियवान्भूयासमग्निःस्विष्टकृत्यस्यप्रतिष्ठातस्याहंदेवयज्यायायज्ञेनप्रतिष्ठागमेयमि
सतंममग्नेरुज्झितिमनुज्ञेषःसोमस्याज्झितिमनुज्ञेषमिसाज्यभागप्रभृत्यास्विष्टकृत्सोनुमंत्रयतेन्यूनाꣳ
श्रयांसोसूक्तवाकेसामेससाऽहंदिवागम्यादितिप्रस्तरप्रहीयमाणेनत्वयमिरेतꣳवरꣳवृणीतेविष्णुःशꣳयु
यंज्ञस्यप्रतिष्ठातस्याहंदेवयज्ययायज्ञेनप्रतिष्ठागमेयमितिशꣳयोर्वोवितेमुचाभिरज्ञानाꣳनिरग्मानितिप
रिधिषुप्रहीयमाणेस्विष्टायज्ञोसगुभिरितिसꣳस्रावभागेषदोमागछत्वदोमागम्यादित्यंसंतंताचरान्वृणीते॥
॥२॥ सोमस्याहंदेवयज्ययाविश्वꣳरेतोधंधीयंतष्टुरहंदेवयज्ययासर्वाणिरूपाणिपश्नोपूषेयंदेवानांपत्नीनामहं
देवयज्ययाप्रजनिधीयप्रजयापशुभिःराकायाअहंदेवयज्ययाप्रतिष्ठागमेयमग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्यप्रतिष्ठातस्याहंदे
वयज्ययायज्ञनगंहेःप्रतिष्ठागमेयमित्यग्निगृहपति॥ इडास्मान्वनाघतेनयस्याःपदेपुनस्तेदेवयंतः॥वेभा

DR. SHAU DAJI MEMORIAL

नरीशाकरीषादधानोपयज्ञमस्कृतोवैश्वदेवीतीडꣳसरस्वतीवेशाभगीनेतिसुखꣳविमोचनेर्हियंतंनिरातिरहेति
वेदꣳस्तीर्यमाणमनुमंत्रयते॥सꣳयज्ञपतिराशिषेतियजमानोयजमानभागंप्राप्नोतियत्रसंवेसमिष्टयजूꣳषिहवनु
कृन्त॥पश्चाद्देवसदनंविश्वप्राभ्रुवःसदसिसन्मेभूयाइतिप्रणीताःखडिन्नमासिच्यमानास्वनुमंत्रयंतेप्राञ्चादिशांदेवा
ऋतिजोमाजेयन्तामितिप्रदिशꣳयथाम्नातं॥समुद्रꣳवःप्रहिणामिस्वाꣳयोनिमभिगछत॥अरिष्टाअस्माकꣳवीराम
परासेचिमसयदतिनिनीलाअनुमंत्रयंते॥यदग्नेसरस्वतीगोधूपेसयदप्स॥तेनमेवाजिनीवतीमुखंमधिसर
स्वतिघर्मसेतिमुखꣳविमोदक्षिणायांवदःप्राचीनदक्षिणेनपादेनविष्णुक्रमान्क्रामतिविष्णुःपृथिव्याꣳव्यक्रꣳस्तो
तिप्रथमं॥विष्णुरंतरिक्षेव्यक्रꣳस्तोतिद्वितीयं॥विष्णुर्दिविव्यक्रꣳस्तोतितृतीयमुत्तरमुत्तरंभूयाꣳसमिदमहमनु
व्यक्राणंनिवेश्यामीतिपात्र्योप्रदक्षिणमावेष्टयतियंद्विष्यात्तस्यानामगृह्णीयाच्छ्रमीमनविचरन्सध्यमन्वारभ्यते
जोसीत्याहवनीयमुपतिष्ठते॥अग्नेगृहपतइतिगार्हपत्यमसाअनुमान्वितिपुत्रस्यनामगृह्णात्यमुअनुमानुत
मितिपरिद्यावमीअनुमानुतेतियदिवहोनिमोक्षेरग्निमुपतिष्ठते॥यदेवायज्ञहनःपृथिव्यामध्यासतइतिगा
र्हपत्यꣳयदेवायज्ञहनोअंतरिक्षेअध्यासतदक्षिणाग्निꣳयदेवायज्ञहनोदिव्यध्यासइत्याहवनीयमग्नेअत्रपतेन
आ तन्मआरिषंमातेवाचोदत्तादशाक्षंतेनाशाक्षंतेभारास्यंतन्मेजगुपइतिसमिधोग्निंघादधद्घृतꣳविसिंचति॥यज्ञोवभू
वसउथावभूवसप्रयज्ञसउवाऽधेपुनः॥संदेवानामधिपतिर्बभूवसोअस्मानधिपतीनकरोतुवयꣳस्यामपतयो
रयीणामितिपुनरालेपंजपति॥ गोमअग्नेविमेअश्वियज्ञइतिभागुपत्रम्यजपतिशंयंतेप्राश्नात्यूर्ध्वꣳवासमि
ष्टयजुषोयजमानोब्राह्मणः सान्नायस्यसान्नायस्य॥३॥ ॥इतिमानवसूत्रेप्राक्सोमेचतुर्थोध्यायः॥४॥
अग्निनादधीतवसंतेब्राह्मणोग्रीष्मेराजन्यःशरदिवैश्यःशिरःसर्वेषांꣳसोमेनयक्ष्यमाणस्यर्त्वाचनिय
मोनक्षत्रेचफाल्गुन्यांपौर्णमास्यांपुरस्तादकाम्यंहवादधीतजातपुत्रोब्राह्मणःसूतिकास्वादधीतरोहि

णीफाल्गुन्यश्चित्रेस्वाम्नातानिमृगशिरस्यादधीतपुनर्वस्वोः पुष्यस्यापीयान्विशाखयोः प्रजापतिकामोनुराधास्वधि
कामःपौष्णपशुकामःपौर्णमास्यामावास्यायांवादधीत॥योभ्रत्यःग्रामीगर्भआरुरोहत्वसच॥तेनेहरामित्रा
लणायज्ञियैर्वेतुभिःसंहनिग्राम्यारोहस्याभ्वस्यस्यारणीआहरस्युमंधिथेस्यापुर्यजमानायेतिजघनेपरिवापण॰यथाद
र्शपौर्णमासयोराधुस्याहनेस्तोमेपरिधायोपवत्स्यन्नानमश्नीत॥प्राचीनप्रवणमुदस्यं॰ग्रावाणोप्राचीनमध्वमाह॰ग्रा
दपराण्हलक्षणेकेरास्युभस्याग्नेस्थनस्मिन्नोपासनीयंब्रह्मोदनिकमादधातिशालाग्निनिर्मथ्य॰वाप्रागभिहवाह
त्तिजोहवणीते॥प्रवेधसेकवयेमेध्यायवचोवेदास्रुचेघृतभायवस्मे॥यतोभयमभयंतन्नोअस्त्वतवेदानां॰यज्ञेहस्मा
निस्वाहेत्यभिजुहोतिचतुःशरावं॰रौहिणेचर्मण्यानड्वाहेप्राग्रीवेलोमतोनिरूप्यमा॰सतोऽवहंतिनिशायांपरि
रंधीनत्रलोदनंजोषंचतद्वत्स॰श्रयतिघृतेनानुलूतेननवनीतेनेत्येतेनश्रपयतिभिधार्योत्तरमउद्वासयतिपा
त्रमन्यत्रोपस्युद्वासयत्रभृतं॰सर्पिरासिच्याभिस्तोत्रलोदनेनत्विजओर्धयावत्साःपर्युपविशन्तिदक्षिणतो
ऽग्नेःप्राधीतोत्तरतउद्गातापुरस्तादध्वर्युःपिंडंदायसर्पिषपर्यस्यावस्यप्राश्नंतिसेभ्योधेनुंददातिचैत
स्याश्चत्सस्यार्शलिस्त्रसमिधस्तिभिर्गवतीः सपलाशायाः प्रोद्गामात्रीः सर्पिष्मत्योदनेपर्यस्यप्रवोचा
जाअग्नेवद॰स्तेनाग्निस्त्रिसृभिः स्वाहाकारंजातमग्निरादधातिगायत्रीब्राह्मणस्याबाध्यग्निर्नित्रिष्टुभीराजन्यस्यजगत्यग्गो
पादनिजगतीभिर्वैश्यस्याजघ्नुल॰वत्सरमजस्रंमग्निमिधातदादशगार्हपत्रंत्रिरात्र॰वाजास्याग्निरहार्क्षेरयुनोन्यत्रआहरन्तंप्र
यायान्नानृत॰वदेन्नमा॰समश्नीयान्नस्त्रियमुपेयादवोनीनाधास्यमानउपवसेत्पूर्वांपौर्णमासीमुत्तरामावास्यांनक्षत्रेवहुतवा
विणाऋत्विजसहवसंतिप्रजाअग्निस॰वासयेत्युत्तरपूर्वस्यांदिशिवसेत्कामाषेमजंवध्नाति॥१॥शर्क्करग्निमिधानमुभौलोकौ
मनोम्यहंउभयोर्लोकयोरुभौमिमृत्कनराम्यहमितिशर्क्केरग्निमिंधतेयजमानाआरणीप्रयच्छति॥महीविष्पत्नीसदनेऋत
स्यावीचीरन्धरुणेरयीणां॥अंतर्वतीजन्यंजातवेदेसमध्वराणांजनयतंपुरोगामितिप्रतिगृह्णति॥ऋत्वियवतीस्थो

ग्निरेतस्मैरेतोधतपुष्टेयप्रजननं॥तत्सत्य॰यद्वीरंबिभृथोवीरंजनयिष्यतः॥तेमाप्रातःप्रजनयिष्यतेतेमाप्रजातेजनयिष्यतः
प्रजयापशुभिरिदमहन्तातसत्यमुपैमिमानुषाद्देवं॰वाच॰यष्टामीत्यक्लावाच॰प्रयच्छतिदक्षिणाग्नेररणीपत्नीपाणौ
कुरुतेवाग्यतावरणीपाणीजाग्रतउपब्रूतंश्वोदनिकेअरणीनिष्टपत्ययंतेयोनिरितियद्वत्यरण्योसमारोपयत्यनुगमयोदु
ह्यमस्मगार्हपत्यायलक्षणंकरोत्यक्षत्रायोरुदक्षिणतःपुरस्तादक्षिणाग्नेर्विनृतीयमात्रेगार्हपत्यलक्षणास्थनेदीयसिस
मंप्रतिपुरस्ताद्दाहवनीयायलक्षणानुपूर्व्यासंभारान्निवपति॥उरुसमुद्रान्मधुमा॰ऊर्मिरागात्सामाज्यायप्रतरेदधानाः॥
अमियेमघवानोवयंचेषमूर्जमक्षमंसंभरेमेत्यपोनुपदास्कगाउपसृजति॥दृत्यत्यआसीदतोदेवीप्रथमानांपृथग्यत॥देवो
न्कमाद्यसर्पोमहित्वेतिवराहविहिनंत्वन्युप्यतृणीं॰वल्मीकवपांनिवपति॥यदद्दोदेवोयदिदंपृथिव्याःसमान॰योनिमभिसंब
भूवुः॥तस्यष्टेसीदतुज्ञानंवेदाःशिवःप्रजाभ्यहरयेनोअस्तित्यपां॥निवप॰श्चंडमसिक्ष्णोनदिहेयेतिमांमनसाध्यायेत्॥
चंद्रमग्नि॰चंद्ररथ॰हरिवन्त॰वैश्वानरमप्सुषद॰स्वर्विदं॥विगाहंतूर्णीतविषीभिरावृतंतूर्णिदेवासदहस्कृधियं॥दधुर्गिरिमिकृ
तावियेषाल्लां॰निवपति॥अद॰श्हगाःशर्कराभिस्त्रिभिर्वृष्टिभिरज्रयोलोकान्त्सदिराश्वत्तस्तदितिवक्षः शर्कराःनिवपति॥यंहिज्ञानं
मनसाध्यायेत्॥उदेह्यग्नेअधिमातुःपृथिव्यादिवोमाहतःसधस्थात्॥आरुक्षत्रोदधिरेदेवयंतोहव्यवाहंकृवसस्यगो
पामित्यावुकिरंतिवपतिंतूर्णीमुष्करपलाशंमेंढ्वर॰किंकृत॰ग्रामीमश्च्यंपलाशमग्नेहवंचसत्तमं॥स॰वः॰सृजामिहृदा
यानिवः॰स॰सृष्टंमनोअस्तुवः॥स॰सृष्टःप्राणोअस्तुवः॰स॰सृष्टास्तन्वःसंतुवदंतिसंभरामस॰सृजत्याधगोपृश्निरक्रमीदितिगा
र्हपत्यलक्षणेसंभारानभिमृशत्यंतश्चरतीतिदक्षिणाग्नित्रि॰श्राधामत्याहवनीयस्याजानेयमत्रंपुरस्तात्सत्य॰ऋक्रवमवस्थाप
यति॥२॥गार्हपत्यलक्षणस्यपश्चान्मुखंजावलोपान्त्यदाक्षिप्राग्निमिधायतृणेस्थदितितत्रप्रांचावक्षिण्णप्राग्रीवदर्भावुवर्षर्य
मीतिनयोरुदकंनूत्वाग्नधरारणिपश्चात्प्रजनांश्चलनउत्तरारणिदशहोत्रावधायचतुर्हान्तृ॰यजमान॰वाचयत्यग्निनरोदीधि
तिर्मारण्योरित्येतस्या॰सामगायेतिप्रेष्यतिसमवहिनयोरितोयन्नदत्यधिमंथतिखेवस्लेधूमरुग्वतीतिधूमजानेअहंदितामा

तुविनमभिनिज्ञानेप्रज्ञापनेष्वाप्राणेनाभिधाणिमपृथ्याः पोषायमद्यं ॥ दीर्घायत्वायशतशारदायेनिज्ञानमभिधाणिनियोनोअग्निपिन
रइनिहृदयदेवामारभ्यज्ञपनियज्ञमानश्चोपाद्यम्यत्रिःपूर्णमुदंवनीयपथमिनि ॥ यत्पृथिव्याअनामृनः संबभ्रूवहेमन्वा ॥ तदग्निरग्नयेददद
तस्तस्मिन्नाधीयेनामयमिनिदक्षिणानआसीनोब्रह्मासौवर्णः शकलमाधास्यमानेसंभारंयूपास्येत ॥ प्रयच्छेद्यज्ञमानोदेष्यायरज्ञनम
विद्यमानेपविध्येद्यदंनरिक्षस्येनिदक्षिणाग्नेयदिवदत्याहवनीयायदोह्याचनेदुधमृच्चेनिज्ञपनिघर्मः शिरदनियज्ञमानः यावयनि
मथिगृह्णामीनिहृदयः संकल्प्ययनोध्वर्यर्कयज्ञमानस्यभूमिंयोगिरसांत्वादेवानाः व्रतेनादधद्त्सांगिरसस्यादध्यादग्नेष्टेत्यन्येषामि
दंस्यत्वेनिराज्ञन्यस्यमनोष्टेनिवेश्यस्याथदिहेनिसर्वत्रानुपज्ञत्यपस्थंकृत्वाहरिनिज्वलंतमादधातिवारयंतीयेन साम्नापरिगीतमनुसृज
त्यग्नाआयूंषिपवसअग्निरृषिरग्नेयवस्वेत्येतामिराभ्यथीत्स्रियः समिधमादधातिश्रमीमयीतिस्त्रियाकोडुंबरीमेवैतद्यज्ञस्यरूपंक्रियते
स्वाहेत्येकैकामादधातिगार्हपत्यमिप्रणयनान्याधाय ॥ ३ ॥ यावद्धिन्नग्नदत्यध्वमग्निमंत्रयतेयदर्कंदत्यध्वस्यदक्षिणाकर्णंयज्ञमा
नोज्ञपनिसंभारोषमुपनीक्लोज्ञमेवत्साय मेत्यग्निमुद्यच्छत्याग्नीध्रायप्रदायोदङ्प्रत्यंदक्षिणाग्निमंथतिप्रत्यङ्गार्हपत्याद्दाहवणीयेप्र
दुवइत्यूर्ध्वंऋगादधातिवामदेव्येनपरिगीतमनुसृज्त्यग्निप्रणयनान्यादायप्राचीमनुदिशंप्रेहिविद्वानित्यस्वप्रथमाःप्राचोग्निप्रयु
ज्जनिप्रणीयमानस्योनरज्ञोयज्ञमानोब्रह्मनिदक्षिणतोब्रह्मारथंयनियनिरथचक्रंः वाजाकोसिवृध्नोसिप्रतिष्ठासंक्रमणमभिनि
समायार्धीहिरण्यंनिधायावस्थाप्ययज्ञमानोवर्मेदाहात्यूत्तरेणाक्षंपरिक्रम्याभ्यस्ताः विश्वाःप्रतनादतिदक्षिणेनपादेनपार्श्व
तः संभाराणामश्वमाक्रमयत्यपर्यावर्तयत्यक्रिमयतिप्रत्यवनीयावंप्रनिलप्याग्निप्रणयेनानिगृह्यदक्षंदधमुपनिधायज्ञानुदध्न
मुद्गृह्णीयान्नाभिदघ्नमः कर्णदघ्नंनात्यूद्ध्वमवः स्वरियथर्षिमादधातियतस्कंज्योतिष्मंतंधामाज्ञस्येनत्वादधेदृडायास्त्वाप
देवयमिनित्वपुरस्तात्प्रत्यङ्स्वस्तिष्ठन्नुदित्यपार्वतः पदस्यस्वरित्यादधातियज्ञायज्ञियेनपरिगीतमनुसृजति ॥ सपल्वलयतो
भ्रात्व्यवतोवारथचक्रंः विहारेत्रिः परिवर्तयेद्यज्ञमानोग्नीनुपतिष्ठतेसम्राट्त्वस्यराट्त्वेनि गार्हपत्यः विराट्त्वत्रभूश्चेतिद
क्षिणाग्निंविमृज्यपरिमृज्येत्याहवनीयमग्नीनपरिसमूह्यपार्युक्ष्यपरिस्तीर्यदक्षिणाग्नावाज्यः विलायगार्हपत्योधाधिप्रि

स्संधूयेवंभूतस्याजार्षनकुर्वंतिश्रमीमयीतिस्लोकः समिधःसमुद्राद्भिरित्येताभिरितरैः स्वाहाकारं
ताभिरादधातियेअग्नयःसमनसाइत्यनक्तकोडुंबरीः सप्ततेअग्नेसमिधइतिपूर्णाहुतिः येअग्नः
योदिवोयपृथिव्याइत्यग्निविपराणयनीयांजुहोत्यध्वर्यवेश्वंदधामीतिवाचं विसृजतेयजमा
नोवरंचापाकरोति ॥ ४ ॥ दर्शपौर्णमासिकं विधानमिष्टीनां विकारानुक्रमिष्यामोयथाम्नात
देवताउपलक्षयीतऋंमेस्तनाग्न्याधेयिक्यः सयस्कालाः सर्वाउपाः सुदेवतानिरुप्याग्नेयमष्टाक
पालमुपसादयत्याकूत्प्रोक्षणादग्नेमन्वितिसृजं विमुच्याग्नेनाहवनीयमुधत्यावोश्याऽऽहवनीयास
म्यमादधातिसभ्यात्पूर्वमावसथमुत्तरेणावोसाधिदेवनायसं स्तृणातिपूर्वमासत्रेणायाधि
देवनेअहं वासउदकुंदहामास्तीर्यतस्मिन्श्रुतुःशातमक्षानिः वपन्त्याधीः किंतवान्पर्युपवि
शतिमध्याधिदेवनेसमृद्ध्याक्षान्हिरण्यनिधायविषसादघनघनइत्यभिजुहोत्यक्षान्वाहयजन्यस्यात
हिर्बध्यइतिसभ्येजुहोतियजमानोगांप्रस्कवतिनस्मेशातमसादयन्तिविजित्यायजमा
नोगोजेतेनिकुरुतेतिश्रेष्ठ्यतितस्याः परुं षिहिनेः स्करंगरदवविसर्जयेयस्माः संधयित्वाताः सभासद्भ्यउपरेतथाय
द्गृह्णीयान्नदक्षिण्योदक्षिणाकालेदद्यात्रमणीयमंत्रेमंत्रयेरमेनाराजानित्यावसथ्येजुहोतिप्रजनंब्रह्मणस्यतिरित्यामं
त्रणेयजमानोग्नीनुपतिष्ठतेधर्मः शिरदतिगार्हपत्यंपश्चात्प्राङ्गरवोकीड्योतिरित्याहवनीयंपुरस्तात्प्रत्यङ्गरवोवातः प्रा
णाइतिदक्षिणतोदक्षिणाग्निमुदङ्गरवोमध्येवस्थायकल्पेतांद्यावापृथिवीयअग्नयः समनसाइत्यग्नीन्प्रोक्षणेनप्रति
पद्यस्विष्टेष्टिः संतिष्ठते ॥ ५ ॥ सः स्थिताया मग्नयेपवमानायाष्टाकपालंनिर्वपेत्सोमः शान्मानंहिरण्यंदक्षिणासः स्थि
ताया मग्नयेपावकायाग्नयेऽद्भ्यंवेष्टाकपालंसप्तिमानः हिरण्यदक्षिणासः स्थिताया मग्नयेवैश्वानरमेकादः

राकपाल्यं विष्णवेशिपिविष्टायत्कपालोपधानेनचरुमदित्येदितेचरुपक्वकामाग्नीषोमीयमेकादशकपालंब्राह्मणंअवपनः श्रु
तावमेक्षणोब्रह्मभागयजमानभागाभ्यां सहादित्यंचरुंपरिहवनिदक्षिणाकाले यजयश्रीधेदृहास्कपवर्हणं सर्वस्रुवमनड्वा
हमध्वर्यवेधेनुं होत्रेमिथुनौवत्सतरीतयोः सांडाहिहायनोरथं यक्षं ज्ञातमानंवैष्णवपवर्गं ध्वर्यवेयजनेडूतेसमष्टि
यजूंष्यादित्यंचरुंचह्वारक्षत्रियजः प्राश्नंतिनेष्योपुष्करः वत्सवरं दाधातिसोमेनायक्ष्यमाणोग्नीनाधायचतुःशरावदी
वनंडुलमोदनमक्षित्रियोप्यो जपेदाज्यस्थेष्टिदेवताभ्यो जुहोत्या सं वत्सेरहवीं षिनिर्वपति ॥ नास्यानश्नन्ब्राह्मणोगृहे
वसेत्तद्व्रतीषयक्ष्यन्नाश्नीयात्घांतनोव्यापः स्पर्शेत्वासामावामेन्द्रीन्द्रावैष्णवीदध्यास्त्वदृतदरिणोनावस्येदामंत्रण
मानुतोगोष्टपराण्हमंत्रदृणं व्रतेडेदर्शपौर्णमासावारभ्यमाणआरंभणीयामिष्टिनिर्वपेत्याग्नावैष्णवमेका
दशकपालमग्नयेपवमानेडाकपालं सरस्वत्यैचरुं सरस्वतेद्वादशकपालंपाकस्त्विष्टकृतोद्वादशगृहीतंजुकामा
धायाकूतायस्वाहाकृतमेचाहुतिप्रभृतभिर्द्वादशाभिर्जुह्वाहजयानजुहोतिप्रजापतिः प्रायछदि
तिचयोदशीं यदिकामयेचित्रमस्यांजनन्यांस्यामितिचित्रमेवास्यांजनन्यांभवतिशबलंवास्या
त्मनजायतइतिमेषेणनचरुणं स्विष्टकृतेसमवद्यतीडायेचमिथुनौगावौदक्षिणास्रुक्वाकमेषेणम
न्वेस्यति॥ पौर्णमास्यामाधायदर्शेनसोपवसथसारभणीयांहुत्वासथस्कालयापौर्णमास्यायंजन्यामा
वास्यायामाधायनसंत्रवापूर्वापौर्णमासीमुपोष्यसारभणीयांहुर्वीतोत्तरामुपोष्यपौर्णमास्यायंजन्यंतयंजि
न्॥ ६॥ ॥ इतिमानवसूत्रेप्राक्सोमेअधानाध्यायः॥ ५॥ ॥ उद्धरहवनीयमित्यक्त्वागार्हपत्या
दाहवनीयंज्वलंतप्रणयत्यपराण्हव्युष्टायांरात्रौवाचात्वाहात्राप्राणेनोदात्राचक्षुषाध्वर्युणामनसाश्रवणा १३
श्रोत्रेणाग्नीधेतेरन्वापंचभिर्देव्यंऋतिभिरुधरामीत्यधरति॥ उद्धियमाणंद्वरपाघ्नंनोमा यदविद्वां
संयज्ञविद्वांश्चकारः अन्हायदेनः कृतमस्तिपापं सर्वस्माद्धतोमुंचतस्मादितिहरतिरात्र्यायदेनः

कृतमस्तिपापमितिप्राणः॥ अमनाहुतिममतायांजुहोम्यग्निंपथिभ्योममतस्यजिह्वे॥ त्वयाग्निकाममहंजयाः
मिप्रजापतिर्यंप्रथमोजिगायाग्निमग्नेरवोहतिसायंनिदधाति॥ सूर्यमग्नाविति प्राक्तनंतिष्ठं वाग्गृहीतात्गतः
श्रीः शुश्रुवानश्रोत्रेणाग्नीध्रामणीराजन्यावक्षुषोवैश्यस्तंपानिस्रुचोमहदाहवनीयेभ्यादधातिप्रदोषमग्निहो
त्रं होतव्यं स्रुष्टायांप्रातः॥ अग्नेश्चंधसेत्वाहवनीयंपरिमार्ष्टिगार्हपत्यंश्चंधसेतिदक्षिणाग्निमंतरन्वाभ्यो
त्वांपर्युक्षामीतिसायंपर्युक्षति॥ सस्यत्रस्तांत्वेतिमातरग्नीन्परिस्तृणातिपश्चादाहवनीयस्यादग्न्याद्
धीणास्तृणातिउत्तरतोगार्हपत्यस्यसंस्तीर्णंसमिधंस्रुवमग्निहोत्रहवनीमायंहुत्वोपसादयत्यंतरतोव
त्समवसृजतिप्राञ्चुरवीमुपसीदस्यायंवत्स्यंदोहस्यन्यञ्चुदाडुदंङ्चुरवीं वा॥ आपोदंजन्यंभयमपोदाः सेना
भीत्वरीरितिगार्हपत्यादुदीचींगारान्पोह्य॥ इडायास्पदंघृतवच्चराचरंजातवेदोहविरिदंजुषस्व॥ यत्ग्राम्याः
पशवोविश्वरूपास्तेषांसप्तानामिहपुष्टिरस्तिस्पृधिश्रयत्युङ्गवस्व इत्येवंशंत॥ उदहंप्रजयापशुभिर्भूया
समिस्रुक्त्रुवेनाभिघारयतिहरंतमाविंशामित्स्रुदविंडुनास्रुदंप्रतिनयंतिविश्वज्योतिरसीतिपु
मरवदीक्षयंतिअंतरिंक्षंरक्षोंतरिताअरायंत्रइतिस्रुवेणत्रिः पर्यग्निंकरोति॥ उदेहिवंदिंप्रजयावर्धया
स्मानुदस्यद्वेषोअभयंनोअस्तु॥ मानोहिंसीः शपथोमाभिचारः शिवेशंनेअनमित्रेविराजइत्यद्गुह्य
मथतिवर्तिंकुर्वन्नत्यूदंजन्यंभयमप्रत्यूदाः सेनामीद्वरीरित्यंगारान्प्रत्यूहतिवर्तिंचलोपयतिपयसाऽऽहोतिदध्नायवाग्वाज्येनवा
दध्नाज्यंवाधिश्रयणंनस्यादधितापनंनिष्टप्तंरक्षोनिष्टप्ताअरातयइतिगार्हपत्येस्रुक्स्रुवंनिष्टपतिस्रुवेसमिधमु
पसंयस्योमुन्नेष्यामीत्स्रुक्स्रुवान्नयत्स्रुन्नयामीतिप्रातरूरिडास्वरिडाजनदडेत्येकेकस्रुवोमथत्युत्तरमुत्तरमूर्ध्वांसंपूर्णमुतमं
सर्वान्वासमानिदेवतानामित्स्रुन्नीतमभिमृशतीदमुनः सहेनिः शेषंपश्वन्मेक्लेतिदर्भेषुसादयतिप्राक्तरांद्वादशहोत्राग्नि
होत्रपुन्नीतमभिमृशत्यपरिष्टात्स्रुक्दंडेसमिधमुपसंयस्योर्वंतरिक्षंवीहीतिसमथाग्निंहरतिस्वाहाग्नयेवैश्वानरायेति

समयार्धेनियच्छतिवायवेत्वेत्युद्यच्छत्यायुर्मयछेतिदर्भयुसादयतिएषतेअग्नेसमित्तयाच्ह॰ वर्चस्वावाच्यायस्व वर्धिषीमहिवयमाचव्याहिषीमहिवस्वाहेतिसमिधमाद्धाति॥ प्राणापानेकिमिषेध्याद्यंगल्समिधमभिऊहतीत्यनीज्वलंनी॰वा॥ भूर्भुवस्व रग्निहोत्रमग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेतिसायंजुहोति॥ भूर्भुवः स्वरग्निहोत्र॰ सूर्योज्योतिर्ज्योतिः सूर्यःस्वाहेतिप्रातर्वेचोमयछेतिदर्भेषुसादयतिप्रजापतेपशुन्मेयछेतिगार्हपत्यमवेक्षते॥ प्रजापतयस्वाहेतिमनसान्तरांभूयसी॰त्रिरुच्चाभूयिष्ठमनाभोमउर्धूर्नेत्तिसमयाग्निन्त्रिरुदगुदीचीतीर्त्वेत्सवाचीन॰ सायंमाभूर्जित्वेत्यूर्ध्वेदिवोन्मार्ष्टिप्रजांमेयछस्वद्रंडानिदध्यात्तिओषधीजिन्वेतिदर्भेषुलिंपतिमार्ष्टिपितृभ्यःस्वधेतिदक्षिणत्सउत्तानंपाणिंनिदधातिषुवासीत्यंगुल्यादिः प्राश्नाति स्पर्शयन्नंतानितरजनेभ्यः स्वाहेतिरात्रिमेक्षायामासिच्य सर्वान्पिपीलिकाः प्रीणामिसर्वपिपीलिकाभ्यः॥ स्वाहेतिप्रातरग्निहोत्रहवनीप्रत्तहस्तमवदधातिहस्त॰ वाप्रताप्याग्निहोत्रहवण्यामवधायोदूहोदाचीनिदधाति॥ स्रुवेणापर्युक्षतिहोत्यग्नेगृहपतइतिगार्हपत्यस्त्रिरर्ध॰ स्वाहेतिशेषमन्वपत्तन्मस्यमोदहीतिदक्षिणाग्नेस्त्रिरर्ध॰ स्वाहेतिशेषमहोमावापरयोर्यंप्रथमाग्निहोत्रापदुघास्सादक्षिणापयोबाराजन्यस्याग्निहोत्रंधार्मुकस्यानित्यंचवारिवस्तरस्यभक्षंचनित्यंब्राह्मणायदद्यात्॥ ॥ १॥ वाग्यत्तोधिश्रित्तउन्नीयमानेपाणीप्रक्षालयमानोविहन्यस्यचत्तस्त्रुचोजपतिदक्षिणतःप्राशुरस्रुवउर्ध्वस्तिष्ठन्उन्नेष्यामीत्यंत भूर्भुवःस्वरोमुन्नयेत्यनुज्ञानास्यपविइत्याभ्युद्दासेदशहोत्राभिमंत्रयतेप्रथमाग्निहोत्र॰ ह्याहुतिमिश्रयस॰ वसोर्मस॰ वसोर्मवद्रुतायांपूर्वस्यामुपोध्यायोपप्रयंतोध्वरमितिदेनिगद्यजुषमेतानीत्यग्नीषोमीययाज्योत्तमउपतिष्ठतेऽग्न्यानामिश्रेयमिहप्रथमोधायिधातमिरित्यग्नीषोमीयायाः पुरस्ताद्धविष्य॰ स्यवतस्रुवाज्ञायत्यग्नीषोमा३मग्नि॰ सकृदहनिप्रक्ष्यत्यामिक्षिंगेस्तेस्तिघसमिधमादधातिसमानमाग्निर्वसोःस्वतिपारमशीयेतिविरमस्याभावोक्षतियेतिवत्समालभतउपधाग्नेदिवेदिवइत्यष्टागृहपतयुपतिष्ठतऊर्जोपत्याभीतिगामालभते

महचीणामवोस्वित्याहवनीयमुपतिष्ठतेनिम्नदोसीतियथोपदिष्टंब्राह्मणेनपूषामापथिषाःपास्त्वित्येकैकंगोपतिष्ठतेपृथिवीमंतरिक्षंदिवंचप्राचीदिगाग्निर्देवतेनिप्रतिदिशा॰ यथाप्रानंधर्मोमाधर्मणःपास्त्वियथाप्रानमुपविश्यानराग्नीज्योतिषेनंतपोस्तेतिजपतिसावंपत्न्यन्वास्तेनप्रातः श्वोभूतेसूर्यपत्नीरुषासमग्न्देवारुद्रासाआयातीं॥ तामायज्ञस्यमानसोमिषिंचतुवर्चसा॥ वर्चसाऽविशेमनवदेवीर्मामभिषिंचनु॥ द्विषंतोरध्यनोमह्यंमाक्षंहद्विषता॰ रधं॥ ऋषिरस्येकवीरोवीराडोस्मिनृषासाहः॥ वरेणोस्मिस॰ वरोवद्रोहास्मिसपत्नहा॥ सपत्नानहनरिपुन्प्रतिषिकाअरातयः प्रतिषिकाअरातयारिष्टाः संचरेमह्यंवाग्वसुरितिचिरुकाविहव्यस्यचनस्रुचोजपतियोयज्ञमानोनश्रेयान्स्यात्सविहव्येनोपतिष्ठते॥ ॥ दशावरारात्रीरुषित्वासहधनप्रयास्यन्नाधायानेयान्यनपोह्यान्यनपोह्यत्योर्ध्वमानराकुतेः संवेषुकऋष्वमीवहावास्तोष्पतइत्येनानिगद्याकृतिरुहोति॥ तुभ्यंनाअग्नेस्वमवित्रावःक्षितयःपृथ अग्नेकामायेमिरइतिहिनीयांप्रवस्यन्नयंतेयोनिंऋत्वियइत्यरण्योःसमारोपयतियदिगानश्रीःसवीन॥ यातेअग्नेयज्ञियास्तनूस्तयेह्यारोहागन्मानमप्यवस्कृनिकुर्वन्नर्यापुराणि॥ यज्ञोहित्वायज्ञमसीदस्वा॰ योनिंकृवआजायमानः॥ स्वेसधस्थेहीत्यात्मनिवासमारोपयति॥ संक्षाप्यावदाहान्प्रयायात्॥ सहविहारोयाथावरःप्रयानि॥ उपावरोहज्ञानवेदः पुनस्त्वंदेवेभ्योहव्यावहनुप्रजानन्॥ आयुः प्रजा॰ रमस्मासुधेह्यस्त्रोदीदिहिनोदुरोनदृतिंमथिष्यन्नप्रत्यवमेयाहरहः ध्यानमेष्यान्समारोपयत्यपारोहेनिवाग्नीन्ज्योतिष्मतः कुर्वीत्यक्षाप्रवसन्नग्नउपतिष्ठते॥ अहिर्बुध्न्यमंत्रमेपाहितन्मेगोपायास्माकंपुनरागमादित्यावसव्यमुपतिष्ठतेऽग्नेयमसंज्ञानमेपाहितान्मेगोपायास्माकंपुनरागमादितिसव्यं॥ पश्चात्सेषु॰ स्यपाहीत्याहवनीयं॥ प्रजामेनर्यपाहीतिगार्हपत्यमंत्रमेवध्यपाहीतिदक्षिणाग्निमेमिमान्मेमित्रावरुणौगृहान्गोपायतु॰ ऋवमित्येतदग्नीनिष्टनजपति॥ मनसानामप्रथमंज्ञानवेदः पितामातान्वधनुर्यदग्रे॥ नत्वंविन्हहिपुनरामंमेनोस्तवाहमग्नेविमरणानामित्याहवनीयमुपतिष्ठते॥ माप्रगामपथोवयमायज्ञादिंडसोमिनःमानस्थर्नोअरातयइत्यग्निप्रवड्याग्निसकाशेवाव॰ यच्छत्यसकाशेविसृजतिप्रवसन्नहोमवेलायांप्रतिदिशमग्नीनुपतिष्ठते॥ विश्वदानीमारभंतेनोनातुरेणमनसा॥ अग्नेमानेप्रतिवेशाऋषामेतिमत्येत्यसमिधआहरत्यसकाशेवाव॰ यच्छत्यग्निसकाशेविमृज्य

स्यग्नि॰ समाधेहीत्यक्षाभ्यमन्वमेऽक्रूरपस्तन्मे पुनर्देहीत्यावभृथ्यमुपतिष्ठते ॥ अहिर्बुध्न्यमन्वमेऽक्रूरपस्तन्मे पुनर्देहीत्यावभृथ्यमुपतिष्ठते ॥ सप्रथमसामेऽक्रूरपस्तां मे पुनर्देहीति सभ्यंपशूंस्तेरा॰ स्याऽक्रूरपदित्याहवनीयं प्रेक्षमाणो यथाऽक्रूरपदमिति गार्हपत्यमन्वमेवु ध्याऽक्रूरपदक्षिणाग्निमिमान्मे मित्रावरुणौ गोपायतामहन्नजुगुपत॰ युवमित्येतराभ्यामिति पत्नीजपति ॥ तवनाममम चजातवेदो वासस्यूषु चिच्छोचिराचः ॥ तेहेविभ्वो महसेजीवसेच यथायथं नो तन्त्रोजातवेदोऽसि समिधोग्निमादधाति ॥ तूष्णीं सभ्यावसथ्ययोः समिधिं गौसूक्तेपुपस्थाय चेन्नप्रवसत्युनरेत्योपतिष्ठते ॥ यद्यनुपस्थित्याग्निः प्रवासमाचर्येत् ॥ इहैवस॰ स्तेच संतेत्वाग्नेहृदा याचामनसाबिभर्मीति रोमेयज्ञायायुर्मोपहासीर्वैश्वानरस्त्वाचसंवोपतिष्ठउपतिष्ठते ॥ ३ ॥ पवैष्णाग्नयणं पुर्वीनवसतेयवानांशारदिवीहीणामग्नयपाकस्यैष्णानवस्याश्रीयासिद्धमानिवेषणादाग्नीद्धाग्निर्वैत्तिवैश्वदेवानघा याबृथिवीयानशारदिसोमायश्यामाकानामन्यस्योपाक्र्योनानाविजानोधर्म॰ विधास्यामोचषट्कारप्रदानानांचैकक पालाणांचपृथगभिमर्शनं ॥ नानार्थीजानांमुख्येषुहविष्टंदमाख्यस्याचपनप्रभृतिफलीकरणांतमेकस्यनिष्पवनांत ॰ यवनाः॰सिद्धमोपधानादग्नीद्धादग्नकपालानयपधायैकं यावाबृथिवीयायसिद्धमधिश्रयणादाग्नीद्धमधि श्रित्यवैश्वदेवंचरुमधिश्रयतिपवित्रांतर्हितेपयश्चनीयंतंदुलानोप्यांगुष्ठपर्वमात्रंकृत्वापलाशामात्रंयावाबृथिवी यमभिश्रित्यसोम्यंचरुमधिश्रयति ॥ पवित्रांतर्हितेपश्चानीयंतंदुलानोप्यमेक्षणेनप्रदक्षिणंचरुंश्रपयतिसिद्धमो द्वासनादेकपालमन्यस्यापात्रामर्लकुर्वन्नभिपूरयतिप्रचरणंविलायांवर्हिषिसादयित्वापस्तीर्यैकपाल॰ सदःसर्वमवदायाश्रयस्यान्यासिच्यद्विरभिघार्योपा॰ श्वेनेकपालेनप्रचर्यवषट्कृते मध्येपाणिनाजुहोति स्रुचंप्रतिष्ठितमाज्येनाभिजुहोति ॥ यदिपर्यावर्त्तेतआलणव्याख्यातं प्राक्सिष्टकृतः षडाज्याहुतीर्जुहो तिशतायुधायशतवीर्यायशतोतायभिभातिषोढा ॥ शत॰ योनिः शारदोनयदिडेविश्वस्यदुरितस्यपारं ॥ इमेचत्वारोरजसोविमानोत्तरा द्यावापृथिवीव्यंतुपंथानः ॥ सधामत्याम॰ यत्तमोआबभूवतत्सेनोदेवाः

परिधत्तविश्वे ॥ वसंतोग्रीष्मोमधुमंतिवर्षाः शारदेमंतः सविनेदधातु ॥ नेषोमत्नाः॰ शतशारदानोनिवातएषाम भयाः स्यामाः ॥ त्स॰ वत्सरायपरिवत्सरायेदावत्सरायानुवत्सरायोद्वत्सरायकृण्तामहन्नमः स्वाम॰ ॥ नेषा॰ वय॰ सकमंतोयज्ञियानाः॰ ज्योग्जीवाअहतास्यामः इय॰ स्वस्तिस॰ वत्सरीयापरिवत्सरीयेदावत्सरीयानुवत्सरीयो द्वत्सरीये ॥ सानः पितेडूर्णीयमानेनाकुनदहरहर्मंशीया ॥ आनः प्रजांजनयतुप्रजापतिरिसिषंद्रेकपालायाय स्यस्विष्टकृतेसमवद्यतीडायैच ॥ यजमानइडाः प्राश्नाति ॥ एतमु॰ मधुनास॰ युत॰ युव॰ सरस्वत्याअधिम नाऔवच्यरुषः ॥ इंद्रश्नात्सीरपतिः शुनंसुवाजुनः किनाशाआसन्मरुतः सुदानवइंद्रेयवानां ॥ भद्रंनः श्रेय॰ सुमनसइष्टदेवास्त्वयावसेमसमसीमहित्वा ॥ सनोमयोभूः पितुरावियेनाशिवोनोरुद्रोपतनूसुजाय नएधीतिद्वीहीणां ॥ अग्नीः प्राश्नातुप्रथमसहविदेयथाहविः ॥ त्रिवाअस्मभ्यमोषधीः शृणोतुविश्वचर्षणिरितिश्यामाकानां॰ वत्सः प्रथमजोदक्षिणा ॥ बृहस्पतेयज्ञियाश्यामाकेनेंद्वाक्रपिंगल॰ वत्सतरंनद्यावसनंच ॥ ४ ॥ आहिनेषुध्यमानः पूर्वीपौर्णमासीमुपोष्याग्नयेवैश्वानरायद्वादशकपालंनिर्वपेत्पौर्णमास्यांज्वलतोविरूढेदग्न्याधेयेनपुनराधेय॰ व्याख्यान॰ विकारानतुक्रमिष्यामोयथाम्नान॰ वर्षासुशारदिपुनर्वस्वोरनुराधासुवासंभारेषुदर्शानुपोल्पानकुर्यात्प रिगीतं॰ यत्वाक्रुधःपरोपवमन्यनेतितिसृभिः स्त्रिः समिधेपुनस्त्वादित्याऽऽवसवः समिधतामितिभाक्पूर्णाहुतेः षड्ड संततिहोमानजुहोत्याग्नेयमेवपवकपाल॰ विष्णक्रियाजानुयाजेष्वाग्नेयावाज्यभागौपुनरूर्जानिवर्तस्वेतिपुरस्तात्प्रयाजा नामाकृतिंजुहोतिदक्षिणाकाले पुनरूस्युन॰ वासोदेयंपुनर्वीरयः पुनरुत्सृष्टानद्वानसोवर्णशातमानिकोरुक्मेणाग्न्याधेयि क्यश्चदक्षिणासहस्यानिवर्तस्वेत्यपरिष्टादनुयाजानांचनस्वआहुतीर्जुहोत्येकामविच्छिन्नेनसमिधमीकुर्यात्सर्वत्रारंभणी यासर्वत्रारंभणीया ॥ ५ ॥ ॥ इतिमानवसूत्रेप्राक्सीमेषष्टोध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ चातुर्मास्यान्याख्यास्यामः पूर्वीपौर्ण मासीमुपोष्याग्नयेवैश्वानरायद्वादशकपालंनिर्वपेत्पर्जन्यंचवरुमप्रणेष्यन्संचरोतारंमनसानुद्दिश्यजुहोतिधेनुरन

द्वा॒ऽश्वदक्षि॒णासि॑ध्येष्टि॒: सं॑निष्टे॒ते ॥ प्राचीनप्रव॑णेवैश्वदे॒वेनय॑जेतफल॒क्यां॑चे॒त्या॒ऽवसं॑तेवानो॒पच॑सथेचातुर्मास्येषु के
शाश्मश्रूय॑जमानो॒वापय॑तेव्र॒तोपेत॑स्यशारवामाहृय॑वत्सानपाक॒रोत्याप्या॑यध्वमघ्न्यादे॒वेभ्यो॒विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यो॒भाग॑मिति॒गाः॒ प्रा
प॑यति ॥ प्रस्तू॑नः॒ प्रस्त॑रस्ते॒धासन्न॒ह्यविध्मा॒वहि॑र्हो॒भागो॒ तूष्णी॑मासन्न॒ह्यासं॑नध्य॒तीय॑ं॒ तदे॑क॒धामं॑त्रे॒णासन्न॒ह्यति॒तूष्णी॒मि
ध्म॒ऽसमा॑नं दोह॑नंति॒सृधु॒दुघा॑स्क॒बकु॑ण्डि॒विश्वे॑भ्यो॒देवे॑भ्यो॒हवि॒रिति॒त्रिरु॑ क्त्वा॒ वा॒च॒ऽविसृ॑जते॒विश्वे॑भ्यो॒ देवे॑भ्यो॒भाग॒ऽसो॒ स्वा
मेनात॑न॒-वृमी॒त्यात॑नक्ति॒सिध्मा॑पा॒त्रप्र॒योज॑ना॒वरु॑क॒पाल॑प्रय॑नक्ति॒द्विती॑यामाज्य॒स्थाली॑पृषदा॒ज्याय॑स्रुचे॒चोप॑भृतो॑नंतरासि
धमा॑नि॒र्वप॑णादाग्ने॒योष्टा॑कपा॑ल॒इति॒प्रभृ॑तीनिपंच॒नि॒र्वप॑ति॒मरु॑द्भ्यः॒ स्व॒तव॑द्भ्यः॒ सप्त॑कपाल॒ं वावै॒पृ॑थि॒वीय॑मे॒क॑क॒पाल॒ऽसि॑ध्यमा
धि॒वप॑नात्प्रागाधि॒वप॑नाच्चरव्या॒नपा॑याय॒ति॒अध्व॑र्यु॒क॑पाला॒न्य॒प॒द॒धा॒ति॒प्रा॒त॒र्दो॒हं॒दो॒ह॒य॒त्य॒क्ष॒त॒ता॒नां॒पु॒ष्णो॒पि॒ष्टा॒न्य॒पा॒या॒त॒य॒
न्ति॥ चरु॑धिषि॒ष्टाद॑ सर्वत्रा॒नुपू॒र्व॒ऽहवी॒ऽष्य॑धि॒श्र॒य॒ति॒मा॒रु॒त॒म॒धि॒श्रि॒त्य॒त॒ऽसे॒प्रा॒त॒र्दो॒हे॒सा॒यं॒दो॒ह॒मा॒नी॒या॒मि॒क्षा॒क॒रो॒त्ये॒ते॒ना॒मि॒क्षा
सर्वत्रव्याख्याना आज्यनिरूप्यपृषदाज्याय॒धि॒निर्व॑पति॒समा॑नध॒र्मा॒ऽज्ये॒न॒सि॒ध्मा॒स्क॒न्धां॒सं॒मा॒र्ज॒ना॒त्स॒मा॒न॒ऽसं॒मा॒र्ज॒न॒मुप॑भृ॒त॒पृ
षदा॒ज्येधान्यै॒सि॒ध्मा॒ज्य॒ग्रहे॑ष्य॒श्च॒नृ॒गृ॒ही॒ता॒न्या॒ज्या॒नि॒पृ॒ष॒दा॒ज्य॒धा॒न्या॒दि॒रु॒पस्ती॑र्य॒दध्या॑नीय॒सक॒दधि॑घारय॒न्पृ॒ष॒त्क॒रो॒ति॒स॒
क॒दु॒पस्ती॑र्य॒हिर॑धिघारयेत॒वर्षा॑सु॒सि॒ध्मा॒ज्या॒ना॒ऽत्सा॒द॒ना॒त्स॒मा॒न॒ऽसा॒द॒न॒मु॒प॒भृ॒त॒॒ पृ॒ष॒दा॒ज्य॒धा॒न्या॒श्च॒सि॒ध्मो॒द्वासनो
प्रागधि॑घारणा॒दा मि॒क्षां॑वि॒वा॒जि॒नां॑क॒ल्वा॒ल्के॒रा॒वा॒जि॒न॒मा॒सा॒द॒य॒त्य॒ल॑ंकृ॒त्या॒नु॒पू॒र्व॒ऽहवी॒ऽष्य॒प॒र॒ऽआ॒ह॒र॒ति॒सि॒ध्म॒मि॒म॒र्शी॒ना॒त्मा॒गा
मि॒म॒र्शी॒ना॒ नि॒र्मि॒ये॒न॒प्र॒च॒र॒त्क॒न॒र॒स्य॒प॒श्चा॒त्प॒रि॒धि॒सं॒धे॒रग्नेर्ज॑नित्र॒मसी॒त्य॒भि॒मं॒त्र॒ण॒ऽश्वा॒क॒ल॒म॒व॒स्था॒प॒य॒ति॒तृ॒ष॒णो॒स्थ॒इ॒ति॒त॒त्र॒प्रो
क्षा॒व॒च्छि॒न्न॒प्रो॒दं॒भि॒नि॒धा॒यो॒द्वि॒ष्य॒सी॒ति॒त॒यो॒रु॒द्क॒॒नृ॒त्ता॒म॒ध॒रा॒रणि॒प॒श्चा॒त्प्र॒ज॒गा॒ना॒मू॒ल॒त॒उ॒त्त॒रा॒रणि॒मा॒ध॒र॒सी॒त्या॒ज्य॒स्था॒त्या॒ऽ
ज्येन॒विले॑स्नेहय॒त्रि॒ऽसम॑नक्ति॒पु॒रू॒रवा॒ अ॒सि॒इति॒सं॒द॒धा॒त्य॒ग्नये॑म॒थ्य॒मा॒ना॒या॒नु॒ब्रू॒हि॒त्य॒नु॒वा॒च॒य॒ति ॥ गा॒य॒त्र॒म॒सि॒त्रि॒ष्टु॒व॒सि॒ज
ग॒द॒सी॒ति॒प्र॒द॒क्षि॒णं॒त्रि॒र॒धि॒मं॒थ॒त्य॒ग्नये॑जा॒ता॒येति॒जा॒त॒ग्नये॑प्र॒हि॒य॒मा॒णा॒येति॒प्र॒क्षि॒य॒मा॒णा॒येति॒प्र॒हृ॒त्य॒शक॑लमग्नावध्यस्यति॒अग्ना॒ अग्नी॒श्च॒रती॑ति॒स्रुवे॑णा॒भि
ध्येयजमाने॒वाच॑यत्य॒प्स॒व॑ते॒नः॒ समन॑सा॒वि॑ति॒स्वाहा॑कारो॒तेन॑प्र॒हृ॒त्य॒शक॑लमग्नावध्यस्यति॒अग्ना॒ अग्नी॒श्च॒रती॑ति॒स्रुवे॑णा॒भि

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

ऊ॒क्षो॒नि॒पृ॒णी॒स्क॒च॒ऽसा॒द॒यि॒त्वा॒पं॒च॒हो॒त्रा॒चा॒तु॒र्मा॒स्या॒न्य॒भि॒मृ॒शा॒ति ॥१॥ सिध्मा॒प्र॒या॒जेभ्य॒आश्रा॑यं॒न॒य॒प्र॒या॒जान॒य॒ज॒ति॒त्रीन्
क्त्वा॒समा॑नय॒ति॒त्रीन॒क्त्वा॒समा॑नय॒ति॒द्वौक्त्वा॒स॒व॒ऽसमा॑नी॒यैक॒ऽक्त्वा॒स्वा॒क॒म्या॒क॒॒पू॒र्व॒ऽहवी॒ऽष्य॒भि॒घा॒र॒य॒त्य॒त॒न॒॒पृ॒ष॒दा॒ज्येनो
प॒सृ॒त॒ऽसि॑ध्मा॒व॒र॒णा॒डु॒पा॒ऽश्रु॒सा॒वि॒त्रे॒क॒क॒पा॒ला॒भ्यां॒प्र॒च॒र॒ति॒सि॒ध्मा॒स्वि॒ष्ट॒कृ॒त॒॒ प्रा॒क्स्वि॒ष्ट॒कृ॒तो॒म॒ध॒वे॒स्वा॒हे॒ति॒- ऋ॒तवो॑मासना॒मा॒नि॒क्र
होति॒च॒त्वा॒रि॒वै॒श्व॒दे॒वे॒च॒त्वा॒रि॒वरु॑णप्रघा॒सेषु॒च॒त्वा॒रि॒सा॒क॒मे॒धेषे॒क॒ऽस्क॒गा॒र्यि॒दक्षि॒णाकाले॒वत्स॒॒ प्र॒थ॒म॒जो॒दक्षि॒णासि॑ध्मा॒नु॒याजे॑भ्य॒॒ पृ॒ष
दा॒ज्यं॒क्त्वा॒मा॒नी॒याश्रा॑यय॒न्न॒वा॒नु॒या॒जा॒न्य॒ज॒ति॒वा॒ज॒च॒र्यो॒प॒हृ॒ता॒स॒॒ पृ॒ष॒दा॒ज्य॒दो॒नी॒॒ नि॒गृ॒ण्हा॒ति॒नि॒ब्यु॒ढ्ना॒ति॒नि॒स्य॒॒ सं॒प्र॒गृ॒ण्हा
ति॒घृ॒ता॒च्यौ॒स्थो॒य॒ज॒मा॒न॒स्य॒ पु॒र्यो॒षा॒ता॒मि॒ति॒वे॒य॒ऽस॒यो॒॒ स्क॒॒चो॒धि॒मु॒ञ्च॒ति ॥ स्क॒॒चि॒व॒म॒से॒वा॒न॒र्ध॒॒ऽधू॒र्ध्वा॒ति॒ष्ठ॒न॒बहि॒रुधिं॒चन॒वा॒ज्ञि
नं॒गृ॒ण्हा॒ति॒वा॒ज्ञि॒न्यो॒नु॒ब्रू॒हि॒त्य॒नु॒वा॒च॒य॒त्या॒श्रा॒व्य॒वा॒ज्ञि॒नो॒य॒ज॒ति॒प्रे॒ष्य॒ति॒व॒ष॒ट्क॒रो॒ति॒व॒ष॒ट्क॒रो॒ति॒हु॒त्वा॒जो॒ष्ट्रेणा॒दि॒त्याः॒ प्रति॒य॒ज॒ति॒दि॒शः॒स्वाहे
ति॒दि॒क्ष्व॒॒पू॒र्वा॒धी॒डु॒प॒क्रम्य॒प्रा॒दक्षि॒णं॒पं॒च॒मेन॒म॒ध्ये॒ष॒ष्ठेन॒पू॒र्वा॒धि॒रो॒ष॒ऽस॒म॒धा॒वि॒म॒ध्यो॒ प॒रु॒तो॒प॒क्र॒य॒स्वे॒त्यू॒रू॒तो॒प॒रु॒तो॒प॒क्र॒य॒ध्वमि॒ति॒वा॥
आमा॑वि॒गा॒ल्वि॒दव॑आगन्दा॒धम॒नी॒नो॒रसे॑नर॒स॒सं॒भृ॒ण॒वा॒ज्ञि॒नो॒म॒य॒ज्ञ॒ऽव॒हा॒नी॒त्यृ॒त्वि॒जः॒ प्रा॒ण॒न्ति॒य॒ज॒मा॒न॒स्व॒हो॒ता॒प्र॒थ॒मो॒म॒ह॒य॒ते॒सि॒ध्मा
समि॒ष्ट॒य॒जू॒ꣳषो॒हि॒ङ्क॒वा॒मा॒प्या॒य्ये॒ध॒ते॒न॒य॒ज्ञो॒दे॒वा॒गा॒तु॒वि॒दं॒द॒दा॒इ॒ति॒द्वे॒समि॒ष्ट॒य॒जू॒ꣳषी॒जु॒होति॒स॒॒ व॒त्स॒रा॒य॒॒ स्वस्ति॒मा॒शास॒दुति॒आह॒य
ज॒मा॒नः॒ सि॒ध्मेष्टिः॒ सं॒नि॒ष्ट॒ने॒स॒च॒॒ पौ॒र्ण॒मा॒स॒ऽसं॒स्था॒प्य॒क॒॒ तमि॑व॒प॒र॒मे॒ष्ठ॒मृ॒त॒ना॒स्वे॒किं॒च॒न॒क॒॒ तेन॒सु॒ऽइ॒ष्टः॒ स॒सु॒ऽइ॒ष्ट॒॒ इ॒ति॒पृ॒थि॒वी॒ऽद॒दा॥
आ॒ग्नि॒स्ति॒ग्मेन॒शो॒चि॒षा॒त॒प॒आ॒क्रा॒न॒मु॒णि॒हा॥ शि॒रस्त॑प॒स्याहि॒तं वै॒श्वा॒न॒र॒स्य॒ते॒जसि॒क॒॒ तेन॑मा॒स्य॒नि॒व॒र्त॒य॒स॒त्येन॑परि॒व॒र्त॒ये॒त॒प॒सा॒स्यानु॒व
र्त॒ये॒शि॒वेना॒स्योप॑व॒र्त॒ये॒रा॒ग्ने॒मा॒स्या॒भि॒व॒र्त॒ये॒ति॥ त्रि॒ष्ये॑न॒य॒दा॒व॒ल॒स्यो॒लो॒हा॒से॒नक॒रे॒णानि॑व॒र्त॒य॒ति॒केशा॒श्म॒श्रूणि॥ त॒द॒नृ॑तं॒स॒त्यं॒ त
त॒ष्क॒॒ये॒तेन॒रा॒ध्या॒सं॒न॒म॒रा॒ध्य॒ता॒मि॒ति॒ज॒पति॒य॒ज॒मा॒न॒श्च॒तुरो॑मासान्न॒मास॒म॒भ्या॒ति॒न॒क्षि॒य॒मु॒पै॒ति॒नो॒प॒र्यो॒स्ते॒ऽक्ष॒क॒॒से॒तान्तालाङ्
शे॒ने॒मधु॑नात्मे॒नो॒सा॒र्या॒मु॒पै॒ति ॥२॥ वरु॑णप्रघासा॒श्च॒तु॒र्मा॒सेषु॒वैश्व॑देविक॒ऽविधा॑नंप॒व॒स॒व॒त्स॒रा॒णां॥ मा॒रु॒तो॒प्र॒ति॒प्र॒स्था॒ना॒व॒त्सा
न॒पा॒क॒रो॒त्य॒ध्व॒र्यु॒वा॒रु॒ण्ये॒पृ॒थ॒गि॒ध्मा॒ब॒र्हि॒षा॒सं॒न॒ह्य॒त॒ः॥ स॒क्तू॒न्त्स॒न्न॒ध्य॒प्र॒ति॒प्र॒स्था॒ना॒य॒था॒ का॒लं॒पृ॒थ॒क्दो॒हा॒य॒त॒ः सि॒ध्मा॒पा॒त्र॒प्र॒यो॒ज॒नो
स्पृ॒य॒क्पा॒त्रा॒णि॒प्र॒क्ष॒न॒क्ति॒स्क॒व॒पं॒च॒मा॒ः स्क॒च॒ः प्र॒ति॒प्र॒स्था॒ना॒दे॒व॒स्था॒त्यो॒थ॒ऽवे॒द॒ऽव॒सि॒ध्मा॒नि॒र्व॒प॒णा॒नि॒पं॒च॒स॒व॒त्स॒रा॒णि॒नि॒रू॒प्या॒ध

र्कैरिंद्राग्नंद्वादशाकपालंनिर्वपतिकाममेककपाल॰ यथाकालमाग्निष्टेवृथक्संपादयतःसिध्मामिवासनाग्निष्टलेपंनिधायाग्नेयेणाहवनीयंत्रिभुग्रहमेष्वपरिमितेवावकाशेपृष्ट्यांकुंनिहत्यवेदादानप्रभृतिवेदिंविदधातिषट्रायांप्राचींचतुःस्रायांषष्ठ्यांत्रिस्रायांपुरस्ता
पूर्वार्धेवेद्यांविदतीयमात्रेअरत्निमात्रींचतुर्दिष्टिपुतरवेदि॰ विदधात्यग्नेयेणोल्कग्रक्रमात्रेवेदेरुधत्यावोक्ष्यचाद्वाल॰ ग्राम्यथाप
रिमिमीयतेनसायनीमेसीतिदक्षिणतोविनायनीमेसीतिपश्चादवतान्यनाधितमित्यन्तरतोवनावद्यधिनमितिपुरस्तादग्नेअंगिरइति
पुरस्तात्प्रत्यमुखंस्थित्वाद्वाल॰ स्थेनाभिहत्याकनानाम्नेहीतिपा॰ सूत्र्याणेकुरुतेवसवस्त्वाहरंक्षितिप्रभृतिभिः प्राङ्मुखउत्तरेवेद्यांनिय
पतियोद्वितीयस्यामितिद्वितीय॰ यस्तृतीयस्यामितितृतीयंसमानमन्यत्तूष्णींचतुर्थीविदेरग्नेनसोनामेयतदृतिज्ञानुदध्मस्तु
वरस्त्वंस्वाद्वोत्तरवेद्यांनिवपतिसि॰ हीरसिमहिषीरसीत्यन्तरवेदिंकरोतिनस्यांमध्येप्रादेशमात्रीचतुरस्रांनाभिंकरोतिदेवेभ्यः
शुधस्वेतिसिकतानिप्रोक्षत्यापोरिप्रंनिर्वहतेतिनाभेरधिप्रागुदीचीस्त्रिरपोनिः सारयतिप्रस्थानादक्षिणांवेदिंकरोत्यन्तर
स्मात्परियहादरत्निमात्रमंतरासमेप्राचीभवतोयथाहवी॰ षिसंभवेकस्तथातिरश्चेकउल्करेपरेणोत्तरा॰ स्तंबयजूर्हरतिप्रोक्ष
णीः स॰ स्कृत्यैडघोषास्त्वापुरस्तादृक्षाभिः पांक्तिप्रभृतिभिः प्राङ्मुखउत्तरवेदिंप्रोक्षतिप्रदक्षिण्यमुत्तरेवेरनुपरिक्रामंति
परिक्रम्यपितृणांभागधेयीस्थेतिशेषदक्षिणांउत्तरवेदेर्निनयतिहिरण्यमंतर्धायपंचगृहीतेनाग्निंव्याघास्यतिसि॰ हीर
सिसपत्नसाहीस्वाहेतिप्रभृतिर्दक्षिणा॰ स सव्याया॰ श्रोणेदक्षिणाया॰ श्रोणेसव्ये॰ सेमध्येपंचमंभूतेप्यस्येत्यूधी॰ स्क
वमुद्गृह्यात्याहवनीयेभिप्रणायनानिप्रत्याधत्तेनाभिंप्रेतुदारेवेपरिदधातिविश्वायुरसीतिमध्यमेऽक्षवाक्षितिरसीतिदक्षि
णमुच्यन्तक्षिदसीत्यन्तरमयर्भस्मास्यग्नेःपुरीषमसीतिसंभारानग्निवपतिपूतदारुगुग्गुलकेरुसर्गंधितेजन॰ वृष्णोरश्वस्यू
र्वस्यानराशंगार्णस्क॰ बिभ्रद्बृहदग्निंबिभ्रत्संभारानभिमृशतिचाद्वालादुपयमनीकुरुतेवेदिपुरीषात्प्रतिप्रस्थाना
ग्नेयेप्रणीयमानायानुद्धृत्यानुवाचयत्यग्निभ्या॰ वात्रिरनू कायामग्निप्रणयनात्कण्डूयतोध्वर्यवेरग्नीध्रायप्रदायतेपावक
चक्षुमाकश्चिदागःपूर्वोयःसन्नपरोमयाअसिपृतेनत्वंतन्व॰ वर्धयस्वमामाहि॰ सीरविगानंपुरस्तात्स्वाहेतिशेषेजुहोत्य

ग्निप्रणयनान्यादायप्राचीमनुप्रदिशग्नेहिविद्वानितिहरतउणींवंतमित्यृचमनेयङ्गः प्रस्कण्डात्सकलौमतीर्नायत्रावहंतिकवयः
पुरूणिदीर्घमायुर्यजमानायविदाथासीदस्वमहनेसोमगायेतिसंभारेष्वग्निनिदधात्यवोक्ष्यप्रतिप्रस्थानासमथादक्षिणस्याः
पूर्वार्धेमनुष्वतानिधीमहिमानुष्वत्समिधीमहिअग्नेमनुष्वदंगिरोदेवायतेयजमानायस्वाहेतिसमिधावाधत्तेग्नेःकुलो
यमसीतिदक्षिणतआहवनीयस्येतिपयमानीनिर्वपतिउलूपराज्ञिभ्यामाहवनीयोपरिस्तीर्यसत्तेअग्नेसमिधइतिपूर्णाहु
तीजुहुतःप्रतिप्रस्थातादक्षिणास्यावेदरुत्तरत्स्रा॰ श्रोणेरधिस्थेनसङ्गत्सक्षिनत्योत्तरस्यादक्षिणस्माद्॰ सात्पृथक्कर्माणिकु
रुतोध्वर्यः प्रेष्यानाहपिष्टलेपंनिनीयोत्तरोपरियाहोपरिगृह्णातिः समिधमाज्यगृहेष्यन्त्रतुर्गृहीतान्याज्यानिपृषदाज्यंवंतिगृह्णा
तिसिध्माज्याना॰ सादनात् ॥२॥ उत्तरतोगार्हपत्यस्यप्रतिप्रस्थातामधयपिष्टानांदधाकरोत्येकाधान्यगृष्टपर्वमात्राणियांवं॰
तोमान्यायजमानस्येकंचाधिक॰ शमीपर्णैः पूरयित्वाभूर्यनिदधातिमेधंकृत्वामेषीकरोतियां ॥वंतिपुल्लिंगानिशाक्येर॰ स्त्रीलिंगानि
मेष्याप्रतिप्रस्थाताप्रक्षाल्योणीमाक्लेधयतः परःशतानिपरःसहस्राणिचायतः शमीपर्णानिनिवपतोविस्रोव्यामिश्रेयात्रेरधवतोवा
रुण्येनिष्काय॰ शिष्टापयस्योष्करीरसकृतावतोभारुत्योमेषववधातिवारुण्यामेषीसादयंतोविपरिहरतेएडाग्न्यग्नषष्टान्यन्तरस्यांमा
रुत्यैप्रतिप्रस्थानादक्षिणस्यांवारुण्यैककपालावुत्तरस्यांपुनयत्रनिर्मथ्यसिध्मासंमार्जनात्समृष्टउत्तरस्मिन्प्रतिप्रस्थानागार्हपत्या
तेप्रष्ठतिपत्नीकनितेकांतायदिमिथ्यावत्सासिप्रियतमस्तेस॰ स्थास्यतीतियंनिर्दिशेत्॰ वरुणोगृण्हातितिब्रूयात्प्रघास्यान्वहामह
इतिपत्नीकरंपाज्याण्यादायापरेणाविहारंदक्षिणातिक्राम्याग्नेयेणदक्षिणमग्निपुरस्तात्प्रत्यंचावतिष्ठतेभूर्पु॰ शिरसोरध्यायमोषू
णइंद्रेतिजपतियजमानउत्तरतः स्त्रिष्टयद्वोमयदण्यइतिजुहुतः स्रुवेणाकरंसपात्राण्यक्रन्दमंकर्मकृतदृतिच्यमानः संभृष्टेदक्षि
णाग्निसंस्थमाप्रवराद्ध्वर्यः प्रवृणीतेसिध्मप्रवरणादाज्यभागान्तां प्रचर्यापास्तेप्रतिस्थाताध्वर्यवेरग्नीध्रायषष्टेःप्रवरतिमारुत्ये
प्रतिप्रस्थातासंप्रेष्यन्प्रचरतितस्यापूर्वेणावदानेनसहमषीवद्यत्यध्वर्यवेरुत्तरेणावारुण्यामेषमेककपालेनप्रचर्यमासनामानिजुहोत्य
मयत्रास्विष्टकृत्समानीयेडामिथ्नौगावौदक्षिणासिध्मावाजिनाडमौवाजिन्यांप्रवरतः शेषेसमानीयमक्षंयतिसिध्मेपात्नीसंया

जेन्याध्वर्युः पत्नीस॰ याज्ञयत्यूहेनपत्नीवेदयोर्वीत्यूहेनयजमानोनुमंत्रयतेसिध्मासमिष्टयजूर्भ्यांस्रिर्ध्रुवामाघ्याय्यय
ज्ञंगच्छेपतेयज्ञोदेवागातुविदंदनि ॥ त्रीणीसमिष्टयजू॰षिऽजुहोतिदक्षिणास्मिन्प्रतिप्रस्थाताज्यशेषेसमानीयस्रुक्स्रुवावाज्य
स्थाल्यादतेप्रतिप्रस्थानादुपनिष्क्रामन्नीध्रः स्रुक्चमध्वर्यूरू॰हिराजावरुणश्चकारेतिवाचाबाह्वोराप्त्वयंतोजपतिशतंतराज
न्नित्यपः परादत्यनिष्टोवषट्येप्रवर्त्यंतिस्थावरासःस्तूणांप्रायाष्ट्रुक्होत्यग्नेरनीकमितिचनुगृहीतस्यस्रोचमाघारमाघारयंत्यृच
हिषः प्रयाजायजतिआज्यभागाभ्यांप्रवर्यंतुपनिष्क्रामस्याचदायवरुण॰ यजतिशेषेणाग्नीचरुणोस्विष्टकृत्स्थानेतदंतामति
ष्ठतेविदतोवरुणस्यपारादतिप्रस्थेनिमोवरुणस्यपाशादतिनमस्कुर्वंतिधान्योधाम्नदतीतिस्रुचिः परागोधंमार्डीयेनन्वेक्ष
माणाः प्रत्यायंत्यनएवसमिधावाहरंत्येधोस्येधिषीमहीतिसमिधमादधातिसमिदसिसमेधिषीमहीतिद्वितीयामधोअद्योन्वा
रिषमित्यपनिष्टंतेगार्हपत्येतूष्णींपत्नीबर्हिषीअनुप्रहरतः परिवःसरीया॰ स्रुतिमाशासइतिआहयजमानः सिधेधिः संनि
ष्टंते ॥ सद्यःपौर्णमासी॰ स॰ स्थाप्ययथर्धमःपर्यवर्तयतदंनात्पृथिव्याअधितेनाहमस्यद्वस्रुणानिवर्तयामिजीवसे ॥ अग्निस्ति
ग्मेनशोचिषेतिप्रहृतिसमानं ॥ ४ ॥ साकमेधाश्चतुर्षुमासेषुपूर्वापौर्णमासीमुपोष्याग्नयेनीकवतेप्रातरष्टाकपालंनिर्वपतिसि
ध्मेष्टिः संतिष्ठतेनबर्हिरनुप्रहरतियहमेधायेतूष्णींकमाज्यभागाभ्यांपलाशशाखयासर्वान्वत्सानपाकरोतिमरुद्भ्यः सांतपनेभ्योमध्यं
दिनेवरुत्सतबर्हियदनीकतस्यसिध्मेष्टिः संतिष्ठतेबर्हिरनुप्रहरतियहमेधायेध्मबर्हिः संनह्यत्यनेप्रस्तरपरिधीनकृतोसायम
ग्निहोत्रेमरुद्भ्योयहमेधिभ्यः सर्वासांदुग्धओदन॰ श्रपयत्यपवित्रेदोहयत्याज्येनिर्वपतीध्मबर्हिरुपसादयतिस्रुक्स्रुव॰ संमा
ष्टिपत्नीमंत्रेणोपस्थापयतीध्मबर्हिः प्रोक्षाहवनीयपरिस्तीर्यध्मदारुभिः परिदधातिशिरोनिष्कासंनिदधात्यपत्नीर्यतीण्योदना
न्यरुधरतिउत्सादंकरोतिपश्चादाहवनीयस्योदीचीनिदधात्याज्येध्मंउपसमाधायाज्यभागाभ्यां प्रचर्यसर्वेषा॰ समा
दायाग्निधार्यमरुद्भ्योयहमेधेभ्योनुब्रूहीत्यनुवाच्ययत्याश्राव्यमरुतोगृहमेधाःयजेतिप्रेष्यतिरुरुर्विष्टकृद्दक्षिणास्मिन्समद्य
दायेडामुपहूयमक्षयंतिआज्याभ्यांयजतिगृहमेधीयस्यसहितापवंतिप्रतिवेशोन्यांओदनंस्तस्यामात्याःसहिताभवंतिसवत्सा

गोवोवसंस्रुतेमिद्यान्याथाःपुराप्रातरग्निहोत्रात्गार्हपत्येपूर्णादर्वीरेहिमदंत्येनाभ्यांस्रिरोनिष्कासस्यपूर्णादर्वेघृक्षसमाहूयस्वतिंकृत्वा
द्यद्दष्टमनुयात्तद्ब्राह्मणमाभ्यंकृत्वानुतेप्रातरग्निहोत्रेमरुद्भ्यः क्रीडिन्यःसाव॰ रश्मिभिः समक्तपालंउद्यत्सुरश्मिभुप्रचरत्याग्नेयोष्टा
कपालंदशिप्रहृतीन्यष्टोवैश्वकर्मणानानामुतरवेद्यामतिप्रणयेद्यथावरुणप्रघासेष्वग्नेर्होत्रमितिस्रुचनुगृहीतस्यस्रोचमाघारमाघारयति
प्राक्स्विष्टकृतोमासनामानिजुहोत्यृषभोदक्षिणा ॥ ५ ॥ प्राक्दक्षिणाद्वाराःपितृयज्ञेनचरंत्यूपमूलंबहिर्होतिअन्यत्रस्तरात्सूयदध्वाव
र्हिः संनह्यापरोपरिस्तीर्यैकैकंपात्राणिप्रक्षालयत्यन्यत्रौदुंबरीभ्यांस्रुचिहरणाद्दक्षिणतः पुरस्ताद्दक्षिणाग्नेः प्रणीताःसादयतिदक्षिणेनाग्नेरिष्टकाः
क्षिणतोनिधानंनिर्वपतिसामायपितृमतेपदक्रपालंपितृभ्योबर्हिषदेभ्योयवाधान्यपितृभ्योनिष्वानेभ्योयवाम्बंधायसिध्माधिश्रयणात्
पृच्यमानासूपर्यग्निंकरोतिधानानामितरार्धंभवतियपिनष्टिसिध्मामभिघासनात्सिष्टलेपंनिधायायेणदक्षिणमग्निंत्रिषुप्रक्रमेष्वपरि
मिनेवावकाशेपुरुषमात्रींचतुरस्रादिकरोत्यंतरस्मात्परियहात्परिश्रयत्यंतरांप्रतिश्रोणिद्वारंकरोतिदक्षिणाग्नेरंकोन्मुक्तमन्यद्भ्यमध्यवे
दंनिधायतस्मिन्नुपसमाधायपरिसमुह्यपर्यंद्यपिष्टलेपंनिनीयांतरंपरियाहंमारगृह्णातिसिध्माज्यगृहेभ्यश्चनुगृहीतान्याज्यानिगार्हप
त्यांतेगृह्णातिसिध्मास्तरणादुभूयवर्हिस्तृणातिप्रसव्यमुभावतिःपरिस्तीर्याधवात्स्तरंतृणंगृह्णात्यग्निधान्यावत्सायाःपयस्यार्धपा
त्रेप्रसव्यमिक्षालाकपात्रंमंथपात्रंयोनिशालाकस्थंनशालाकामुक्षरस्यलंकृत्यानुपूर्वं॰ हवी॰षीअभ्यवदानयतिउदकुंभाज्यानिहवी॰षि
नथापराणियज्ञांगानिसिध्मासमिधनादेकासामिधेनीस्तूनीयेप्रणवेसद्यदिध्मंआदधातिसिध्मंप्रवरान्प्रवृणीतेपबर्हिषः प्रया
जानुयाजान्यजत्याज्यभागाभ्यांप्रवर्यंविस्व॰स्रज्ञोयंपवीतानिप्राचीनावीतानिकुर्वंतिविपरिक्रामंत्यृद्धिज्ञोयज्ञान॰ होतायेणातिप्रणी
तंपरिक्रम्योपविशत्युतरोब्रह्मायेणहोतारमध्वर्युरपरेणाग्नीध्रोविपरिहरतिहवी॰षीयथास्थानंजुहूभ्यउपभृतंस्रुचादक्षिणाय
थास्थानंपुरोडाशंमध्येधानामिधानेमथोदक्षिणतः पंचहोतृन्वाचयतिषड्ढोतानामदग्न्यस्यापरेणस्रुक्करंडानुदङ्निक्रम्यसोमाय
पितृमतेस्वधेतिभक्षयतोस्वधेत्याश्रावयत्यस्रुक्स्वधेतिप्रत्याश्रावयंतिप्रत्याश्रुतेसोमंपितृमत॰ स्वधेतिप्रेष्यतिस्वधानमइस्रुकेद
क्षिणानिष्क्रम्यध्रुजुहोत्येवंधानामिप्रवरत्येवंमंथनाग्नयेकव्यवाहनायस्विष्टकृतेसमवद्यतिदिस्रियदिपंचावदानस्या॰ सक्तादक्षिणार्ध

पूर्वार्धैरुत्तरैर्होतिप्रतिपरिक्म्यविस्रꣳस्यप्राचीनाववीतानियज्ञोपवीतानिकुर्वंतिप्रतिपरिक्रामत्यध्वर्युर्ब्रह्मा प्रतिपरिहरतिहवीꣳषिमंथेहविꣳषोयमव
दायेडामुपहूयनमꣳस्यंतेसमिधाप्रतिपद्यहावनुंदोयाज्यातिदेवोयजातिप्रयमꣳयज्ञेस्कंतमꣳसर्वास्रुक्चः संपरिगृह्णातिदक्षि
णाग्निर्कोहोमोडुखाकपालानिचिमुंचत्स्रुदकांडलिप्रभृतिसिध्यꣳयथापिंडपितृयज्ञेइडाधोमाडुदकुंभस्योदकार्थानकुर्वंतिसंनी
येडाꣳस्वक्तिषुपिंडानिदधात्यूर्ध्वंप्रपितामहांस्त्रीनन्वाचक्षाणोमुतोवींचीनस्यांवदिश्रोणोलेपनिमीष्यत्रपितरोमादयध्वमि
तिपरिश्रितान्निष्कामंतिरुसंदशंत्वावयमित्याहवनीयमुपतिष्ठंतेमंत्रांतेप्रणवेननाम्यंतेयदंतरिक्षमितिगार्हपत्यमभीमदंत
पितरइतिपरिश्रितेपरिश्रितंप्रविशंत्यूर्णास्रुकमित्यतिसिध्यꣳयथापिंडपितृयज्ञेपरेतनपितरःसोम्यासइत्स्रुदकुंभेनाग्निप्र
सव्यंत्रिःपरिषिंचन्पर्येतिनिधायत्रिरपरिषिंचन्प्रतिपर्येतिपिंडानग्नेप्रहृत्यवेदिंपयोधत्यꣳसन्नमीमदंतेतिप्रभृतिसमानं॥६
उत्तरतोगार्हपत्यस्येककपाल्यपयतियावंतिकरंभपात्राणितूष्णीमभिघार्योदीचउद्वासयतिदक्षिणाग्नेरेकाल्मुकंभूपायत्य
राचीनꣳहरंत्यनवेक्ष्यमाणाःप्राग्दक्षिणादिशमितेनैककपालानारुंतेरुदपशुंकरोमीत्यारुकिराएकमुपवत्कल्मुकंचतुष्पथे
निधायतस्मिन्नुपसमाधायपरिसमूह्यपर्युक्ष्यपरिस्तीर्यमध्यमपर्णेसर्वेषांसमवदायाग्निघार्यैषतेरुद्भागइतिजुहोतिदृष्ट्य
गाहार्यावावरुद्रमदीमहीतितिसृभिःस्त्रियःपर्येतिपतिपतिकामोवीवीरुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतादितिजपतिमृत्यो
र्मुक्षीयमापस्करितिपतिकामानानुध्यायेदनुदस्योदस्यमगोसिसगस्यलक्ष्मीर्यंतिप्रतिलंभनेतान्यजमानायसमावर्यंतिपति
कामायैचतानमूतेदृंहस्वारुंडैषतेभागइतिदृषदासिंचतिधाम्नोधाम्नइतिनद्यारव्यानमादित्यंघृतेचरंतंनिचिपेतपुनरित्यग्नेहिरावत्स
रीयाꣳस्वस्तिमाशासदित्याहयजमानःसिध्येष्टिःसंतिष्ठतेसद्यःपौर्णमासीꣳस्थाप्ययस्याःपृथिव्याअधित्वचिनिवर्त्ययत्यो
यथीतेनाहमस्यब्रह्मणानिवर्तयामिजीवसे॥अग्निस्तिग्मेनशोचिषेतिसप्रभृतिसमाननन्यत्रतेभ्योनिरिवलंकेशाश्मश्रूयजमानोवापयतेपर्वण्यनंतरासो
मेनयजेतपक्षनाचाथपंचमाꣳवत्साराकाणितंत्रꣳवैश्वानरपार्जन्याःप्रसित्यमथमꣳसꣳवत्सरस्त्वंस्यंतेयापूर्वापौर्णमासीताꣳक्षनासीर्यी
योपवसतियोनरानाꣳवैश्वदेवायप्रसिध्योदितीयोसꣳवत्सरस्तयातृतीयोमासमुत्सृज्यैवैश्वदेवेनयजेतप्रसिध्यꣳश्चतुर्थमꣳवत्सरस्तथा
पंचमस्तस्यसाकमेधेभ्योधिक्नासीर्यंपंचकृष्णासेषुमासेषु॥७॥॥इतिमानवसूत्रेप्राक्सोमेसप्तमोध्यायः॥७॥॥॥
ऐंद्राग्नेनपक्ष्नायह्यमाणोवाक्सोमादीक्षापत्न्यापोध्वर्यवीनोभिगरःप्राणोहविर्मनोब्रह्मानपसिक्रहोमिस्वाहेतिघृतहोतारंमनसानुद्रुत्य
क्रहोत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालंनिर्वपतिपूर्णाहुतिꣳवोरुविष्णोविक्रमस्वेत्यादत्तनीयेकृत्वायूपमंछिनत्तिपाशान्मोरयादिꣳरोहितꣳवावैत्वं
ब्रह्मचर्यसकामस्यायूप्यानतिक्रम्यात्यन्यानगात्र्यान्यनुपागामितियूपंजोषयतेबकुशारवंबकुपर्णीमक्रष्काय्यमासूपिरमनधिशाख्यमृतु
मूर्ध्नाश्रुकमुपरिष्टाद्पावनंतंप्राग्दंडंप्रहाणंप्रांचंप्रस्थंचꣳवाविष्णोवेत्येत्याडयेनपर्यनत्यत्कसमरेशाल्कसमरेवोषधेत्रायस्वैनमितिदक्षि
णाम्न्यूपांतेदर्भमंतर्धायस्रुवेणमेनेꣳहिꣳसीरितिपरश्वनाहरतिप्रथमोत्पतिनꣳशाकलमवयष्टितक्षाग्निनत्यनक्षसंगंस्थाण
मुनर्णुवतियंत्वामयमितिप्रांचंप्रहापयतिदिवमग्नेणाहिꣳसीरितिपतंतमनुमंत्रयतेवनस्पतेशतवल्शोविरोहेत्याज्यनेजयतो
तिसहस्रवल्शाविवयꣳरुहेमेत्यात्मानंप्रत्यभिमृशत्यष्टास्रिंगोपुरंकरोत्यस्यूलमनणुकमनष्टमूलंपंचारत्निप्रभृतिआत्मानंप्रमाणंयू
पस्यस्वरुकुर्यात्रयोवलंचपृथमात्रसष्टास्रिसंलक्रमध्यमस्त्रिभिःस्त्रीःसंपद्यांगुलिमात्रंमूर्ध्वंचथालंद्यूपस्यकुर्याद्वृतोपेतस्येध्माब
र्हिःसंनह्यत्यावयाःप्रस्तरोविधृतीन्धकाष्ठमर्यमथाःपरिधयोविꣳशतादार्विधꣳवेदिंकरोतियथोतरांशरुणाग्रघासि॥किंनिःसारणां
तंदत्त्वा वसंनिरवोक्षतेपाणिप्रक्षाल्यविहारंपरिस्तीर्यपशुकानिपात्राणिप्रयत्यस्त्रिंप्रथमोत्पतिनंशूल्रशाखांचपात्रायण्योरशानस्र
क्तेमैत्रावरुणादंडमवदानम्रपणीꣳस्वरुꣳस्वधितिश्चोत्तरवेदेःप्रोक्षणाप्रभृतिसिध्यमापूर्णाहुतेः दृषदाज्यवतिपात्राणिप्रकृतिवत्
सꣳसद्योपलंगाजिꣳस्तृणानियत्रुरुस्तृताग्निपाणित्रापोहृत्यदध्याज्यंनिरूप्यपर्यग्निंकरोत्यंतरंपरिग्राहंपरिगृह्णातिसिध्यमाज्यगृ

होत्यः श्रुवमुद्गृह्णात्याज्यानि गृहीत्वाज्यस्थालीमादायेध्मबर्हिरादाय प्रोक्षणीरासादनात् ॥ १ ॥ उत्तरतोगार्हपत्यस्य देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामग्नेः साम्राज्येनाभिषिञ्चामीत्यभिमन्त्रयतेऽदमहꣳरक्षसोवोग्नीऽपिदधामीत्यग्नेणाहवनीयꣳ यूपावटंपरिलिखतीदमहꣳयो मे समानइतिद्वितीयꣳयो समानइतितृतीयꣳसमानमन्यन्मूणीत्वतुर्थेनस्याधिमंथतेवैश्यस्यबर्हिर्वैश्यपरमंमितंखननियूपंप्रसात्य तीर्थेनान्वयद्दक्षायेणयूपावदꣳसꣳस्रावंनिदधातिमूलेप्रथमोस्यतितंमध्येस्वरुशकलमग्रेणचषालमक्षणवानोप्ययूपंप्रक्षति पृथिव्यैत्वेतिमूलमनरिक्षायत्वेतिमध्येदिवेत्वेत्यग्रꣳस्कंधतीं लोकाः पितृषदनादतियूपावदवसिंचतियवोसीतियवोनावपतिपितृ षदनंत्वालोकमवस्तृणामीतिदर्भैरवस्तृणातिस्वावेशोसीतिप्रथमोत्पतितꣳशकलमवदधातिघृतेवद्धापृथिवीमातृणेत्यभिजुहोत्या ज्यस्थालीꣳस्रुचंचादायायूपायाज्यमानायानुब्रूहित्यनुवाचयतिदेवस्त्वासवितामध्वानक्तिंयजमानः स्वक्तमनक्त्यग्ना दध्याभृत्वादिंडस्यचषालंस्कविष्यन्नाज्यधीषीक्षधीतिप्रतिमुंचत्यक्षावसंज्ञेदापरिव्ययणाद्यूपायोच्छ्रीयमाणायानुब्रू हीत्यनुवाचयतिनातेधामानीत्यवदधातिविष्णोःकर्माणिपश्येतेतिपश्चाद्युपस्थꣳसमꣳस्थापयत्यग्निमग्निभिरुवमग्निष्टां ब्रह्मवनिक्षत्रवनिपर्यूहामीतिपाꣳस्फ्यैःपर्यूहतिब्रह्मदꣳक्षत्रंदꣳहेतियजमानोमैत्रावरुणायदंडेप्रादक्षिणꣳसंभृ त्यथोनुपरिषिंचतिदर्भाणाꣳरशनेद्विरुणाद्विव्यामात्रिरुणात्रिव्यामात्तद्विष्णोःपरमंपदमितित्रिवृतास्वरुणांचयूप मूर्ध्नित्रिःसमुन्मार्ष्टियूपायपरिवीयमाणायानुब्रूहीत्यनुवाचयतिपरिवीरसीतिनाभिदघ्नेत्रिवृतात्रिःपरिव्ययत्यक्षरमुतरं प्रदक्षिणंप्रादेशमात्रंसमस्याणीयाꣳसꣳस्थवीपस्कपर्यूर्ध्वमुद्धरन्नादित्यःसानुपेयेत्यक्षरतोग्निष्टायोत्तमे रुणेस्वरुमुपकर्षतिस्तृतमानयेतिप्रेष्यत्यजमप्रतिधिधꣳरोहितंद्विरुपꣳवाकाल्मलंपीवानꣳसंमार्गीयन्नंदंतंतीर्थेन प्रपाद्यपुरस्तात्प्रत्यङ्स्वमवस्थापयति ॥ २ ॥ प्रजापतेर्जायमानाः प्रजातास्तिस्रआहुतीर्जुहोतिपूर्णयाप्रत्यङ्प्रजापतिरेवैनंतत्प्रजासुप्रतिष्ठापयति ॥ ३ ॥ प्रजापतेर्जायमानाः प्रजातास्तिस्रआहुतीर्जुहोति ३ तिस्रआहुतीर्जु होतियूपात्प्रमुच्यपक्ष्मन्वारभ्याश्रावयतिप्रत्याश्रुतमुपप्रेष्यहोतर्ह्यव्यादेवेभ्यइदमस्मद्धव्यमित्योपाकरोतिजुहोतियेवेतिदर्भावादत्तउपावीरसीतिहरिणीपूक्षशाखांपरशाखांवतिमुपोदेवादोवीर्विराडितिदर्भौ

पत्नीशाखयावोपस्तृणोपाकृत्यपंचकृत्वोजुहोतिप्रजानंतः प्रतिगृह्णंतुपूर्वेप्राणमेगन्योधिनिश्चिरंतं ॥ इतोवाहिपथिभिर्देवयानैरोषधीषुप्रतितिष्ठाशरीरैः ॥ येवध्यमानं ॥ यआरण्याः पशवोविश्वरूपाविरूपाः सप्तोबहुधैकरूपाः ॥ वायव्यानिप्रमुमोकुदेवः प्रजापतिः प्रजयासꣳरराणाः ॥ योषामीवोपक्रमति पश्नांचतुष्पदउतयेद्विपादः निष्क्रीतास्तेयज्ञियंभागमेतुरायस्पो षायजमानꣳसचंतां ॥ प्रमुंचमानाश्चवनस्पतेरोगातुंधतयजमानायदेवाः ॥ उपाकृतꣳशशमानंसथस्याज्जीवंदेवानाम यंतुपाथइतिकृत्वानिर्मथ्येनप्रचरतिसव्याख्यातोदेवस्यत्वासवितुः प्रसवइतिशमीमादत्तेदक्षिणेवाकुंपरिहृत्योध्वमुन्मृ ज्यकृतस्यत्वादेवहविःपाशेनेतियथादेवतमक्षणायाग्निरस्यक्षतिधर्षामानुषादित्यकतरोयूपेरशनापावाꣳनियुनक्त्यस्य स्योषधीभ्यइतिप्रोक्षतिअनुत्वामातामन्यतामित्यनुमानयत्यपापेरुमसीत्यपउपयतिस्वानꣳसधविष्कृत्यतरतः प्रोक्षान्सर्वतःप्रोक्षतिपूर्णꣳस्रुवꣳसाधयतिसिध्माधारात्सौचमाधारमाधायजुह्वापक्ष्मनक्तिसंनेवायुरितिप्राणदे वोसꣳयजत्रेरंगानीतिकुदेवोसꣳयजपतिराशिषेतिप्रसद्यसिध्मप्रवरात्प्रहृतेमैत्रावरुणोषोडुंबरमास्यदꣳहंदंडमि त्रावरुणयोरित्यादाङ्भ्यांप्रयच्छतिसिध्मप्रवाग्नेय्याश्रावयेकादशप्रयाजानयजतिसमिध्यः प्रेष्येतिप्रथमंप्रेष्यप्रे ष्येत्यनराꣳश्चतुर्थसमानंयेकदशायेशिष्ट्वात्याक्रम्यसंगृह्यस्वरुंस्थधितिजुह्वामाघ्नतेनाकौपक्षꣳस्थायेथामित्यंतराग्नं गेस्वरुणापरामनत्यस्तृणात्स्वधितावक्षाभ्यांतस्यावघ्नत्यनक्षपाविशसत्यनरतस्त्वाछालस्यग्रामित्रायलक्षणंकरोत्यक्षण्या वोष्यपर्यग्नयेक्रियमाणायानुब्रूहीत्यनुवाचयत्याहवनीयादुल्मुकेनपक्ष्माहवनीयꣳ यूपमाज्यानिवाछालꣳग्रामित्रलक्षणꣳ निधायनिधायत्रिः पर्यग्निकरोत्यल्मुकमाग्नीध्रायप्रहायमेवध्यमानं ॥ यआरण्याः ॥ प्रमुंचमानाइति ३ तिस्रआहुतीर्जु होतियूपात्प्रमुच्यपक्ष्मन्वारभ्याश्रावयतिप्रत्याश्रुतउपप्रेष्यहोतर्ह्यव्यादेवेभ्यइदमस्मद्धव्यमित्योपाकरोति ॥ काष्ठयस्यचषाभ्रयण्यावक ꣳगावताभ्याꣳयजमानोरेवतिप्रेषतिपक्ष्मन्वारभतउतरोंतरिक्षेत्यदंचप्रक्रमयत्यल्मुकमाग्नीध्रोगतोहत्वाग्रामित्र

लक्षणोनिदधातिदक्षिणतःपश्चाच्छामित्रीयस्यसमस्यतन्वाभवत्यौपाकरणंदार्भन्यस्यतिनस्मिन्शमितायत्यकृत्रिमंमुदकपा
मंनरेवोष्माणंसंज्ञपयतिनानाप्राणोयज्ञमानस्यपशुना॥यज्ञोदेवेभिःसहदेवयानःसम्यगायूर्यज्ञंयज्ञपतोधाइत्कल्पावर्त
तेस्वर्विदसीतिसंज्ञप्यमानेयज्ञमानोजपतिदृंहप्रजाविश्वरूपारमंतामित्यवेक्षमाणाःपृषदाज्यमाशासतेयावत्पशुसंज्ञपनात्॥
यत्पशुमायुमक्लृप्तउरोवापद्विराकृतः॥अग्निर्नस्तस्मादेनसोविश्वामुंचत्वंहसइतिसंज्ञपनेहोमंजुहोतिशमितारउपतपंतिजपत्य
दितिपाशानित्यमुंचतिरशनांपाशोयोनोद्वेष्यधरःसंपद्यतामित्यभिचरतःस्रुवंदावीपिदध्यात्पृणीमनसिन्वन्तएकशृंगया
वात्वालेरशनांप्रविध्यति॥२॥नमस्तेअस्तानीतिपत्नीमादित्यमुपस्थापयत्यनर्चीग्रेहीत्यमुंदानयतिदेवीरापइतिचात्वालेपत्न्य
योमिमंनयते॥वाचमस्यमाहि॰सीरितियथालिंगमंगानिप्रक्षालयतिपत्न्यासिंचतियतेकूरमितिकंडंगात्राण्यमाहि॰सीश्वरि
त्वानस्यमाहि॰सीरितियथालिंगमंगानिसंमृशति॥समिद्धइत्यापा॰स्लोकान्भूमिगतानुमंत्रयतओषधेत्रायस्वैनमित्यौपाकरणं॰
हर्मभ्येणशमीः पार्श्वतोनिदधातिस्वधितेमैनं॰हीं॰सीरितिस्वधितिनानिर्यगाञ्छिनत्तिर्त्वंचायमुपनियम्यमूलमाशासनेक्षाकृथि
व्येत्वारसनासामागोसीतिदक्षिणापरमवांदेशान्यस्यनीदमह॰रक्षोवधायदृंहेदमह॰रक्षोधधमंनामोनयामीतिपाणयोस्येधिनिधत
इषत्वेतिवपामुदस्यदित्यूर्ज्जेत्येकशृंगयाननिष्ठऽपश्रणातिदेवेभ्यः॰कधेस्वेतिस्वधिनावपांप्रत्यूहति॥घृतेनद्यावापृथिवीप्रोर्णवाना
मितिहिशृंगांप्रशादयत्यमुष्मैत्वेतियथादेवत॰वपांमुत्खनतिमुष्टिनाशमितावपोधरणंसंगृह्यासौ॥नावयायाहीमान्नपः सूर्यस्यस
दशदित्यमुपनिधत्तेऽउर्वन्तरिक्षं॰वीहीतिसमयापक्ष॰वपा॰हरतिप्रत्यष्ट॰रक्षइतिशामित्रीयेनिधत्यक्ष्मुकमाग्नीध्रीयनो
हृत्वाहवनीयेप्रत्यवसृजंत्यनराग्नि॰यूपंचहरतिदक्षिणतःप्रतिप्रस्थातासीनोवपा॰श्रपयतिवायोस्लोकाशमिदर्शीयमुपास्यनित्वा
मुनेदधिरेदेवयंतोहव्यवाह॰स्तंकर्तारमुतयज्ञियंच॥अग्निः॰मदक्षः सुतनुर्हसूत्वादेवेभ्योहव्यवाहजातवेदादतिवपामभिजुहोति
स्तोकेभ्योनुबूहीत्यनुवाचयतिवोनी॰श्रता॰सर्पिष्यस्रुओषधीस्रुधीनिदक्षिणतोबर्हिषासादयतिप्रयक्तादेषा॰सीतिवपाश्रपण्यो

प्रवहंतिस्वाहाकृतीभ्यः प्रेष्येक्तमेनप्रचर्यात्याक्म्याभिघारयतिधृवांपृषदाज्य॰वपाग्नोर्भृतंकृताकृताबाज्यभागावाग्नेयेनप्रचर्यापरेण
स्कंदंडान्दक्षिणातिक्रम्यसौम्येनप्रचरत्यनर्णिष्टंपुरस्तीर्यावस्यतिहिरण्यशाकल॰वपा॰वपा॰हिरण्यशाकलंनोभिघारयतीडाग्निभ्यां
छागस्यवपायामेदसोनुब्रूहीत्यनुवाचयत्याश्रावयेडाग्निभ्यांछागस्यवपायामेदसः प्रेष्येतिप्रचरतिस्वाहादेवेभ्यइतिपुरस्तादुपायाद्धुः
यातविष्णवेभ्यःदेवेभ्यः स्वाहेत्यपरिष्टात्॥जातवेदोवपयागच्छदेवा॰स्रुव॰हिहोताप्रथमोबभूव॥घृतस्याग्नेतन्वासंभवस
त्याः संतुयजमानस्यकामाः स्वाहेतिप्रतिनिगद्यवषट्कृतेऽनुहोत्यत्याक्म्ययथादेवतमाशासनेपक्ष्मभिघारयतिस्वाहोर्ध्वन
भसमितिवपाश्रपणेप्रहरतिप्राचीमेकशृंगांप्रतीचीद्विशृंगा॰संतापेनाभिजुहोति॥इदमापः प्रवहतयत्किंचदुरितंमयि
यद्वाहमभिदुद्रोहयद्वाशेषउतानृतमितिवात्वालेमार्जयित्वाब्राह्मण॰स्तर्पयेतिप्रेष्यत्यक्तनरतःशामित्रस्यूवध्यंगंतिप्रविध्य
ति॥मुद्गपर्णीवर्तनेवदानानिश्रपयतिसव्यदक्षिनिप्रज्ञातानिशूलेहृदयं॥४॥स्रुव॰श्रूर्पंवाहायाध्वर्फः प्रत्यपक्रामति
व्रीहीणांपक्वपुरोडाशमनुनिर्वपतिसमानदेवतंपक्वनेकादशकपालंद्वादशकपाल॰वानपात्राणिप्रोक्षतिनाड्यंनिर्वपति
पश्चाडुत्तरवेदेक्लृप्तोपधीः पिष्टलेपंनिनयत्फलंकृत्यजुहूपक्षतोरवद्यंत्यडाग्नीध्रीयंपुरोडाशस्यानुब्रूहीत्यनुवाचयत्याश्रा
व्येडाग्निभ्यांपुरोडाशस्यप्रेष्यतिप्रचरत्योपभृतंऊर्क्कामाग्नीध्राग्नयेपुरोडाशस्यानुब्रूह्यग्नयेपुरोडाशस्यप्रेष्यतिप्रचरत्याग्नी
ध्रीयमागमपायातयतीडायेपुरोडाशंमृद्नात्यभिघारयतिदक्षिणाकोहोमोकृत्वाकपालानिधिमुंचति॥श्रतेधत्तदानेकुप्रति
प्रस्थाताघृषदाज्यस्यस्कंधेणोपहत्यवेदोपयामः श्रत॰हवीः रामिताहुतिघृतंश्रुतमितिप्रत्याहसमायार्धेहुतीयंप्रा
ण्यस्वाहोष्माणोव्यथिषदित्योष्माणमनुमंत्रयतेहृदयमवदानेषुस्रुत्वाशूलंनिदधात्यस्रुवेणशानप्रतिधिधान्यनरतःपरि
क्रम्यऋष्टंदेवेभ्यदितियथादेवतंपक्ष्मभिघारयतिविवाजिनानिस्रुत्वांतराग्नि॰यूपंचहरतिदक्षिणतःप्रतिप्रस्थाता
पंचहोत्रोत्तरोबर्हिषुपसादयत्यपस्तृणातिऊर्क्कामुपभृतीडापात्रा॰वसाहोमहवण्याऊर्क्काहिरण्यशाकलंमवदधाय

मानोतायेरवीषोवदायमानस्यानुब्रूहीत्यनुवाचयत्यूत्सादितोगानोभूक्षशारवया॰धिस्वधितिनाद्विर्वयतिहृदयाङ्गिङ्काया॰क्रो
ङात्सव्यात्कपिलाद्दारपार्श्वयोयक्लोमकयोर्दक्षिणस्या॰श्रोणे॰पूर्वार्धादुदरेत्रिधाविभज्यतस्याणीयस्युपहृत्यैकाग्णा॰स्विष्ट
कृतेसमवद्यतिदक्षिणस्यकपिलाटस्यपूर्वार्धादुदरस्यसव्याया॰श्रोणे॰पश्चार्धादनस्थीनांदेवतानामिडामवदायघृषेणोप
सिंचत्यपामोषधीना॰रसइतिस्वधितिनायूपमायोतितस्मिन्नमेद॰पयस्यतित्रधावद्यतिऊष्कृत्युपहृतीडापात्र्या॰वसा
होमहवन्या॰रेडसीतिवसाहोमंगृहीत्वापार्श्वेनापिदधातिऊष्का॰हिरण्यशकलमवधायाग्निधारयति।द्विरुपहृतिमिडा
मिभ्यांष्णगस्यहविषोनुब्रूहीत्यनुवाचयत्याश्राव्येडाग्निभ्यांष्णगस्यहविषः प्रेष्येतिप्रचरत्यर्धर्चेयाज्यायाः प्रतिप्रस्था
ताघृतंघृतपावानः पिबतेतिवसाहोमंऊहोतिंदेवेते॰प्रचर्यवसाहोमश्रोषेणादिश॰प्रतियजतियथायाडिनेनघृषदाऊस्यसंह
रवदायवनस्पतयेनुब्रूहीत्यनुवाचयतिआश्राव्यवनस्पतयेप्रेष्यतिप्रचरत्योपहृतंऊष्कृत्वामानीया॰ग्नयेस्विष्टकृतेनुब्रूहीत्यनु
वाचयत्याश्राव्याग्नयेस्विष्टकृतेप्रेष्येतिप्रचरत्येड॰प्राणदृत्यवदानशोषमृडोचसंमृशत्यूपदृश्यमानायामध्वर्योर्होत्रेहरतिव
निष्टुभमग्नीधेभक्षयतिस्वामाजेयंस्थेवरोदक्षिणा॥५॥अनुयाजिकि॰समिधमादायाग्नीदो॰पयजादंगारानोरोपयिष्यन्रुपसी
दन्यजमानप्रस्थास्यामः समिधमादायाग्नीत्यारिधा॰श्याग्निंचसऊसकृत्संमृदितिप्रेष्यतिशामित्रीयादंगाराग्नीध्रीयतो
होतुरंतर्यदिनिवपतियथाप्रेषितंवसंमार्ष्टिसिध्मानुयाजेभ्यः पृथदाज्यंऊष्कृतामानीयाश्रावमेकादशानुयाजान्यजतिदे
वेभ्यः प्रेष्यतिप्रथमंप्रेष्यप्रेष्येत्यनुतरानसंभिंदन्गदस्यप्रतिप्रस्थातास्थविमतोचदायसमुद्रंगच्छत्वाहेतिप्रहृतिभि
र्वषट्कारेवषट्कारेऊहोतिमनोहादिः यष्ठेतिहृदयदेशमारभ्यजघनिओषधीभ्यस्त्वेतिदर्भपुञ्जेपंनिमार्ष्टयत्याक्रम्यसंगृह्यस्वरुऊ
ष्का॰स्वरुमनन्त्यधस्तात्रिरुपरिष्टाच्चऊष्का॰स्वरुमवधायदिवंतेधूमोगच्छतितिऊहोयूर्ध्व॰स्वरुहोमात्यागनुपदेशानयूपेनोपस्तृ
श्यतिसिध्मास्रुवाकास्रुकासंप्रेष्यतिसंप्रेष्यसिध्मपत्नीसंयोज्येभ्योजाघन्यापत्नीस॰याडायत्युत्तानायैदेवानांपत्नीभ्योव

MEMORIAL

द्यत्यग्नयेगृहपतयेनीव्योनानाइडां॥सिध्मासंमिष्टयजूंष्यस्त्रीणिसमिष्टयजू॰षिऊहोतिस्रुवेणावदृश्य॰यंतिघांच्योदक्षिणावा
ऋगसिनमभिसोयोअस्मादेष्टियंवदयंद्विष्मइत्यौडुंबरीणोदकेनरवनिधामनोनाम्नाद्रितिष्ठन्नाख्यातं॥आशासानः सोमनसंप्रजां
सुष्टिंमयोमगं॥स्वगाकारहतोमह्य॰यजमानायतिष्ठतएधतेवायोनमः स्वरुश्रोदृहश्रोमारुतेभ्यः सन्नाम्नागवां॥आपस्त्वादध्वं॰
ऊर्मूषासमित्यनुदिशति॥यूप॰यजमानोवेदिपर्योषतिपदमक्षमासेषुपक्ष्णायजेत्संवत्सरेसंवत्सरेवानेनमनीडानंसंवत्सरोनीयाद्य
द्यनीयान्नमांसमश्नीदापशुबंधान्नातिप्रणीतिषुप्रणीतास्वाऽन्यदन्नवचनाद्विष्णुक्रमप्रभृतिसमान॰यजमान॰यजमाने॥६॥॥
इतिमानवमस्त्रेवाक्सोमनाम्निप्रथमंपंचविंशागेष्टमोध्यायः॥६॥॥इतिवाक्सोम॰प्रथमविंशाग॰समाप्तः॥॥॥॥
अश्रीगणेशायनमः॥अग्निष्टोमनवंसंतेयजेनाम्नातानिदेवयजनानिप्राचीनप्रवणानित्यार्थक्रविज्ञाहृणीतेमहतोयूनऔषधा॰
नादित्योध्वंरश्मिरध्वयोर्वेमेध्वर्युरसीत्यध्वर्यं॥बंडमाब्रह्मन्त्समेब्रह्मान्ब्रह्म॰स्त्वंमेब्रह्मासीतिब्रह्माणमग्निर्होतासमेहोतानाहोनस्त्वंमे
होतासीतिहोतारं॥पर्जन्यउद्गातासमउद्गातोद्गातस्त्वंमेउद्गातासीत्युद्गातारंदिशोहोत्राश॰सिन्यस्तोमहोत्राश॰शिन्योहोत्रास॰
शिन्योयूयंमेहोत्राश॰सिनस्थेतिहादशाहोयज्ञक्रतुमहोमेवोवदतिदृताजपति॥एदमगन्देवयजनंपृथिव्याअयंदेवासोअकृक्षतेन
विश्वे॥ऋक्सामाभ्यां॰संभरंतीयज्ञर्भीरायस्पोषणंसमिधामदेमेतिसमूहंदेवयजनंमध्यवसति॥तत्रप्राचीनव॰शंकुर्वंत्यूर्ध्वंच
पुरस्तान्निधनंपश्चात्तनुनिष्क्रयणंपरिश्रयंतिपरिश्रयंतीतिरोकान्कुर्वंतिदिशःकृष्णाराणिकुर्वंतिदिशायानिसंकाशानिपूर्वयाद्वारावि
श्वकर्मन्निदंरोहन्त्वान्मिन्नग्नीन्विरहतीदंदास्यामीतिनिर्देशोदेवयजनमग्नीनादधामधुमिश्रेणयजमानः पत्नीचामावास्या
यांदीक्षेतयथावापवपणिकृत्वास्यात्संभरोतारंमनसानुवृत्यविधेनामन्निनियहेणऊहोतिदीक्षणीयान्निर्वपत्यग्नावैष्णवमेकाद
शकपालंघृतेनावदानशः प्रणीन्निर्ऊर्ज्ञामिरितिप्रहृतिनिद्वादशसंभारयजू॰षिनेयोचत्वारिंशत्वारिंशन्निगद्यऊहोति॥पशौस॰याजो
नादीक्षणीयासंनिष्टेनसमाचरीयात्स्वरोदार्वीपौर्णमासिकान्समाचरीयावत्प्रापणीयान्मन्त्रदीयानातिथ्यांयांध्यानेनोपसदः सर्वाउपा
॰ऋदेवनास॰हृत्यहाराणिप्रवरस्कनरेतः पृथ्यादेशास्यपरिश्रित्यापोदेवीरित्यभ्यंहत्योषधत्रायस्वेनमितिदक्षिणास्मिन्कोणाने

दर्भमंतर्धानि स्थधितेर्मैन॰ हि॰ सीरिति कर्रेनोभिनिरधानि ॥ देवस्यदिमानप्रवयद्वानि प्रवयनस्थस्कृनरं आरोयेतियज्ञमानोऽप
नि केशश्मश्रुयज्ञमानोवापयतेदनोधावनेलोमानि स॰ हायनस्वाकारयतेनकसौपत्नीनस्वा॰ श्वकारयीतनतीर्थिनावगाह्यसावकास्कहि
रण्यवर्णाः स्कचयद्वनिस्थावरास्कस्त्वाद्वानुयंमस्तमावम्योदिदाम्यः स्कविरायपूतयेमीत्यक्कामनिविष्णोः शर्मासीनिसोमग्राह्यदयत
उर्ज्जस्वेनिनीचींकुरु॰ नेदेसपत्नीतूष्णी॰ स्त्वाद्वाप्राचीनग्रावकंक्षोमंपत्न्याच्छादयतेमहीनांपयोसीनिदर्भापिंङ्क्ष्वाभ्यांनवनीतमाधोनिव
र्त्तीभ्मआसीत्यनुलोमंत्रिरभ्यंकेमुखमग्रेथशिरः स्वभ्यंकोमवत्यापादाभ्यांद्योषेणायत्यभ्यंकेचनस्तमिदंमेषीकाभिः शरेपिकाभि
र्वीसमुंजाभिः सनूलाभिरित्येकेकयांत्रेकुंभस्यांजनस्यसन्निकरिष्यन्त्वस्यासिकनीनिकेनिदक्षिणमक्षित्रिराकेस्यन्यायानिषेव
यंसर्व्वंवशोषणपत्न्यांकेदर्भापिंङ्क्लेः स्त्रियावयत्येकवि॰ शत्यात्रेधाविभज्यवित्यतिस्तेपूर्व॰ वाचस्पतिद्वेत्रेथवाचंदेवस्त्वासवि
तस्पूर्व॰ मश्विद्रेणपवित्रेणेतिसर्वत्रानुषजति। तस्येतपवित्रवतेपवित्रेणेतियजमानोजपतिनप्राणानेतिपावयेय
द्दिव्यान्तमक्ष्णयापावयेस्त्वेवाद्वारायजमानंप्रणयोत्तरेणाहवनीयंपरिक्रम्यपश्चादाहवनीयस्योपवेशयतिप्रतिप्र
स्थातात्स्त्रीपत्नीपावयित्वापरयाद्वारा प्रापयदक्षिणातः पश्चादपस्यपत्नीलोकमुपस्थाप्योपवेशयति॥ २॥ आकू
तेप्रयुजइतिस्रुवेणाधीतयज्ञ॰ घिज्रुहोत्यापोदेवीरितिस्रुचापंचमी॰ षष्ठीमादद्यागहितोपूर्णाहुतिं॰ विश्वोदेवस्यने
तुरितिनिगदयजुहोति। पश्चादाहवनीयस्यकृष्णाजिनेमासतः समस्यप्रा॰ ग्रीवेलोमतः स॰ स्तरणातियेयक॰ स्याद्द
क्षिणेकृष्णाजिनपादे॒ना॰ सतः समस्यप्रतिधीचेदक्षसामयोः श्रिल्पेस्थइतिकृष्णशुकेराजीसंमज्ञतिविस्रो॰ रा
र्मासीतिपत्नसतआरोहतिसूर्य्यागीयाबाप्रथिवीइतिप्रांजलिर्जपति। जात्मुन्नयतः पाङ्क्तायस्याः शिरस्यासेः
चासेत्वानसामिपयसापृथिव्याः सेत्वानसाम्यद्भिरोषधीभिः संत्वानसामिप्रजयाधनेनसादीक्षिनासनसनवोवाच
मस्मादितिप्रतिप्रस्थातायोक्त्रेणपत्नी॰ संनह्यतेमेखलांदीक्षितोभोजीपृथिवी॰ त्रिगुणा॰ समस्तासद्व्याद्वा
स॰ ग्रेसीसावधास्यत्यतिग्रंथिकरोसायुग्मवलीकृष्णाविषाणामादायेंद्रस्यत्वोविरसीतिविषाणामनुमंत्रयते

कृष्णिसुसस्यासुरूपइतिविषाणाग्रावहिर्वेदिप्राचीनुप्रतिविषाणेविष्यइतिसीव्यतिनि॰ यावद्धनकृष्णिंसुसस्यासुर्व
रूपइत्येगानि॥ सुपिप्पलाओषधीस्कधीशिरोवानस्यतेनद्रोहनापत्नीकर्॰ यतोडुंबरमास्यदभंदंडमग्नेणाहवनीयंपर्याहृत्य
ब्रह्मन्सीवानस्यसइतियजमानायप्रयच्छति॥ स्रुवस्याभस्विनस्यस्रुर्ज्जोमायाग्रादत्तमितिप्रतिगृह्णातिनसत्राणोमा
तीकाशारित्युत्तरांतेप्राणेतेआयोदेनासइतिग्रहइतिजपतिनापर्वेदद्रात्र्यास्त्वाहायज्ञेमनसइतिप्रभृतिभिरंगुष्ठेहनि
मुक्तमुष्टिकरेतवाचंयच्छतितूष्णीपत्नीमुष्टिंकृत्वावाचंयच्छतिः स्तोमतः कृष्णाजिनमाछादयेतयदिदंविषुवतीतिमुच्या
त्रेणाग्र॰ शंदीसीतमन्वारब्धमाछादयतिदीक्षितोयमसाविनिमागृह्णात्यामुष्यायणमितिगोत्रमनुष्यपुत्र
इतिपितुर्नाम्नामुष्यपोत्रेतिपितामह॰ स्यामुष्यनप्त्रेतिप्रपितामहस्यसइद्राग्निभ्यांदीक्षयतिमित्राबृहणाभ्यांसांप्राह्
विश्वेभ्योदेवेभ्योब्राह्मणेभ्यः सोमेभ्यः सोमपेभ्योदीक्षयतिप्रहसेवमुंक्ष्विशंवेदयंतेसुदीक्षेतितिस्रोन्यस्यपाणिरंगुली
रुत्सृजतितिस्रोन्यस्तस्मैपत्नीनक्षत्राणा॰ सकाशादितिनक्षत्रेरुद्वाच॰ विसृजेतेअंतचरतयापशुमानित्यहित
अक्ष्ण्यमुक्तापत्नीवाचंविसृजतेनप्रत्यक्षनाम्नावक्षीतवचनमेतेकहेनासहसंभाषगाणोब्रूयादिक्षमेतेराद्दीक्षितसंच
रउत्तरेणाहवनीयमपरेणवेदिदक्षिणातिक्रम्यदक्षिणतआहवनीयोरद्ध्रुवउपविशत्येषसंचरोस्तोमतः कृष्णाजिनस्यशाय्या
सनमाछादनंवप्रतिधिर्धानिधीवन॰ सहनमववर्षणंदंतावित्कररणमभेध्यदर्शनमपांगाहन॰ होमान्तंचारात्प्राग्व॰ शादुदया
त्समयावत्यात्रायणवनंन्नकंमूत्रपुरीषेकुर्यात्यदिवाष्णथा॰ यदिहसदपिधायरमुखं। उदंतीधतोराजाबलंधत्तमामेदीक्षां
मानपानिर्वधीष्टत्यवेष्टोजपदर्भवत्कशिरिपिनंमनः सूर्योज्योतिस्या॰ श्रेष्टोदीक्षेन्मामाहिसीत्सनपेत्यमेध्यंदक्षदीक्षितंवाद
वेऽभ्यानत्वमग्नेव्रतपाआसीतिजपेदकालेवाव॰ वीसर्जनेवेणावीमग्नावेष्णवीः सारस्वतीबर्हिस्त्वामित्येतनिगद्यवाव॰ यज्ञ
निर्विसर्जनात्प्रागेकदुग्धेव्रतेदोहयतिपयोब्राह्मणस्यव्रते॰ यवागूराजन्यामिक्षांवैश्यस्योयस्यसत्कृपयः सर्वेषांतूष्णीमनि
होत्रोपवारंगार्हपत्येव्रत॰ श्रप्रयतिदक्षिणाग्नोपत्न्येकतंगार्हपत्येपश्चादाहवनीयस्योपसादयति॥ २॥ ३याअग्निहोत्र

स्कंनस्यप्रायश्चित्तिः सावनस्यानिनियसायमन्नान४व्रत४व्रतयत्कपोदय४वातिनीयप्रातरशनपुरोतमयंचनादीक्षितोव्रतन
यपत्नयेदग्नीन्ज्योतिष्मतः कुरुतव्रतमुपेहिव्रतेत्यक्षादीक्षितसंचरेणानिहत्यदक्षिणतआहवनीस्यका४स्येवमसेवाव्रतंप्रय
च्छतिदेवीर्धियंमनामहदतिपाणीप्रक्षाल्यतेदेवामनुजानामनोयज्ञपतिंरिशाः॥पितामवंतेतिनाभिदेशमारभ्यजघनपति
पश्चार्धंपत्नीव्रतयत्कपोदय४व्रतपदोवाव४यमयतिदीक्षितवाच४यज्ञपत्नीवाच४यज्ञेत्यक्षपात्तमयंच॥दक्षिणतआहवनीय
स्योदङ्मुखंवापर्यावर्तमानः प्राङ्मुखिराःशयीतकामोहविषांमदिष्टक्षुमग्नेव्रतपाआसीतिस्वयंजपेत्कनर्मनस्तमग्नेव्रतपाआसी
निप्रबुध्यन्दीक्षितोमृतिं४वन्वीतपुषासामीनामितियाचत्कानयज्ञनोनुमंत्रयतेदिवः सविनेतिप्रत्यागतान्प्रवर्त्यतयंतेयोनिंक
ल्पियइतिआरण्योःसमारोधयतियदिगतश्रीःसर्वान्।मइादमिश्रेयःप्रेहीब्रह्मन्पतिः पुरएतातेअस्तुअथेमवस्यवरआपृथिः
स्याआरेशत्रुनकृणुहिसर्ववीरइतिप्रत्यात्परणिभ्या४सहरयोमेच॥देदेवीरापोआपानपादित्यपोवगाहमानअपरांस्तेष्टंमृहि
आद्यदिनावानरेरन्येनवाछिन्नंनंतुंपृथिव्यानुगेषुमित्यापरालोष्टंमृदियादुदयास्तमयोविहरंतेस्यादपरिमितादीक्षास्तासांप्र
थमांजागर्तिनिस्वप४सदापरिमितावाचिरत्यासास्तासां॥प्रथमांजागर्तिश्वस्कंनेतिचदीक्षाभ्यर्थंकंप्रायणीयंनिर्यत्पत्यादेये
पथसिचरु४सिध्मास४सादना॥अंदीक्षितस्यपत्नीसनद्धनिपत्नीमंत्रेणोत्थापयतिनाड्यमागोयज्ञनिर्भोवस्यायदायपथ्य४
स्वस्तिपूर्वार्धंयज्ञत्यग्निदक्षिणार्धंसोमंपश्चार्धंसवितारमुत्तरार्धंचरोरदितमध्येस्विष्टकृतंप्रवरतिर्भोवस्यायदायचरोरवद्य
नितिरंमिघास्यतिवाग्यंतासंतिष्टतेत्रुनिष्क्रामंमेक्षणमुदगीयानिदधात्याज्यशेरकंभ्रवायाश्रुतुर्गृहीतंगृह्णात्यात्मानंराजक्रय
ण्यधिकाक्षिणोडशिन्यग्रेणाग्व४शमभिपरिगृह्यपुरस्तात्प्रत्यङ्मुखीमवस्थापयतिहिरण्यंबध्नादक्षेणोन्यस्मिन्नियंतेत्रुक्रतनु
रिनिचतुर्गृहीतंवदधातिराजक्रयणीमेक्षमाणोज्रसीनिक्रहोनिनस्यांपुनर्गृहीत्वाक्रक्रमसीन्द्रमसीतिहिरण्यमुत्थरतिविद
सिमशासिधाररसीतिराजक्रयणी४स४स्तोत्यवानुस्तामानामान्यनामित्यनुमानयतिरुडस्त्यावर्तयस्तिनिप्रदक्षिणमावर्तयति
प्राचीप्रक्रमयतिवस्त्यसीतिप्रहतिभिःषट्पदान्यनुमिः क्रामतिदक्षिणस्यपूर्वपदस्यरुग्णी४सप्तमंपदमभिपरिगृह्य

रहस्यनिष्क्रम्यैरंमृगस्त्यभिमन्यतेनाभिनहिरण्यंनिधायपृथिव्यास्त्वाभूर्ध्नाजीधर्मीत्यभिक्रहोतिस्फेनपदंपरिलिख्य
विषाणयानुपरिलिखतियाचदृतपद४समुक्षत्यास्यैरमस्त्वेतिचरुस्थाल्यापद४सेवपंक्तनंमयेतिरवानेयोनिनयतिनवराय
इतियज्ञमानपदंपवित्रयच्छत्यनवस्तृज्ञस्तवनवरायइतियजमानोध्वर्यवेतूनवस्तृज्ञन्नारायस्योषणेत्यारभ्यजपतियज्ञमानो
गृहेषुपदंनिदधात्यनरेणलक्षणंपरिक्रम्यत्वष्टुर्ननप्त्रेतिपत्नी४राजक्रयण्यासमीक्षतेसप्तदिक्केणानक्षेसाराजानमध्वर्यवेनि
स्तूर्यस्यचक्षुरारुहमित्यनुवज्ञतोध्वर्यवेयजमानश्च॥नुनयतिराजक्रयणीमुत्तरवेद्यंतेपरिश्रितउपरवाणा४वासोमविक्रयीकू
स४स्थूलोवारोहिन्वर्मण्यानडुहेप्रयीवेत्लोमतोराजानंननिवपतिदक्षिणतआक्रमवमनोविमुंचति॥शंधसोमाममापन्नंनिरस्ये
तिसोमविक्रयिणंप्रेष्यतिनार्ध्वर्कः सोम४विविनुयादितिप्रतिविध४विन्वयतंप्रेक्षणंच॥३०॥उपमध्यमामा४हिरण्यमा
वध्यास्माकोसीतिपरिश्रितंप्रविशंति॥शुक्लेगृहहिरण्येनपाणिनाभिमृशति॥प्राग्देवेसोमेराजानंमिमीतेकृष्णीभिरंगुलीभि
रंगुष्ठेनचोयम४यम्यप्रक्षतिरेकैकयाकनिष्ठिकांतोन्नित्यंदेव४सवितारमितिपंचरुत्वस्तूष्णींपंचरुत्वोथयाप्रथमंनंतयापंचमं
तंथेवोतमंप्रजास्त्वेतिहुया४समस्यूहतिप्रजास्त्वानुप्राणंतिनिसोमउष्णीषेणोत्तरतोनद्धतिलांगलंब्रध्न॥एषतेगायत्रोभागद
तिमेसोमायब्रूतादेषतेत्रैष्टुभोभागदतिमेसोमायब्रूतादेषतेजागतोभागदतिमेसोमायब्रूता४छंदोमान४सास्माज्ज्रंगछेदितिमे
सोमायब्रूतार्थंदितियजमानोराजानमुपतिष्ठते॥उदत्तमंमेसोमविक्रयीराजानमादधातिसोमविक्रमिसोमंतेक्रीणानित्यामंत्रयं
तेक्रीणीहीतिप्रत्याहक्लप्तायानेदेषतअनुष्टुभोभागदतिमेसोमायब्रूतादेषतेपांक्तोभागदतिमेसोमायब्रूता४क्रीणानीतियथा
स्वानमेकैकेनपणतेमूल्योवानः सोमोराजाआहरीतिप्रत्याहेदंयंगोस्तयातेक्रीणानीतितस्यारूपंतस्यावर्णंतस्याआत्मातस्याः
प्रजास्तस्यापयइतिक्रीतइतिप्रत्याह॥यथास्वात४सोमविक्रयणानमाकरोतिक्रक्रंतेक्रक्रक्रक्रणोतिहिरण्यंवपसस्तन्रसि
त्यजांप्रत्यास्थाय।सोमक्रयणान्स्रुवा४प्वादित्यनुदिशति।सोमविक्रयिणेकिंचिद्धाह्यण्यंशूद्रकूवोरूप्यंक्रक्रोधोरस्मे॥ज्योति
रितिक्रक्रोथयजमानायप्रयच्छति॥नोपविन्नस्यनाभिंकुर्मादिदंमहं४सर्पाणांदंष्ट्रकानांग्रीवाउपरुत्स्नामीतिरुग्णाग्रंग्रंथिरु

स्रुवा सोमविक्रयिणीमदितिमग्निमस्येस्त्वाज्ञाअसीति राजानमादधते ॥ आहवनीयमाणेयजमानोपावहृत्योपविशति ॥ त्रिर्नान्दी हीतिजपति वस्त्रांतमुह्यध्वेड्स्योरुमाविशेति ॥ दक्षिणस्मिन्नुरावासादयति उदायुषेत्यादायेतिष्टन्पूर्वंतरिक्षꣳ वीहित्यनो मित्रबृहद्भ्यपूर्वार्धनीडेदित्यास्त्वगसीति कृष्णाजिनमासादयत्यदित्याः ऽसदआसीदेति तस्मिन्राजानमासादयत्यस्तम्भ्याय मित्यनुपतिष्टते ॥ वनेषुव्यंतरिक्षमित्यनौवासस्यापर्धायणाद्यति ॥ धूरसीति धूरमभिमृशति उत्तरांचोदꣳ तिक्रम्यवारुणमसीत्यन्तरामीषामारभ्यजपति ॥ वरुणस्योत्तम्भनमसीत्यपस्तम्भनीति उत्तोचेतं धूर्वाहाअपुड्ग्येथा अमनस्कमविहरणोषुक्षत्रंचोदनीयन्नक्रस्याहुः प्रतिरंणोस्वास्त्रियजमानस्यग्रहान्गृभ्णतमिति कर्षतीनुपासंजतिवरुणस्यस्कंभनसीति स्कभ्नात्येवमुत्तरंदक्षिणंछदिरंतमारभ्यसोमायत्रीतायप्रोह्यमानायाऽऽहरत्यनुवाक्यतिचिरनुकायाꣳ सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वयेतिप्रेष्यतिपत्न्यवस्वक्षत्रमनस्यतेइतिप्राङ्निप्रायायप्रदक्षिणमावर्तयतिपूर्वः परेत्यमहदाहवनी येभ्योदधात्यग्नेयेणाग्वꣳ सांकर्ण्यंहीनमङ्गमग्नीषोमीयंकालालंपीवानमवस्थापयत्यासंदीमुद्गृह्णात्यक्रवदध्वर्या दामरमाचांमुडेर्व्यतामौदुंबरीनमोमित्रस्योपोह्यमाणेयजमानोजपत्यग्नेयेणाग्वꣳ श ५ वारुणमसीत्यदध्वर्या माणास्थापयतिवरुणस्तोस्तभ्नात्वित्यपस्तभ्नातिवरुणस्यस्कंभसर्जनमसीतिदक्षिणाꣳ श्याम्यामुरुर्ऋषतिवि वृतोवरुणस्यपाशादितियोक्षपाशाꣳ वि ध्यतिप्रत्यस्तोवरुणस्यपाशादितिप्रत्यस्यतिनमोवरुणयाशायेतिनमस्करो ति ॥ ४ ॥ अतिथ्यायेध्मबर्हिः संनह्यतियथापक्वंबंधेसिध्मानिर्वपणात्यन्यदध्मरयेद्यस्मान्निर्वपेत्सावित्रादिभि रग्नेस्तन्दूरसीतिप्रकृतिभिः पंचकृत्वोनिर्वपतिवैष्णवंनवकपालꣳ सिध्मादाहविष्कृदादेहविष्कृदोवाचꣳ विसृज्योत रमनड्वाहꣳ विमुंचमध्वर्यवेदक्षत्यन्नश्चदीक्षितसंचरेणानिहत्यदक्षिणतआहवनीयस्यवारुणमसीत्यासंदीमव स्थापयतिवरुणोसिधृतव्रतइतिराजानमुपावहरतिसव्यामीषांप्रतिसार्धकृष्णाजिनेनचदीक्षितसंचरेणानिहत्य दक्षिणतआहवनीयस्यवरुणस्यऋतसदनमासीदेत्यासंधाराजानमासादयतिवरुणायत्वेतिवाससाप्रच्छादय

तिसौर्यादानप्रकृतिसिध्माज्यंहविष्यः स्रुक्तुगृहीतान्याज्यानिसिध्माग्निमर्शनात्पागग्निमर्शनान्निर्मथ्येनप्रचरतिसंभा रयज्ञक्रमिरग्निमर्शयतिसिध्मात्प्रचरान्प्रहरणीतेनानायाजाꣳ समार्गविस्रꣳ स्यांघ्यक्ष्यब्रह्मन्परेगोष्टेवोदस्यतिसमा नयनवेलायामोपकृतꣳ ऊर्ध्वाꣳ सर्वमानीयनोपकृतंप्रत्यग्निधारयंतिस्विष्टकृत्वाप्रचर्यस्रुचौविमुच्यबर्हिर्वेदिनि रस्यतिप्राग्ग्रीवमवद्यतियजमानभागमिडांनासंनिष्टतेइडांनासंनिष्टते ॥ ५ ॥ प्रथमोध्यायः ॥ ॥ ॥ ॥ तानुनप्त्रांगृह्णातिकाꣳस्येचमसेवाअपतयेनागृह्णामिपरिपतयेत्वागृह्णामितनूनप्त्रेत्वागृह्णामिशाक्मनेशाक्मनाय त्वाक्मनावोन्निधायत्वागृह्णामीत्येतेधीवंचतुरानयतिपश्चादाहवनीयस्यतानूनप्त्रमुपयंत्रिजोयजमानश्चकृपरसमव मृश्यानाधृष्टमसीतिजपति ॥ योनस्त्वेनपादितिचप्रजापतोसोमनसिकृहोमिस्वाहेतियजमानस्त्रिरवजिघ्रत्यथां तर्हिसमुपेसन्नेवतपतेयामनतूनप्त्रेसाक्षतीतिसमिधमादधात्यग्नेव्रतपतेयातवतनूरियꣳ सामइतिजपति ॥ सहनोव्रतपतइतिमेरवत्वाꣳ समायम्यसाधियोंकलीन्यंचतिकृष्णीपलीक्षꣳ समायम्यसाधियोन्यंचतिगार्हपत्ये यो मदंतीरधिश्रित्यतप्तस्योदकार्थीकुर्वंतियत्राज्येभ्योधिराजानमुपदधेरुक्षप्रक्षालयेन्माणीनराज्ञोवध्यान्यग्नीन्यन्म दंत्याइत्यध्वर्करायेदयतिमदंतीरमृताऋतावृधइतिआग्नीध्रस्तामिराइवेत्यध्वर्कब्रह्माराजानंविस्रꣳ स्यहिरण्य मवदधात्याप्यायस्वायाꣳ श्रूरꣳ ऋक्षेदेवेसोमेत्यारभ्यजपत्रिर्जोयज्ञमानश्चप्रस्तरेपाणीनिधायन्निङ्कवंतेनीचः सव्यानुतानान्दक्षिणान्नीचोदक्षिणान्नुतानान्सव्योदक्षिणानुतानान्सव्यानपराङ्विवर्यामेष्टरायायेष्वानीतिजपं तिप्रचर्ययेणप्रचर्यपसदाप्रचरतियदिव्रजंतिसकृत्स्तीर्यबर्हिरातिध्यायामुपसत्कृवान्यत्प्रस्तरादरादार्ध्नꣳ संन ह्यपात्राणिप्रक्रमंतिस्रुवमृतीयेस्रुवाघाड्यस्थालीस्थयꣳ वेदंचासिध्मासꣳ सादयाचज्रुरुत्तामिःपात्राणिप्रो क्षाज्यंनिरूप्यपर्यग्निकरोतिस्तीर्णेबर्हिःशायाः परिधयोबर्हिषोध्यस्तंवयङ्गर्हपतिप्रोक्षणीरासादयेध्मसादा दयेस्रुचौघृत्वाज्येनोदेहीतिसꣳ स्रावंतिदक्षिणेनप्रोक्षणीचकृष्णासꣳ स्थानाग्रणीताअपवर्जयंति ॥ सिध्माज्य

गृहेष्वोष्टोक्तहोऊ॒ह्वांगृण्हातिचतुरुपभृतीध्म॑ दार्वादायविधृत्योप्रस्तरः प्रोक्षणमूलदेशो बर्हिषः प्रादक्षिणंप्रोक्षणी
निर्नयतीध्मसादयत्याज्यानिसादयति ॥ स्रुक्वस्तृतीयेस्रुक्चावाज्यस्थाली॑ येस्थ॑ देवंच सिध्मासमिंधनात्रिरि
ध्मामादधातिसिध्मासः प्रेषादग्निमाग्नीध्रेसंमृदिसीदहोतरितिप्रेष्यति॒ क्ष्यन्तेस्रुवः प्रचरन्त्याघृतवा॰ अर्ध
यत्स्रुच्यमानेस्रुचावादायदक्षिणातिक्रम्यप्रयथादेवंचमनुवाचयत्यग्निपूर्वार्धंयजतिमध्येसामसोपहतंजुहूं॑
सर्वमानीयविष्णंपश्यार्धेस्रुचौविमु॒च्यबर्हिर्वेदिनिरस्यतिराजानमाप्याप्यनिद्भवते। ब्रह्माराजानमुपनयतिप्रस्त
रेविधृतीआदायस्रुवेणोपसदोजुहोतियातेअग्नेयाशयेतिप्रथमेहनियातेअग्नेरक्षाशयदतिउत्तमे॥ तनोवर्धि
ष्टेतिसर्वत्रानुषजतेसमयाहवनीयंप्रस्तरमतेहरन्स्रुवेणाज्यस्रुवेणाज्याहुत्वाग्नीदेवपत्नीर्यावसेतिप्रेष्यतिगा
र्हपत्यान्तेदेवपत्नीराग्नीध्रोव्याचष्टे। वाग्वोयाःपत्नीयथापृथ्यः पत्नीतिसर्वानुषजतिपूर्वाण्हेप्रवर्ग्योपसद्भ्यो
प्रचरत्यपराण्हेचांतरोपसदौजतय। तोयथाकाल॑ सायमेवंव्यहमुपसद्भिः श्वरतिनाचूनमव्रतेनयतेति
यातेअग्निरुद्यातनूरितिव्रतयतित्तसवंतोभवतोव्रत्यवाच॑ यछपत्नीवाच॑ यंछतियथाकाल॑ व्रतप्रदोवाच॑
यमयतिचतुरस्तानेप्रथमेहनित्रिस्तनद्विस्तेनमध्यमएकस्तनउत्तम। उपसद्भिरेवंहोस्तनव्यूहोविवर्धयेवतो
पसदा॑ श्वहोमान्मध्यमायामुपसद्भिपूर्वाण्हेकिंस्त्वायमछन्देयेणप्राच्य॑ शंविष्णुप्रक्रमंयपरिमिनेवाव
क्रीडिषद्याशासुनिहन्त्येवेदादामप्रभृतिवेदि॑ विदधातिषट्वि॑ शान्प्रक्रमाप्राचीन्यामानप्रमाणमुपरवेदञ्चास्ते
वयजुर्हरति। दशपदामुत्तरेवेदिनिःसारणांतंकुर्वीतोत्तमायामुपसद्भिपूर्वाण्हेकीस्त्वाशामंछेति॥१॥अर्धप्रेत
पदायसघःकुर्यादापराण्हेकीमुस्तायघमंपात्राण्यग्नीधामीयोपसदंबर्हिः सुल्वंप्रभृतिनाकल्पेन संनह्यतीध्म २६
परिधीनुपसत्कृत्तरवेदः प्रोक्षणप्रभृतिसिध्मा पूर्णाहुत्वेवंयोपदानिलोभयंते॥यावंतोदक्षिणतस्तावंतउत्तरतो
व्यतिक्रामंतपरयंतिपराचोभयत्रसर्वेयुत्करेलोभयानिप्रविध्यंतिप्रोक्षितामाक्रामंत्युत्तरपरिग्राहपरिग्रस्तवम

तुरस्व॰ विधाय ॥ उत्तरतोगार्हपत्यस्य देवस्त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामादधेऽग्नेस्तनूरसीत्यग्निसंनयनꣳ हरसा मा हार्षीर्वा अपि कृतमिति दक्षिणस्मादꣳसादग्निप्रदक्षिणं प्रादेशमात्रान्कुष्ठात्यूपरवान्परिलिखति यथा यूपावटं बाहुमात्रान्परव रवनत्योपरवाणां पाꣳसुनामयेणोपस्तंभनं बाहुमात्रं चतुरस्रं खरं करोत्यवोक्षसिक्तानग्निप्रणयति बृहन्नसिबृहद्यायदित्यनुष्टुभैः रवनति सम्राडसीति प्रथममुद्वसति ॥ स्वराडसीति द्वितीयꣳ विराडसीति तृतीयꣳ सम्राडसीति चतुर्थं बृहन्नसिबृहद्यायदित्यक्षा रसंवृधसर्वराडसीति सर्वमुद्वपत्यकृष्णाजिनमुत्करे प्रविध्यति ॥ समृद्राइत्यपरवानवोमृशत्यनुमृशतः पूर्वयोर्दक्षिणमन्वधर्यु रपरयो रुत्तरꣳ यजमानदिमंत्रेतिपृष्ठतिभद्रमित्यध्वर्युस्तनोसपूर्वावेहितियजमानउत्तरꣳ मन्वध्वर्यर्दक्षिणायोरपरꣳ यजमानः दिमंत्रेतिपृ ष्ठतिभद्रमित्यध्वर्युः स्तन्मद्भूत्वाहयजमानउत्तरतः सदोहर्धनयोः समयार्थेचतुस्थूणंदक्षिणाग्राग्वꣳ समाग्नीध्र मिनोतिस्तार्थमंतर्वेपयर्धबर्हिर्वेपपरस्माद्यत्तांत्रिषुप्रक्रमेष्वपरिमितेवावकाशे सदोविदधातिनवारत्निः प्राचीनं त्रिनेवतिर्यक्तस्यमध्येदक्षिणतः पक्षायाः प्रक्रममात्रमोदुंबर्यैगंतिरवननिर्यथायूपवदꣳ समानमास्तरणायजमानमा भ्रीमोदुंबरीमुखीयमाणामुद्गातान्त्सारभतेऽध्वर्युस्तचनस्तनइत्यध्वर्युतिमित्तानस्त्वामारुतोमिहस्त्वितिप्राक्कर्णेम वदधातिन्नस्तवनित्यात्सत्रघनिंपर्यूहतीतियोसुभिः पर्युहतिन्नस्तदꣳ हरसन्नहꣳ हेतियजमानोदक्षिणेदेवनप्रद क्षिणꣳ संमृशत्यपोनुपरिषिंचत्यनगकर्णेहिरण्यंनिधायघृतेनद्यावापृथिवीआपृणेत्यभिजुहोत्यामूलादवस्तावत्कदꣳ श ꣳसदोनर्षुमिनोत्योदुंबरीवर्षिष्ठास्थूणानाꣳ हसीयस्योन्यांमाधिरार्षेत्याङ्गसिष्टानवष्टदꣳ ष्यानिष्टोमउरक्कूलानिपंचदशोक्थ्य सप्तदशातिरात्रएकविꣳ शतिसमाहीनयोरेकादशषोडशानिवाजपेयेचविंशवज्रनस्यछाया सीत्योदुंबर्यमिध्मसंछदिरादधाति पूर्वीमाधायापराग्नादधातिदक्षिणेरशनिंदधात्यन्तराएकपकर्षनिपरिलागिर्वेणोगिरतिपरिश्रयतिमध्यमापरयोः संध्य विद्यायत्वेत्यारभ्यजपतीडस्यस्थूरसीतिप्रवयतीडस्यध्रुवासीतिप्रथमयाधिकरोत्यानात्पतिषीवेदपरान्संधीन्प्रतिषीव्यद्वार्यां प्रतिषीव्यत्वेडमसीडायत्वेतिसंमिनमसिमंत्रमोक्षणीसꣳ स्रुत्यरक्षोध्नीवल्गध्वः प्रोक्षामिवेष्णवानित्कपरवान्प्रोक्ष

हतिरक्षोहणंत्वावल्गहनमवसिंवामीत्यद्भिरेकैकमवसिंचतिरक्षोहणंत्वावल्गहनमवस्तृणामीतिदर्भैरेकैकमवस्तृणात्योदुंबरेधि षवनफलकेसमोपवङ्कपश्चात्पुरस्तात्सृक्यकूर्पकारेबाहुमात्रेष्वग्रेपश्चादसꣳ हनमतिहत्यांतरेणेषेरक्षोघ्नीवाꣳ वल्गघ्नीउपद धातीत्कपरवेषुदधाति ॥ रक्षाघ्नीवाꣳ वल्गघ्नीपर्यूहामीतियाꣳ स्रुमिपर्यूहत्यधिविष्णवनस्यवर्मणोधिषवणंकरोत्यतिहत्यांतरे णेषेरक्षोहणंत्वावल्गहनमास्तृणामीत्यधिषवणफलकयोरास्तीर्यलोमतः कुशाः संबध्नाति ॥ ७ ॥ दक्षिणतआग्नीध्रस्याग्नीध्रा यायलक्षणंकरोत्यरघृत्यावोक्षत्वात्वाल्लासाꣳ स्रुन्निवपतिस्रुक्त्वावोक्षसिक्तानग्निः प्रणयतेवेधिष्णायानिवपतिषडंत रः सदसः पृ ष्ठादेशाद्धोत्रीयंबाहुमात्रेपश्चाद्धारयदक्षिणंमैत्रावरुणायꣳ यथैतयोः समयार्धओदुंबरीमविष्यत्कद्दीवइतरान्बाहुमात्रांतरा न्वात्मणान्त्सꣳस्यपात्नीयंनेष्ट्रीयमग्नावाज्यꣳ यावन्निहोत्रीयादाग्नीध्रियस्तायतिदक्षिणतः पुरस्तान्मार्जालीयोदक्षिणतश्चात्व ल्स्यांतर्वेद्यास्तावाक्षः सꣳ स्तृणात्यन्तरश्चात्वालस्यग्नामित्रायलक्षणंकरोत्यरघृत्यावोक्षात्युपरिक्रमेणोधिष्णयानुपनिष्क्रमेणाध्व र्यंजमानश्चविसृमिप्रवाहणाद्इतिप्रभृतिभिर्यथान्यायम्ꣳ सम्राडसीतिप्रभृतिभिराहवनीयमास्तावमंतरेद्यास्तावाक्षः सꣳ स्तृ त्यक्षरतश्चात्वालꣳ ग्नामित्रꣳ सदओदुंबरीवल्लोकंपृणेतिरेणाग्नीध्रीयंपरिक्रम्यशालामुखीयंगार्हपत्यदक्षिणाग्नीꣳ रौडेणागी के नेतिसर्वत्रानुषजति ॥ तीर्थमंतरावात्वालमाग्नीध्रंचनधिष्णयान्त्यवेयाद्ध्वर्यश्चत्यत्यङ्धिष्णयानतिक्रामेमेडिन्विग रेदंतराग्नीध्रमाग्नीध्रीयंच ॥ प्राग्वꣳ श्रायसंचरोवेदिꣳ स्तृणातियथापदस्तोमाधानुग्रोधून्वंतोवानपत्यादयंतोधिष्णान्वरो यरवोनरवदित्वाधिष्ण्येभ्यइतरतआहवनीयस्येध्माबर्हिरुपसादयतिपाणिप्रक्षालनेध्वर्युर्जमानश्चशारवामुखीयेग्नी प्रणयनान्त्याधायप्राग्वꣳ शोपाकृतानिपात्राणिप्रयुनक्तिस्रुक्त्वादक्षिणाꣳ स्रुवंप्रवरणीनस्याः प्रथमꣳ तूष्णीꣳ संमार्जनꣳ सिध्मा ज्यग्रहेभ्यः स्रुवेनुगृहीतान्त्सा ज्यानिष्पदाज्यवंतिगृह्णातिब्रह्मणाराजानमाद्धातियजमानायवाग्नेब्रह्मणः पत्नीꣳ वेदिꣳ व र्णेनसीदान्वितिदीक्षितसंचरेणपत्नीमध्रुवांदानीयाथाहमनुगामिनीस्वेलोकेविशाइतिपश्चाद्यजमानस्योपवेशायतिचतु र्गृहीतंगृहीत्वाग्नीधोमाभ्यांप्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहीत्यनुवाक्यायतिचिरनुरुक्षामाग्निप्रणयनान्त्यद्यज्यध्वर्यराग्नीध्रा

यप्रदाप्राग्देशेनवासस्मात्यानयज्ञमानंवप्रष्णदर्यंति पुमा॰सोयज्ञमानमन्वारभतेस्त्रियः पत्नीमुपसेयम्यदशा॰स्कन्देद्वा॰
सोमनसूक्ष्मद्रप्तिऋहोतिऋषणोअमरीतिहितीयामेषोतऊर्ध्वोगार्हपत्योभवतिनस्थशीतमस्मिनिपदार्थमुपवपत्यग्निमयतोन
यंतियस्योपस्थेसोमंनराराजानमनुपश्चाद्ब्राह्मण्यास्संदीयावधायव्यानिडोणकलशामडंवाग्नीषोमीयमनुनयंत्कलशेसंदीयस्रु
ग्भ्योधिष्ण्याग्निनिधायाग्नेनयेत्यभिऋहोत्याग्नीध्रेयज्ञपात्राणि॰दर्भायत्यासंदीयावधायव्यानिडोणकलशामडंवबध्नाति
ब्रह्मराराजानमादायपश्चाधिर्धानयोरवनिष्टनाज्यशेषवेद्यामविऋक्षविक्षणोविक्रमस्वेत्याहवीर्येङ्कृत्वायाएकपवाद्य
पश्चादुत्तरवेदेरेकवद्दर्हिस्तृणातिसिध्मादाना॰सादनादिवंदस्वेतिपूर्वयाद्वारायजमानः प्रपद्यते।पारेद्यार्ध्यर्कराजानम
तिहरत्कान्तिस्थलेवेसर्जनहोमो॰वंतरिक्षेविहीति॥दक्षिणमनोभिप्रव्रज्यपूर्वार्धेनीडेदित्यास्त्वगसीतिकृष्णाजिनमास्त
णात्यादित्यासदआसीदेतितस्मिन्राजानमासादयतिदेवसवितरेषतेसोमदतिजपत्येतत्वंदेवसोमेतियजमानादक्षमहंमन
ष्यानिरुक्षाविर्वर्तनेनदेमोवप्स्यइतिनमस्कारोतिनिर्वरुणस्यपाशादितिनिःसर्पति॥स्वरभिव्यृक्षमभिर्म्यनीक्षतेग्निमादित्यं
वाग्नेप्रनयतेयानवनदूर्भप्यक्षदेषासाद्यतीतिसमिधमाधायाग्नेव्रतपतेयाममतंतंत्वप्यक्षदिय॰सामयीतिजपति॥युनक्तीय
तानिविस्रजतिकृष्णाजिनआसीनयज्ञपां कङ्कृतहविर्धानेप्रतिप्राञ्चीयादहविरुच्छिष्ट॰यजमानायेणहविर्धानेपरेणाक्षंकृदंड
दक्षिणानिक्रम्यापरोब्रह्मणउपविशत्येषसंवरः॥४॥षड्होतापाक्षस्यांरसनीयादक्षिणादानंपरागप्लुतेयुनिवर्तेतदक्षिण
स्यचेत्पाक्षंत्रयात्यूपमछेयादस्कंधमरणंवादायस्रुवस्यांतेग्निमाधित्वाज्याहुतिंऋहूयात्क्रीतेचेदाहवनीयेहुत्वाज्यावद
ग्रहातिसिध्मोपाकरणादग्नीषोमीयमजमुपाकरोतिसिध्माग्रवरात्प्रक्षणीतेमैत्रावरुणायदक्षिणतदंडंप्रयच्छतिसि
ध्मावपाया॰होमीतऋतावपायाश्चात्वालेमार्जयित्वासक्तब्रह्मण्यस्कब्रह्मण्यामाहयतिपितापुत्रीया॰स्कब्रह्मण्या
माहयतिनाग्नीषोमीयहृदयशूलंकरोतिनसवनीयेनस्रुवमनुग्रहरतिनांतरोपोदेवयजनंवपंथाध्वर्येयात्प्रागस्तमायाः
निष्क्रम्यवसतीवरीगृह्णातिवहंतीनांप्रतिपत्तिस्तन्हविष्मतीरिमाआपइतिप्रतीपंकलशमुपमारयति।छायातपयोः

DR. BHAU DAJI MEMORIAL डाक्टर भाऊदाजी स्मारकम्

सहोत्रायजमानोभिमृशतिव्यक्षरायपुरावाचः प्रयदितोभातरनुवाकमपाकरोति॥१॥देवेभ्यः प्रातर्यावभ्योनुब्रूहीड्व
ब्रह्मन्वा॰यष्टब्रह्मण्यास्कब्रह्मण्यामाहयप्रतिप्रस्थातः सवनीयांनिर्वपतीडाग्नहरिवते याभ्राणाग्नयेदंडायधूपस्व य
तेकरंभायेंडायसरस्वतीवतेपारीवापयेंडायबीहीन्पुरोडाशायाष्टाकपालः प्रातः सवनिकएकादशकपालो
माध्यंदीनीयोद्वादशकपालस्तृतीयसवनिकः एकदुग्धआमिक्षांकरोतिनोत्तरयोः सवनयोः प यस्यासिध्माधिश्रयणात्
भृज्यमानास्कपर्यग्निंकरोतिधानाहिमागेपिनष्टकभूदारुशल्कैरित्यभ्यमानेभ्रुणोत्वग्निः समिधाहवंमइतिप्रचरण्या
ऋहोतिनस्योपनगृह्णातिइध्महोतर्मेत्रावरुणस्यवमसाध्वर्यवाइवैकधानिनएतनेष्टःपत्नीमप्यदानयप्रतिप्रस्थातर्वस
नीवरीणांहोतृचमसंपूरयित्वादक्षिणेनहोतारमभिप्रयस्यचात्वालांतेप्रक्ष्याम्येतिप्रेष्यतियथाप्रेषितंचात्वालमभ्यदानयं
सेकधानिनइतिसवनीयकल्पयद्वाना॰संप्रेषः प्रतिप्रस्थातावसनीवरीणा॰होतृचमसंपूरयित्वादक्षिणेनहोतारमभिप्र
यस्य चात्वालांतेक्षांक्षंतिएकद्वेद्व्यग्निष्टेअयंनयंतः॰वायवेष्टेमध्यंनयंता॰रुद्रायमृष्टाकपालानामांसिनमस्तेअ स्तुमामाहि
॰सीरिंतिनेष्टापत्नीमप्यदानयतिपात्नेवतीपाणिनी॰यत्रहोतुः प्रातरनुवाकमनुब्रूयात्तदोध्वर्यवेहोतारोगृ
ह्णीयाद्यदिदूरेस्याच्चात्वालांतेगृह्णीयाद्दर्भस्तृणंप्रास्यदेवीरापोअपांनपादितिऋहोतिकार्ष्यसीतिदर्भैरावृतिमुपस्तृणाति
मैत्रावरुणचमसेदधिनिर्धार्यसमुद्रस्यवोक्षित्याउन्नयइतिप्रतिपत्नमससमुपमारयत्येवमनुपूर्वं॰सवनीयकलशांतूष्णींपांने
जन॰वस्नाम॰रुद्राणामित्यभिमंत्र्यपत्न्येप्रयच्छत्यचिचात्वालंमैत्रावरुणचमसीयास्रुयधा धुरंधूरोधूर्षिः कृत्यतामितिप्र
रण्याचमसौसमनक्त्यपरयाद्वारापत्नीसदःप्रविश्यवसवोरुद्राआत्योदित्यइतिपश्चान्नेष्ट्रीयस्यसादयतिपात्नेजन॰हवि
र्धानमभ्यदानयंत्यग्नतोमैत्रावरुणचमसीयाहोतृचमसीयावसनीवरीरनुपूर्वं॰सवनीयकलशानवेत्यपोध्वर्यइतिचेद्धोता
पृच्छेदुतेमनन्नमुरुतेमं पश्येतिप्रतिब्रूयादप्रचरण्याग्निष्टोमेयमग्नेपूस्कर्त्यमितिऋतुकरणिंऋहोत्येतेनाग्न्येपरिधि
मेज्यादेतेनघोडशिनिरादीडोणकलशा॰वोपस्तृणोतहविर्धानेप्रचरणीमाधायमधुरेवेतज्जपन्नहविर्धानंप्रपद्येतातिरा

PAGE(S)MISSING

NOT AVAILBLE

F.F. No:-29

त्रेवाजपेयेनोत्तम्योर्ङ्कोरपवित्रवर्त्कुप्रा॒मगृहीतासि प्रजापतयेत्वेतिदधिगृह्णात्यसनोर्ङ्कमनेदक्षिणेनहोतुर्गोश्फक्तरे
णाग्निप्रयम्यग्रहंदक्षिणंपरिधिसंधिप्रत्यवस्थायवेनप्रजाअभिद्रेत्यग्निर्ङ्कहोतितिस्रोजिवस्यत्यनुपतिष्टतेप्रतिपरिक्रम्य
॥ ३९ ॥ यथास्थानंपात्रं॑ सादयत्यदक्षुजाधवनीयंमैत्रावरुणचमसीयात्यवनीयप्रातःसवनं कमवनयत्यन्तरस्यहविर्धानस्य
दक्षिणस्याक्षधुरोधस्ताद्दसतीवरीः सादयत्यन्तरोवसनीयकलशौदक्षिणस्योत्तरस्याधस्ताद्धोतृचमसं॑ सादयित्वातस्मि
न्निग्राभ्यास्तौनियजमानं॑ वाचयति॥२॥ देवस्यत्वासवितुः प्रसव इत्सपा॑ शुसवनमादत्तेश्वाविरसीत्यग्निमन्थंवाच॑ य
च्छतिविष्ण॑ स्थराजानमिंद्रायत्वासुषुत्तमभितिसहिरण्येन पाणिनाग्निमशइत्सपा॑ शुसवनमुपले
निधायतस्मिन्राजान॑ सर्वमिमीनइंद्रायत्वाभिमातिघ्नइतिप्रभृतिभिः पंचकृत्वोयथाक्रमेश्वात्रा
स्थक्रत्वतुरइतिहोत्रचमसादुपस्तृण्यतेसोमदेविज्योतिरसिमशनेनसतनुंकरोतिप्रतिप्रस्था
ताग्नीयोर्द्धं॑ राज्ञोवाससोर्द्धंसहस्रमाजिनिदधातिअवीवृध॑ वोमनसास्कृजातानउतप्रजाताभग
उदवत्याम॥इंद्रैणवेवीरुधःसंविदानाअनुमत्यतां॑ सवनायसोममितिराजानंनिर्यसद्धोद्धो
षउ॑ शुनुपायनयतिनृम्णी॑ होत्रचमसादुपस्तृण्यमाग्नेमीस॑ विकृष्टाइत्सपा॑ शुसवनमुप
स्तृजपतिधिषणेइतिनेइंथामित्सधिषवणफलकेअग्निमंत्रयतेयोग्निषुनस्यप्रथमो॑ शुःपरा
पतेत॥आमास्कानुसहप्रजयासहपशुभिःसहरायस्पोषेणद्रियंमेधीर्यमनिर्धीश्चेतिमग्नि
मंत्र्यप्रसाहरतिमूलेग्निषुणोतियदिमूलंनविंदेत्तृणंदारुवांतर्दध्यादश्वोहवोग्निषुत्यवाचस्पृ
तंयेपवस्वेत्सपा॑ शुपात्रेंजलिनात्तीयग्रहमानयतेवमेकादशकृत्वोग्नयेवैश्वानरायद्वादशकृत्वो
वगृहीतानोप्रतिप्रस्थातासिच्यमानेद्वोद्वा॑ शूअंतर्दधातिमधुमतीनोइषमूर्जमितिजपतिस्वांकृ

तोसीत्सादयोत्तिष्ठकुर्वंतरिक्ष॑ वोहोतिव्रजतिदक्षिणेनहोतुर्गोश्फक्तरेणाग्निप्रयम्यग्रहंदक्षिणंप
रिधिसंधिंप्रत्यवस्थायविश्वेभ्यइंद्रियेभ्यइतिजुहोतियतोहुतंततः पात्रस्यार्द्धमुन्मृज्यादृ
ष्टिकामस्यदेवेभ्यस्त्वामरीचिपेभ्यइतिमध्यमस्यपरिधेः दूर्द्धामुन्मृज्यादृष्टिकामस्योत्तरतः
पात्रस्यावमृज्यासुरिधिरंतरेतावमृज्यादाग्नयणस्थाल्या॑ संतमवनयतिप्राणायत्वेत्सपा॑
शुपात्र॑ सादयतितस्मिन्न॑ शुमवदधातियत्तेसोमादाभ्यमित्यवगृहीतानांप्रतिप्रस्थातासुषु
द्धोद्धावनशूत्रसवस्रजति॥३॥ ॥ अग्निषवायोपविंशत्यधिषवणस्यदक्षिणतः प्रतिप्रस्थाता
पश्चाद्यजमानउत्तरतोध्वर्युः पुरस्तादुन्नेतातृष्णी॑ होत्रचमसादुपस्तृण्यगावोग्निरग्निष्टुप्पं
क्तितोनिग्राभमुपैत्यग्निषुत्तान॑ शून्प्राग्पागधूरागुदगितिहोत्रचमसेपरिप्लावयतिप्र
पीड्यप्रसाहरत्तउर्ध्वमुन्नेतावसतीवरीणा स्रजत्यग्निषुप्वंतिपुनर्निग्राभमुपैतितत:सभ
रतिप्रपीड्योन्नेताधवनीयेपरिप्लावयतितोदोहयात्यग्निषुत॑ होत्रचमसेवनीयपूर्णस्य
प्रातःसवनीकेवनयतिप्रपीड्योन्नेताधिषवणेनिवपत्यप्स्रजत्यग्निषुएवंतिचतुर्निग्राभमुपै
तित्रिःसंभरतियदिनवहोनिग्राभमुपेयादुपसर्जनंप्रभृतित्रिर्निग्राभमुपैतिसंभरति
दोहयत्येवंद्वितीयः पर्यायस्तंथातृतीयऋजीषेणग्राह्याः परिवपतिप्राचमुद्गाताद्रोणकलशं
प्रोहयत्यप्रश्यतिदशापवित्रमंतरात्मा॑ विष्कंभेवयंद्विषात्तस्याक्ष॑ पहन्यात्दशयाद्रोणकल
श॑ संमार्ष्टिवसवस्त्वासंमृजंतितिप्रातःसवनेरुद्रास्त्वेतिमाध्यंदिनआदित्यास्त्वेतितृतीयसवनेषू

तंप्रतंग्रावसुद्रोणकलशमादधाति तस्योपर्युद्गातारोधस्तान्नाभिपवित्रं वितन्वेति तस्मिन्यजमा
नोहोतृचमसेनसंनताꣳ श्रुक्धाराꣳ स्रावयत्यध्वर्यवग्रह णात्प्रातः सवनिकादुन्नेता होतृच
मसेवनयतिश्रुक्धारायाग्रहान्गृह्णात्युपविलान्पूर्णान्वृष्टिकामस्य गृहीतादशयापरिमृ
ज्यपथास्थानꣳ सादयत्यपयामगृहीतोसींद्रायत्वाहृदे तꣳस्कन्नंगृह्णात्येषतेयो
निरिंद्रायत्वेति सादयति॥ मूर्धानंदिवइतिध्रुवंगृह्णातिध्रुवोसिध्रुवक्षितिरसिमंत्र्ये
षतेयोनिर्वैश्वानरायत्वेति सादयत्यायुःकामस्य हिरण्येराजपुत्रोध्रुवंगोपायति॥ यंदि
ष्यात्तस्यध्रुवंप्रवर्त्तयेत्॥ यःप्रातःसवनिकेसोमस्तꣳ होतृचमसेवनीयातिपाय्यरा
जानंप्रणीप्यपवित्रंपार्श्वतोनिदधातिपरिप्लवयात्द्रोणकलशात्पूतभृत्सवनीयदश
यापरिमृज्यथास्थानꣳ सादयत्यपयामगृहीतोसींद्रायत्वासाधवनीयमुपयामगृ
हीतोसिविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यइतिपूतभृतदुभ्रꣳस्रुक्देसमितोद्रोणकलशꣳस्रुक्नमभि
मंत्रयतेसमिद्धोतारंमनसानुदुस्रजुहोतिप्रस्तोतर्वीचꣳयछोन्नेतराधवनीयेराजानंप्राचꣳ
संपायस्वेतिप्रेषति॥५॥ ॥ हविर्धानादध्वर्युप्रस्तोतारावाक्प्रस्तरणाःसंपैत्यध्वर्युप्रस्तोता
न्वारभतेप्रस्तोतारमुद्गातोद्गातारंप्रतिहर्त्तीप्रतिहर्त्तारंमैत्रावरुणोमैत्रावरुणꣳ यजमानो
यजमानंब्रह्मनोर्ज्यातिर्वर्धतांभृतिरिताभ्यांनक्षीमुपचरितंदृषदाज्यंजु
हृतिवागग्रेगाग्रेयान्त्रिसुगादेवेभ्योयशोमयिदधातिप्राणान्पशुषुप्रजांमयिचयजमानेच
ध्वर्युरग्नोदर्भमुष्टिमाधुंवानःसर्पिष्मास्त्वंप्राणोयविशंतिप्रस्तोतुःसव्यमनुयजमानो
दक्षिणमन्वध्वर्युःप्रस्तोत्रेदर्भमुष्टिंप्रयछन्सोमःपवतइतिस्तोत्रमुपाकरोतिनाध्वर्युरूप
गायादृशहोतारꣳ यजमानोजपतिपुरस्ताद्धविःपवमानस्यवस्येहिकुर्वितितिचश्येनोसिगाय

सू॰३१
॥३१॥

त्रं छंदाऽनुष्टारभेस्मिन्मासंपोरयेतिचस्तोष्यमाणऽउनेनापूतभ्रतिपवित्रंविनस्यवनयसाधवनो
यंदशयाधरिमज्यंयथास्थानंन्युब्जंकि॥ यंद्विष्मानंबहिःपवमानात्परिबाधेतस्कंनेग्नीदग्नीविहर
बर्हिस्तृणाहि पुरोडाशंअलंकुरुप्रतिप्रस्थानःपशुमुपकल्पस्वेति॥ प्रेष्यसाग्नीध्रीयादंगारा
नाग्नीध्रोहोत्रीयप्रभृतियथान्युसंधिष्ण्येषुविहृत्यपूर्वैः सांकाशनद्वारेःप्रविश्यान्तरेणहोत्रीयंप
रिक्रम्यसंततामुलपरानिः स्तृणातिपृष्ट्याशंकोरध्योत्तरवेदेः॥ परिप्लवयातद्रोणकलशा
तंग्रहंगृह्णातियावांकशेसाश्विनमेषतेयोनिर्माध्वीभ्यांत्वेतिसादयति॥ विष्णोस्तुनोऽंतमः
शमीयजुषश्चप्रतेधारामधुश्चुतमुसंदुहेऽक्षिनमितिवेक्षयापाणिसंमृश्यालक्ष्यरैनां
विहृतापंपरिवीयपशूनुपाकरोत्याग्नेयमजमग्निष्टोमऐंद्राग्नंद्वितीयमुकूल्यंऐंद्रंदृष्टिं
तृतीयंरोहिणीसारस्वतीमेषींचतुर्थीमितिरात्रौसिद्धमाप्रवरादृष्टविधमशकलानादायाश्राव
माश्रावमृतुप्रेषादिभिर्हूयतेयथास्नातंहोतारमग्निनाध्वर्यूआध्वर्यवादित्यध्वर्यूपाहंशु
आत्मनोनामगृह्णातिप्रतिप्रस्थातुश्चमानुषावित्यक्षैःशकलमग्नावध्वर्यस्यसंश्रयतिदाग्नीध्रा
दिसाग्नीध्रंमित्रावरुणौप्रशास्तारौप्राशास्त्रादितिप्रशास्तारमिंद्रोब्रह्माब्राह्मणादितिब्राह्मण
छंदस्यमरुतः पोतारः पोत्रादितिपोतारंग्नावोनेष्टौयोनेष्टादितिनेष्टारमग्निर्देवीनांविशांयु
रएतापंसुन्वन्यजमानोमनुष्याणांतयोरस्यृत्विणोगार्हपत्यंदीदायशूनंहिमाद्य
यूरधांसिसंरभानाअसंरभानोनूनंस्तनमिहोपयजमानांप्रहृतःप्रहृतोजुष्टोवाचोयुयास
मितिस्रुवेणस्वाहासरस्वतादितिद्वितीयामृचास्तोमंसमर्द्धयंतितृतीयंसवनीयेपशुपुरोडा

मनुनिर्वपतिसिध्यमावपायाहोमात्रुतायंपायंचात्रालेमार्ज्जयित्वाधिहव्यानुपतिष्ठंतऋत्वि
जोयजमानश्च॥ ६॥ ॥ अवकाशेयजमानोग्रहानवेक्षतेप्राणापानाभ्यांमेवर्च्चोदसउप
वेथामिस्रुपाः स्रुवनर्योमोद्यानायवर्च्चोदाःपवस्वेस्रुपाः शुसवनं॥ वाचोमेवर्च्चोदाः पवस्वे
त्यैंद्रायवंदक्षक्रतुभ्यांमेवर्च्चोदाःपवस्वेतिमेत्रावरुणः श्रोत्रायमेवर्च्चोदाः पवस्वेस्राघ्निं
चक्षुर्भ्यांमेवर्च्चोदसउपवेथामितिशुक्रामंथिनाचात्मनेमेवर्च्चोदाःपवस्वेस्राघ्नयणमंगेभ्योमे
वर्च्चोदाः पवस्वेस्रुकूल्यमायुषेमेवर्च्चोदाः पवस्वेतिध्रुवंविष्णोर्जठरमसिवर्च्चसेमेवर्च्चोदाः
पवस्वेतिद्रोणकलशंद्रुंस्पजठरमसिवर्च्चसेमेवर्च्चोदाः पवस्वेत्याधवनीर्यविश्वेषांदेवानांज
ठरमसिवर्च्चसेमेवर्च्चोदाः पवस्वेतिपूतभृतंकोसिकतमोसिकतमोवानामासि॥
यंत्रासोमेनानीतःपवतेयंत्रासोमेनमीमदन्॥ स्रुपोषाः पोषैः स्याःस्रुवीरावीरैःस्रुप्रजाः प्रजया
सुचक्षाश्चक्षुषावेक्षइतिसर्वत्रानुषजति॥ तेजसेमेवर्च्चोदाः पवस्वेस्राज्यंपशुभ्योमेवर्च्चोदाः
पवस्वेतिषोडाज्यमायुर्वैरतदशीयतन्नामवतुतस्यनाम्नादृश्यावोयोअस्मान्द्वेष्टियंवयंद्वि
ष्मइतिहविर्धानंविश्वायुर्वामदेव्यंतदशीयतन्नामवतुतस्यनाम्नादृश्यावोयोअस्मान्द्वेष्टियं
चवयंद्विष्मइत्याग्नीध्रमायुः प्रतिरथंतरंतदशीयतन्नामवतुतस्यनाम्नादृश्यावोयोअस्मान्
द्वेष्टियंचवयंद्विष्मोध्रुवंनमसिविश्वयसेनमः सदेनमः सदसस्पतयइतिसदः दृढस्थशिथि
रेसमीचीअ२ इसस्यातं॥ मामायावापृथिवीसेतांमामाघाम्नेरुचरंनमिनिर्ऋत्यै॥ नमःपि
तृभ्यःसर्वसद्भ्योनमोअपरसद्भ्यः॥ आगंतपितरःसोम्यासस्तेषा२ वः प्रतिविन्नाअरिष्टाःस्या

यीनिदक्षिणा॒र्द्धꣳ सद॑सः प्रोक्षमाणाज॑पंति॥ घो॒रास्रुष॒योन॑मोअस्तु॒घये॑भ्य॒श्चक्षु॑र्दे॒षोन॑पउ॒ग्र

॥३३॥ मी॒मं॥ बृ॒हस्प॑तेम॒हिष॒द्युम॑नमो॒नमो॒विश्व॑कर्मणे॒समु॑पात्स्मा॒निति॒धिष्ण्या॒न्त्स्रुस्ति॒वृ॒यं स॒यावशे

मदे॒वसो॑मस॒र्येगा॑यत्रा॒वाश॒ꣳ सीम॒हीसा॒दिसं॒उपमा॒द्यावा॑पृथि॒वीद्व॒येथा॒सुपा॑स्ता॒वाः कु॒लशा॒ः

सो॑मधा॒नाः॒उप॑मा॒हो॒त्रा॒उप॒रुवे॒रु॒यं॒ना॒मु॒पह्व॒॒ग॒॒ने॒ उ॒प॒ह्व॒तो॒हं॒ग॒वा॒मि॒नि॒प्रा॒ङ्मु॒ख॒ः॒ कु॒ल॒शा॒

न्त्सद॒ः प्रस्त्यो॑पविशंति॥ दक्षि॑णतः पु॒रस्ता॒न्होत्रीय॑स्ययज॒मा॒न॒उ॒प॒वि॒श॒क्र॒त॒रा॒व॒ध्व॒र्यु॒ः॥

प्रति॑प्रस्था॒तापा॒त्र्या॒मु॒प॒स्तीर्य॑स॒व॒नीया॒नु॒दा॒स॒य॒नि॒पूर्वा॒र्द्धꣳधा॒नादक्षि॑णा॒र्द्धꣳस॒क्तू॒न्क॒रं॒भा॒य॒द

वा ध्वा॒प्र॒यु॒ता॒न्त्सर्पि॑षा॒वा॒प॒श्चा॒र्द्धꣳस॒क्तू॒न्परि॑पा॒य॒म॒ध्ये॒पु॒रो॒डा॒शꣳ वि॒स्रा॒म्या॒मि॒क्षा॒मु॒त॒रा॒र्धे॒अ॒लं

कृ॒त्य॒जु॒हू॒प॒भृ॒तो॒रव॑दाय॒प्रा॒तः॒प्रा॒तः॒सा॒व॒स्ये॒द्रा॒य॒पु॒रो॒डा॒शा॒नामनु॑ब्रूहीत्यनुवा॒च॒य॒त्याश्रा॒व्य

प्रा॒तः॒प्रा॒तः॒सा॒व॒स्ये॒द्रा॒य॒पु॒रो॒डा॒शा॒न्प्र॒स्थि॒ता॒न्प्रेष्य॑ति॒प्र॒च॒र॒॒ति॒॒॒

यादेवास्थामंथिषुः प्रणयंतीति प्रतिप्रस्थातापनुतोशंडामर्कीवि
तिषुः सूनमध्वः सयनोधस्तात्कूपशकलानुपपद्य नोप्रोक्षितेध्मशकलाभ्यामस्त्रिन्नस्यते देव
॥३४॥ सोमेत्यपिधनआदानाभ्यामुपनिष्क्रामतः आयुः संधत्तंप्राणः संधत्तंचक्षुः संधत्तः श्रोत्रः संधत्तं मनः संधत्तः वाचः संधत्तमितिपश्चादुत्तरवेदेरवयम्यग्रहावरत्नीसंधत्तोनाधृष्टासी संगुष्टाभ्यामुत्तरवेदिमाक्रमतउपरिलिखन्नाउत्तरवेदिपरिक्रामतशुक्रः यजमानोन्वारभते सुवीराः प्रजाइतिदक्षिणेनाध्वर्युः सुप्रजाः प्रजाइत्युत्तरेणप्रतिप्रस्थातेदंद्रेणमन्थुनेतियजमानो जपति ॥पुरस्तात्संचावतिष्ठतेसंजग्मानाविसरत्नीसंधत्तः शुक्रस्याधिष्ठानमसीतीध्मैकल मग्नावध्यस्यतिमंथिनोधिष्ठानमासीतिप्रतिप्रस्थानानिरस्तः शंउइतिमूपशकलैबर्हिर्वेदिनिर स्यतिनिरस्तोमर्कइतिप्रतिप्रस्थातापश्चात्प्रमसेश्वरंतिप्रसेचौशुक्रामंथिष्यांआश्राव्याध्वर्युः प्रातःप्रातः सावस्यशुक्रवतोमंथिवतोमधुश्चुतइंद्रायसोमान्प्रस्थितान्प्रेष्यहोतर्यजमध्यतःका रिणाचमसाध्वर्यवोवषट्कृतानुवषट्कृतेजुहुतहोत्रकाणांचमसाध्वर्यवः सकृदुताः श्रव मसान्शुक्रस्याभ्युन्नीयोपावर्त्तध्वमितिप्रेष्यतियथाप्रेषितंचमसानाः शुक्रामंथिनोप्रतिनिग घहोमोयाप्रयथमासः स्रुतिरिक्तोनिगघतस्माइंद्रायस्रुतमाजुहोतेध्वर्युः सर्वहुतं करोतितस्मैसरसीयंसुतमाजुहोतेतिप्रतिप्रस्थाताहुत्वाऽऽश्रावयत्याहेतिशेषमुत्तरार्धपूर्वा र्द्धंजुहोतिप्रेतुहोतुश्चमसः प्रब्रह्मणः प्राह्मातुः प्रयजमानस्येतिप्रेष्यतिप्रतिपरिक्रम्ययथा स्थानंपात्रेसादयतः पुनरभ्युन्नीतानामेकैकंग्राह्मश्रावंप्रशास्तर्यजब्रह्मन्यजोतर्यं

D. A. V. BHAWAN MEMORIAL

जनेष्टर्यजाग्रीन्यजेतिप्रेष्यति वषट्कृतानुवषट्कृतेहुत्वाहरतिभक्षाणयाऽग्नी
दित्त्वेतहोतापृथेदयाडितिप्रत्याहसोमभक्षान्सदस्सिभक्षयंतिवषट्कर्त्तासोमाभि
षवकारीचमसिनश्चोपहूतोपहूयस्वेत्युपहूताउपहूयध्वमितिवाद्विदेवत्यान्भक्ष
यित्वाहोतापृयच्छति ॥भक्षोहिमाविशदीर्घायुत्वायशंतनुत्वायहविसोपुरोवसोप्रियोमे
हुतोभवाश्विनोस्त्वाबाहुभ्यां सरध्यासमितिप्रतिगृह्णातियं यं होतापृयच्छति ॥
नृचक्षसंत्वादेवसोमसुचक्षाअवक्षेषमित्यवेक्षते ॥हिन्वमेगात्राहरिवोगृणानमेमावि
तीन्नषन् ॥शिवोमेसप्तऋषीनुपतिष्ठतस्वमामेवाङ्गाग्निमतिगा इतिद्विरैंद्रवायवं
भक्षयतः प्राणेषूपनियम्याग्नीहारंचक्षुषोरुपनियभ्यमैत्रावरुणं ॥मंद्राविभूतिः के
तुर्यज्ञियावाग्जुषाणासोमस्यपिबत्विति भक्षयतः सर्वतआश्विनं परिहारं श्रोत्रियोरु
पनियम्यप्रतिपर्याहसमंद्रास्वर्वीरितिनर नाहतशीर्ष्णीवाग्जुषाणासोमस्यपिबत्वि
तिभक्षयतोहोत्रचमसेसंपातमवन यतिभक्षयित्वाभक्षयित्वामामाराजन्बिभीबिषोमा
मेहार्द्धिषावधीः ॥वषणं शुष्ममायुषवर्च्चसेरुधीतिनंतंभक्षयित्वाहृदयदेशमारभ्य
जपति ॥नानवधायावस्रजेंद्रवायवेपुरोडाशदृगलंमैत्रावरुणेपयस्यांधानामाश्विने
दक्षिणस्यहविर्धानस्योत्तरस्यावनीन्याः पश्चाद्विदेवत्यपात्राणिसादयतिहोत्रेवान्तरे
ऽमवघस्कपहूयमानायामसं स्पर्शयंतश्चमसानुपोत्तृयच्छंतिहोत्रासमुपहूयवसुमहणस्यसोमदेवतेमतिविदः प्रातःसवनस्यगायत्रंछंदसोग्निहुतंइंद्रपी

तस्य मधुमतऽउपहूतऽउपहूतं भक्षयामीति चमसांभक्षयंति॥ शन्नोभवहृद आपीतऽइंद्रोपिनेवसो
मस्नवेरुशेवाः॥ सखेवसख्यऽउरुशꣳ सधीरः॥ प्रणआयुर्जीवसेसोमतारीरितिनंतं
भक्षयित्वाहृदयदेशमारभ्यजपत्यापायस्वसंतेपयांसीतिभक्षंशेषान्आप्यायंति
दक्षिणस्यहविर्द्धानस्यपश्चाद्दक्षंनाराशꣳसान्चमसान्सादयंस्रुपविश्यछावाको
ग्रेणस्थंधित्वाबर्हिसदस्तस्मैपुरोडाशदृगलंप्रदायाछावाकवदेसनुवाचयस्रुपोस्मा
न्ब्राह्मणान्ब्राह्मणाक्रयध्वमितिक्रीयमानेपुष्पमयंब्राह्मंब्राह्मणऽउपहवकामोव
दतीमꣳ होतरूपक्रयस्वेतिप्रेष्यस्रुक्रीयमानायानुब्रूहीसनुवाचयस्रुभयतः
शुक्रमछावाकचमसंमुन्नयसाश्राव्याछावाकयजेतिप्रेष्यतिवषट्कृतानुवषट्कृ
तेहुताहरतिभक्षन्नतेनसंभक्षयेत्ययास्मिन्नुपहवमिछद्रक्षेतिब्रूयाद्वारया
तेभक्षणमाप्यायनंचांत रानेशुश्रमसमाग्नीध्रस्यचाछावाकचमसꣳ सादय
साग्नीध्रेसवनीयानभक्षयंतंतर्वेदिबर्हिर्वेदिमार्ज्जयंतेबर्हिर्वेदिवाभक्षयित्वा
तर्वेदिमार्ज्जयंतेनुसवनंब्राह्मणाꣳस्तर्प्पयेतिप्रेष्यति॥१॥ ॥ ऋतुग्रहैःप्रचरन्नउप
यामगृहीतोसिमधवेहेतिप्रभृतयोग्रहणाः सहप्रथमोगृह्णीतेपरिप्लवानुदुह्यम
धवेहेत्यध्वर्युꣳपयामगृहीतोसि सꣳसूर्यस्यꣳहस्यसायहेतिप्रतिप्रस्थाता
श्राव्यप्रेष्यत्यध्वर्युस्तस्यप्रैषेयुगपदुजुहोतनऋतुग्रहेष्वनुवषट्करोतिहुत्वागृ
ह्यचप्रतिप्रस्थातादक्षिणेनाध्वर्युमभिप्रयम्यपात्रꣳ हरतिनान्योन्यमभिप्रपद्ये

तेशेषपूर्वस्योत्तरमभिपरिगृह्णीतेपूर्वःप्रतिप्रस्थातामाध्वर्वायहेतिगृह्णातिय
त्सासमुत्तरैःसमानमाश्रावयतोस्थानमनुनाप्रेष्येतिषड्भिःप्रचरन्नायतोहुतंततः
पात्रेगृहीत्वाऋतुभिःप्रेष्येतिचतुर्भिर्यथादितस्तथागृहीत्वाऋतुनाप्रेष्येतिद्वाभ्या
मेकादशेप्रेषेध्वर्युयजतमित्रुकेतयोरन्यतरोमध्यमस्यपरिधेःपश्चादुपविश्यये३
यजामहेश्विनाध्वर्यूआध्वर्यवादृतुनासोमंपिबतांवौइतिप्रैषेणयजेदथवेदवा॥
ये३यजामहेअश्विनापिबतंमधुदीघ्न्वीद्रुचिव्रतर्तुनायज्ञवाहसाइत्यनुवानज्य
जतिहोतरेतत्पयजेतिवाप्रेष्यस्रुत्तमेप्रैषेयजमानस्यायाज्यानिप्रैषोवासहोत
र्गृह्णीतोतपस्यायहेतिप्रतिप्रस्थातासꣳसर्पेणाध्वर्युर्दक्षिणतःप्रतिप्र
स्थानावतिष्ठतेतस्यप्रैषेयुगपज्जुहुतो हुत्वायंवनयतोध्वर्युःप्रतिप्रस्थानै
सर्वमानयतितस्यायंप्रतिप्रस्थाताध्वर्युःपात्रेवनीयेंद्राग्नीआगतंसुतमितिप्रति
प्रस्थाताध्वर्युःपात्रऐंद्राग्नंगृह्णासुषतेयोनिरिंद्र त्रिभ्योवेतिसादयति॥
प्रतिप्रस्थानेनाध्वर्युर्भक्षंहरतिवाग्देवीसोमस्यपिबत्वितिभक्षयंतिसमुपहृ
यवथेजाꣳस्यतीहारंप्रसदस्यिपात्रमादधातिप्रतिप्रस्थातासवनीयंनिर्वपति
यथावैश्वदेवस्यस्तोत्रोपाकरणकालेहविष्कृदाह्वयेताग्नेणहोतारंबर्हिःसदसः
प्राङ्मुखःप्रतिगरायोपविशत्यध्वर्योशोꣳ सावो३मिस्रुक्रियमानेशोꣳ३सामोदेवो३

॥ ३६ ॥

मिति प्रतिपर्यावर्त्तते ऋतुपात्रमारभ्यो द्धरन्ति ध्रुवं सदोविलेसमानः स्वरुं होत्राव्यवसाने ध्रुव
तिगृणाति स्थामो देवोत्यग्रणुतेस्थाथामो देवो३मिति प्रणुतेस्थुं गतेषुचयथावाहोता ब्रूयादा
हुतः शोꣳ सावो देवो३मिति प्रसाव्यतिसमासेशस्त्रेग्रहमादत्तेध्वर्युश्चमसाध्वर्यवश्चमसाना
श्राव्याकुल्प्यायजसोमस्येति प्रेष्येतिवषट्कृतानुवषट्कृतेजुहोतिचमसाध्वर्यवोद्धिश्चम
सानन्नुप्राऽग्यतिवान्दिवीसोमस्यपिबत्विति ध्रुवाग्नꣳ सर्वभक्षं भक्षयतः ॥ नराशꣳसपीत
स्यसोमदेवतेमतिः विदःप्रातः सवनस्यगायत्रंछन्दसः पितृपीतस्येतिविकृतोभक्षमंत्रः
सिध्मासादनादनुपात्रेमार्ज्जालीयेप्रक्षाल्ययथास्थानꣳ सादयत्योमासश्चर्षणीधृतइति
शुक्रपात्रेवैश्वदेवंगृह्णात्येषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यइतिसादयतिप्रतिप्रस्थाताद्रोण
कलशंपूतभृत्सवनीयदशापरिगृह्यायथास्थानेन्युप्तेति चनुर्होतारꣳ यजमानोजयति
पुरस्तादाज्यानामिडायेहिकुविदितिचदक्षिणेनहोत्रीयंप्रस्तोत्रेदर्भैप्रयछनुपावर्त्तध्वमिति
सर्पयजमानेतिस्तोत्रमुपाकरोत्येतेनैनऊर्ध्वꣳ स्तोत्राण्युपाकरोत्यन्यत्रपवमानाभ्यामेषे
कृक्तेप्रतिगरायोपविशतिसच्यारण्यातः प्रोगꣳशस्त्रंप्रतिगीर्यग्रहादानप्रभृतिसमानमेंद्रा
ग्नेनाभक्षणान्नराशꣳसपीतस्येतिविकृतोभक्षमंत्रः सिध्मासादनान्मार्ज्जालीयेप्र
क्षाल्यपूतभृतोंतेसादयंतिपथास्थानंपात्रं ॥२॥ ॥ उक्थ्यविग्रहेः प्रचरनुपया
मगृहीतोसि मित्रावरुणाभ्यांत्वेतिगृह्णात्युक्थ्यस्थाल्याः स्तनीयमुक्थ्यपात्रमेषतेयोनिर्मि
त्रावरुणाभ्यांत्वेतिसादयत्युपयामगृहीतोसिदेवेभ्यस्त्वादेवायुवंगृह्णात्यपुनर्हविरसी

॥ ३६ ॥

त्युकुल्प्यस्थालीमभिमृशतिपूतभृतोमैत्रावरुणचमसमुख्यानुन्नयतिस्रुतशस्त्रेभवतोमैत्राव
रुणायप्रतिगीर्यग्रहमादत्तेध्वर्युश्चमसाध्वर्यवश्चमसानाश्राव्याकुल्प्यशायजसोमानामितिप्रे
ष्यतिवषट्कृतानुवषट्कृतेजुहोतिचमसाध्वर्यवश्चमसदाग्नेयदेवेभ्यस्त्वादेवायुवंग्रुणत्यीत्यु
कुल्प्यपात्रेणमैत्रावरुणचमसेसंपातमवनयतिगायत्रेसोमस्यपिबत्विति भक्षयंतिसाज्जालीय
येप्रक्षाल्ययथास्थानंचमसान्सादयंतिप्रतिप्रस्थातोत्तराभ्यांप्रचरस्रुपयामगृहीतोसींद्रायत्वे
तिगृह्णात्युकुल्प्यस्थाल्याऽर्द्धमुकुल्प्यपात्रमेषतेयोनिरिंद्रायत्वेतिसादयतितथैवपुन
र्हविषंकरोतिपूतभृतोब्राह्मणाꣳ सिचमसमुख्यानुन्नयतिस्रुतशस्त्रेभवतोब्राह्मणाꣳ सो
म्याꣳ सवितस्यचमसेसंपातमवनयतिसमानमन्यत्सवनमभ्यासजन्नग्नीषंरुक्मात्रिनेनिद
धातिवाससाराजानंग्रावस्रुवहरतिमाध्यंदिनीयंकलशमाधवनीयेवनयत्युपयामगृहीतो
सींद्राग्निभ्यांत्वेतिगृह्णात्युकुल्प्यस्थाल्याः सर्वमुकुल्प्यपात्रमेषतेयोनिरिंद्राग्निभ्यांत्वेतिसादयति
नपुनर्हविषंकरोत्यछावाकंचसंमुख्येषुसर्वपूतभृतोच्छावाकायप्रतिगीर्योकुल्प्यशस्त्रंतिब्रूयान्नस्य
चमसेसंपातमवनयतिसमानमन्यत्सवनंसतीवरीणाꣳ होत्रचमसंपूरयित्वायेथास्थानꣳ सा
दयत्यग्निःप्रातः सवनादितिसवनकर्णंजुहोति॥ यस्तेदृक्मश्रुकंदतियस्तेअꣳशुर्बाहुच्युतो
धिषणायाउपस्थात्॥अध्वर्योर्वापरिवायःपवित्रंतेजुहोमिमनसावषट्कृतमितिद्वितीयां
प्रज्ञास्यः प्रस्रवेतिप्रेष्यतिप्रस्रुताः स पर्यति॥३॥ ॥ माध्यंदिनायसवनायप्रसर्पतिनि
ग्राभ्यास्थेतियजमानꣳ वाचयित्वासोमोपहेनेनंग्रावस्रुतेप्रयछस्रुन्नेत्रेचवसनेनेप्रेषितो
ग्रावस्तोत्रियान्वाहनिर्यासराजानमभिषुण्वंतिव्याख्यातोभिषवइडाइडेभिषुण्वंस्रुतस्य

पर्यापस्यमध्यमेपर्यायेबृहन्बृहदित्यभिषुण्वेतिसिध्यमाशुक्रधारायाः शुक्रामंथिग्रभृतीन् गृह्णा
तियआयायणस्यान्त्यः सोमस्य होत्रचमसेसवनीयाधवनीयाभ्रोदंचनेनयेदेवादिव्येकादश
॥३७॥ स्थेत्यान्नयणंनिसृज्योधाराभ्योगृह्णात्यक्ष्वेस्तरान्हिंकरोत्यनुपात्राभ्यांमरुत्वतीयोगृह्णा
तरंबृहन्मरुत्वद्बृहत्यहिसोममभिसध्यर्जुनिष्ठाउग्रंतिप्रतिप्रस्थातेषनेयोनिरिंद्रायत्वामरु
त्वंतइतिसादयत्यकृष्छ्रंगृहीत्वातिपाव्यराजानंप्रपीड्यपवित्रेसिद्धमासर्पणादृजदरामा
ध्यंदिनायसवनायप्रसर्पत्यन्तरेणहविर्धानेपूर्वयाद्वारासदः प्रविश्यसदसिस्कंदेनेनतिक्रा
मंतोधिष्ण्यानध्वर्युरुपविशतिव्याख्यातं संपावनंतथोपाकरणंपवमानस्यपंचहोतारं
यजमानोजपतिपुरस्तान्माध्यंदिनस्यपवमानस्यज्योतिषेहिंकुर्वितिचस्रुपर्णोसित्रिष्टु
पृछंदाअनुष्टारंभस्तस्तिमासंप्रारयेतिचस्कंतेऽग्नीदग्नीन्विहरबर्हिस्तृणाहिपुरोडाशंअ
लंकुरुप्रतिप्रस्थातर्दधिधर्मायदध्यपकल्पयस्वेतिप्रेष्यतिव्याख्यातं विहरणमुलपरा
जीचवैहमव्यापात्राणिसंमृश्यदधिधर्मेणप्रचरंतियदिप्रवृंजंतिसवनीयानामुद्वासनप्रभृ
तीसिध्मासंप्रेषान्माध्यंदिनस्यसवनस्येंद्राय पुरोडाशानामितिविकृतः संप्रेषः सवनीयैः
प्रचर्यान्नीयमानेभ्योनुब्रूहीत्यनुवाचयतिप्रोक्षणचमसानुन्नयतिसिध्मासंप्रेषान्माध्यंदि
नस्य सवनस्यशुक्रवतोमंथिवतोनिष्केवल्यस्यभागधेयस्येंद्राय सोमान्प्रस्थितान् ॥४॥
सौदं प्रेष्येतिविकृतः संप्रेषः सिध्मासं योजनात्पूर्वोपधाकोयजत्याग्नीध्रान्होत्रासमुपह्व
मुपहूयरुद्रवद्गणस्यसोमंदेवतेमंत्रविदोमाध्यंदिनस्यसवनस्यत्रिष्टुप्छंदसोग्निहुतइंद्रपीत
स्येतिविकृतोभक्षमंत्रः सिध्मासादनाग्नीध्रेसवनीयानभक्षयंतितद्व्याख्यातं॥४॥ ॥

शालामुखीयेदक्षिणोजुहोतिहिरण्यंबध्नादर्भणोच्यतिचनुर्हीतेवदधातिव्याख्यातंप्रछा
दनमुपसं यम्यदशां स्कंदंउदुसंज्ञातवेदसंइतिजुहोतिचित्रंदेवानामितिद्वितीयांत
स्यांपुनर्गृहीतांघांगच्छस्वर्गउतिहिरण्यमुध्वरतिदक्षिणां वेदिंश्रोणिंप्रसवस्थिनासुहि
रण्यमाज्यंचधारयमाणोरूपं वैरूपेणाभ्येमीतिदक्षिणाअभ्येतितुथोवोविश्ववेदाविभज
तिविभजति ॥यावन्मध्यतः कारिभ्यःतस्यार्धंमार्धिभ्यः स्तीयंतृतीयेभ्यः स्कंर्यपादिभ्यो
मध्यतः कारिणोब्रह्मोद्गाताहोताध्वर्युस्तेषामर्धिनोब्राह्मणाछंसीप्रस्तोतामैत्रावरुणः
प्रतिप्रस्थातातृतीयिनः आग्नीध्रः प्रतिहर्त्ताछावाकोनेष्टापादिनः पोतासुब्रह्मण्योग्रावस्तु
दुन्नेतार्यंदद्यात्सविंमाषं स्त्रिलक्षतान्नं वासोश्वं हिरण्यंगवां संख्यातंद्वादशं
वापरिमितायैकविंशत्यवरापराध्नीहिरण्यपाणिदक्षिणानयत्रयेणगार्हपत्यंजघने
नसदआग्नीध्रभागमृतः सं हतानितरानेतनेअग्नेराधसाग्नीध्रभागमनुमंत्रयतेदक्षि
णतोवस्त्रिताःस्वयं नोअग्निरित्याग्नीध्रीयेजुहोतिवनेषुव्यंतरिक्षमितिद्वितीयां यदिचक्री
वत्प्राजापत्यंतृतीयां यदिहस्तिनंपुरुषं वारुतस्यपथाप्रेतेतराचात्रालमाग्नीध्रंचोदी
चीरुत्सृजंतिब्राह्मणमधरुध्यासं ॥पितुमंतंपेत्वमसमृषिमार्षेयं सुधातुदक्षिणमिदंचंद्र
मिवाश्वंभवतेदक्षिणाददामीसंनवेदिमिष्टनूरिण्यः सहिरण्यादक्षिणाददात्याग्नीध्रेप्र
थमंततोमध्यतः कारिभ्योनुपूर्वं होत्रिकेभ्यश्चातः प्रतिहर्त्रेप्रासर्पकंदक्षिणापथेन
नीत्वासदसिप्रथमेभ्योदघादात्रेयायततोहिरण्यं विश्वः पश्येतिसदः प्रविश्ययजमा
नं वाचयत्यस्मिन्नाइतिदक्षिणानुमंत्रयतेचात्रालेहस्मविषाणान्प्रविध्यतिनोर्द्धंमरुत्व

तीयाभ्यांदक्षिणेभ्योऽग्नीद्ध्रादन्वंध्यायेहुनाप्रैवयावतेभ्योदद्यात्॥५॥ ॥ मरुत्वतीयाभ्यां
प्रचरन्नैंद्राय मरुत्वते नुब्रूहीत्यनुवाचयत्याश्रीर्यैंद्रयमरुत्वतेप्रेष्येति प्रचरति वषट्कृते जुहुतः
॥३८॥ पुनर्वषट्कृते हुत्वाध्वर्यवनयतोध्वर्युः प्रतिप्रस्थानेसर्वमानयतिनस्याग्रंप्रतिप्रस्थाताध्वर्युःपा
त्रेवनयतिसजोषाइंद्रेत्यध्वर्युः स्रुस्मिन्पात्रे मरुत्तीयं गृहंगृह्णात्येषतेयोनिरिंद्रायत्वामरुत्वत
इतिसादयतिप्रतिप्रस्थानेनाध्वर्युर्भक्षं हरतिवाग्वैसोमस्यपिबतिभक्षयंतिसमुपहृत्य
प्रसद्यसिपात्रमादधातिप्रतिप्रस्थातासवनीयोनिर्वपतिसोम्यंचरुं यथामाहेंद्रस्यस्तोत्रो
पाकरणकाले हविष्कृदाहूयेतप्रतिगरायोपविशतिसव्याख्यातोमरुत्तीयं शस्त्रंप्रतिगीय
ग्रहदानप्रभृतिसमानमेंद्राग्नेनाभक्षणान्नराशं संस्थितस्यसोमदेवतेतिविदोमाध्यंदि
नस्यसवनस्यत्रिष्टुप्छंदसः पितृपीतस्येतिविरूपोभक्षमंत्रः॥सिध्मासादनात्पूर्वमहेंद्रोनु
ब्रूहितिशुक्रपात्रेमाहेंद्रंगृह्णात्येषतेयोनिर्महेंद्रायेतिसादयतिवैश्वदेवेनर्क्सूक्ष्यविग्रहे व्याख्यातो
भ्योन्यत्पात्रजमानादुपयामगृहीतोसींद्रायत्वेत्यूक्ष्योविगृह्यतएषतेयोनिरिंद्रायेतिसादय
तिसमानमन्यत्सवनमभ्यासज्यतृजीषंग्रावसुनिवपतिनीयिसवनिकंकरुशमाधव
नीयेवनयत्यछावाकचमसमुख्येषुपूर्वंपूतभृतोछावाकायप्रतिगीयैकूक्ष्यं वाचीतिब्रूया
त्॥विश्वेदेवामरुतइंद्रोअस्मान्त्सिंधुतीयेसवनेनजग्मुः सुमेधसः प्रियमेषंवदंतो
वयंस्यामपतयोरयीणामितिसवनकरणिंजुहोतियोदुग्धोअक्षुग्धुःपितृष्ट्यिव्योपरि
वायात्पुरोडाशाकरंभात्॥धानासोमान्त्संथिनंइंद्रः शुक्रान्तेतेजुहोमिमनसाकृतमितिं

द्वितीयांप्राशास्तः प्रस्रुवेतिप्रेष्येतिप्रस्तोः सर्पतिसर्पंति॥६॥ ॥ चतुर्थोध्यायः॥ ॥ तृतीय
सवनायप्रसर्प स्रादित्यंगृह्णात्यधिध्वानेकदाचनस्तरीरसीत्यादित्यस्थाल्यातृतीय
मादित्यपात्रेयुक्तोदेवानामितिस्रुस्मिंस्तप्तांक्वंदधिक्रदाचनप्रयुक्तोसीत्यादित्यस्थाल्या
अग्निपूरयतियादिव्यावृष्टिस्तयाताश्रीणामितिप्रीतांकेनदभ्राश्रणातिविमत्स्यंनादित्येषते
सोमपीथइत्यक्षाभ्यं सवनेनपर्यासंमेक्षयत्यधिधार्योपनिष्क्रामतिदर्भैः पाणिनावापिधायाह
पुरस्तादितियजमानोन्तारंभतआदित्येभ्यः प्रियेभ्यः प्रियधामभ्यः प्रियव्रतेभ्योमहः स्वसरस्य
पतिभ्यउरोरंतरिक्षं स्याध्यक्षेभ्योनुब्रूहीत्यनुवाचयत्याश्राव्यादित्येभ्यः प्रियेभ्यः प्रियधा
मभ्यः प्रियव्रतेभ्योमहः स्वसरस्यपतिभ्यउरोरंतरिक्षस्याध्यक्षेभ्यः प्रेष्येतिप्रचरतिप्रास्य दर्भा
नन्यत्रेक्षमाणाउन्नंभयेतिप्रतिनिगदेवषट्कृतेनसर्वंजुहोत्यभिषोतारोभिषुणाग्नीदाशिरं
विनयप्रतिप्रस्थातर्यउपांशुपात्रेंशुस्तृजीषेप्यस्याभिषुण्यंदंचं हृताधवनीयेप्रस्कंद
यस्येतिप्रेष्यतिवसतीवरीभिरभिषुण्यंतिपश्चादग्नीध्रीयस्याभिरंमथतिप्रभृतिपवित्रं वि
तस्यशुक्रधारांसंगृह्णात धिविपर्यस्यत्याग्नयणस्यान्नीमादित्यपात्रंचाधवनीयाद्यो दं
चनेनयेदेवादित्येकादशस्थेत्याग्नयणंचनस्रुभ्योधाराभ्यो गृह्णातिसग्रैस्तरां हिंकरोति
नाग्निष्टोमेनतृतीयसवनऽकूक्ष्यंगृह्णातियदिषोऽथकूक्ष्यंगृह्णीयादैंद्रमिध्मसंहरतइत्याग्न
यणाद्योऽग्निनंगृह्णात्सषोऽग्निकेऽकूक्ष्यंगृह्णातिपात्यराजानंप्रणीत्यपवित्रं सिध्मासर्प
णादृजूदेहीयाः सर्पसार्भवपावमानं येनाध्वंदिनं सवं व्याख्यानं संपावनंतथो
पाकरणंपवमानस्यसंग्रहोतारं यजमानोजघनंपुरस्तादार्भवस्यपवमानस्यायुषेहिंकुर्वितिन्य

मा.सो.भू. सस्यामिजगच्छंदाअनुष्टारभेस्यस्तिमासंपारयेतिचस्रुतेग्नौविहरवर्हिस्तृणाहिपुरोडाशअलंकुरुप्र
तिस्थानःपशुसूं वदस्येतिप्रेष्यतिव्याख्यातं विहरणमुपराजीचवेष्म यापात्राणिसंमृश्य
प्रतिप्रस्थातापत्नीचघृतभृतपवित्रं विनष्टाशीर्नोऊर्जमिषाशिरमवनयतःपशुनाप्रच
रतिसूं वादप्रभृतीडांतेनसवनीयानामुद्वासनप्रभृतिसिध्यमासंप्रेषातृतीयस्यसवनस्येंद्रा
यपुरोडाशानामितिविकृतःसंप्रेषःसवनीयैःप्रचर्योन्नीयमानेभ्योनुब्रूहीत्यनुवाचयतिसा
छावाकचमस्यनुन्नयतिऋतेशुक्रामंथिनोहोत्रचमसमादत्तेध्वर्युश्चमसाध्वर्यवश्चमसा
नूसिध्यमासंप्रेषातृतीयस्यसवनस्यरिभुमतोविभुमतोवाजवातोबृहस्पतिवतोविश्वेदे
वावत्स्तोत्राशीर्वतइंद्रायसोमान्प्रस्थितान्प्रेष्येतिसिध्यंयथामाध्यंदिनेआदित्यवद्रुण
स्यसोमंदेवतेमतिविदस्तृतीयसवनस्यजगच्छंदसोऽग्निहुतइडुपीतस्येतिविकृतोभक्षमं
त्रःसिध्यमासादनादक्षिणस्यहविर्द्धानस्यपश्चान्मार्जालीयदेशेप्राचीनावीतिनःपुरो
डाशपिंडाननुमिश्रानत्रपितरोमादयध्वंयथाभागमावृषायध्वमितिपश्चात्स्रुतिचमसं
स्त्रीं स्त्रीनिंडानुपास्येतिस्वं स्वंचमसं होत्रचमसमध्वर्यवोविस्रं स्यप्राचीनाव
वीतानियथास्थानंचमसांस्तादयं साग्नीध्रेसवनीयाभक्षयंतिनद्याख्यातमंतर्यम
पात्रेसावित्रमाग्रयणाद्दधिग्रहैःसवितरितिगृह्णास संनोह्यतेदेवायसवित्रेनुब्रू रामू
हीत्यनुवाचयत्याश्राव्यदेवायसवित्रेप्रेष्यतिप्रचरतिवषट्कृतेनसर्वंजुहोतिसावित्रः ॥३९॥
सं श्रावेपूतभृतोवैश्वदेवं गृह्णाकृपया मगृहीतोसिशंमोसिसुप्रतिष्ठानइतिगृह्णा

त्येषतेयोनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यइतिसादयतिवैश्वदेवंप्रतिगृह्यकयाचदशभिश्चेक्ष्यमानेप्रतिप्रस्था
ताद्विदेवसपात्राणिप्रक्षाल्यखरेसादयतिप्रद्यावायज्ञैःपृथिवीरुतद्यावेतिद्यावापृथिवीयंतस्मि
न्नदोमोदेवमोदामोदेवेतिमदवान्प्रतिगरःसमानेशस्त्रेप्रहरणप्रभृतिसमानमैंद्राग्नेनाभ
क्षणान्नराशूं संपीतस्यसोमदेवतेमतिविदस्तृतीयस्यसवनस्यजगच्छंदसःपिबतृपी
तस्येतिविकृतोभक्षमंत्रःसिध्यमासादनात्॥१॥ ॥ अभ्युद्धरतिसौम्यमाज्यस्यावद
यापरेणस्रुवंदक्षिणातिक्रम्यदक्षिणंपरिधिसंधिंप्रत्यवरुह्यजुहूमाश्राव्यघृतस्ययजे
तिप्रेष्यतिदक्षिणोर्द्धिजुहोतएवातिष्ठन्प्राचीनावीतीसौम्यस्यावदायोदङ्तिक्रम्योत
रंपरिधिसंधिंप्रत्यवरुह्यमाश्राव्यसौम्यस्ययजेतिप्रेष्यतिदक्षिणातिष्ठन्मध्येजुहोतिप्रति
परिक्रम्यविस्रंस्यप्राचीनावीतमाज्यस्यावदायोदङ्तिक्रम्योत्तरंपरिधिसंधिंप्रत्य
वरुह्याश्राव्यघृतस्ययजेतिप्रेष्यस्रुत्तरार्धेजुहोतिध्रुवंसौम्यमाज्यस्यासिसूर्यस्य
त्वासत्रातएतद्धुवंनइहेतियजमानोवेक्षतेयदिनपरिपश्येद्घृतेमनोयंमंगतमितिं
जयेदवेक्ष्योद्भ्रातृभ्यःप्रयच्छतिदर्भमुष्टिनष्टोशिलाकोद्राक्षन्कृताप्रचरण्यामृहीते
नाध्यधिधिष्ण्यान्ज्वलतोध्रियमाणान्प्रसज्यासीनोपरुह्यनेत्रीधारयस्रुवाऽंशुपात्रे
पात्नीवतमाग्रयणादुपयामगृहीतोसिबृहस्पतिस्रुतस्यतइतिगृह्यासन्नोह्यते
ग्नाइ पत्नीवानितिधिष्ण्याद्याधारणसंपातनेश्रीणास्रुश्राग्नीत्पात्नीवतस्ययजेतिप्रेष्य

मा॰श्रीस्क॰ तिवषट्कृतेनुसर्वंजुहोतिभक्षमाग्निध्राय प्रयच्छति ॥नेष्टरुपस्तमारुहोद्ꣳ वस्त्यपश्या
न्नेष्टीयस्यवाग्देवीसोमस्यपिबत्विति भक्षयंतो होत्रचमसेसमुख्याअग्निष्टोमेचमसास्तेषुसर्वमु
॥४०॥ न्नयसग्निष्टोमेतिशꣳस्यादुक्थ्येहोत्रचमसेध्रुवस्यावकाशंकृत्वाग्निष्टोमस्तोत्रमुपा
करोतितस्यपुरस्तात्सप्तहोतारꣳ यजमानोजपत्याकर्णप्रावृतास्तूयमानेसदस्यासीरत्र
स्फ्यंतेपत्नीपात्रेजनंकलशमंतरतऊरूणादक्षिणेनस्फ्यमुद्गंधर्वोसीतिस्फ्यंप्रतीयति
नेष्टापत्नीमुद्गात्रातिस्रुष्टस्तोत्रीयासऋतीयंप्रतिप्राकूप्रतिहारादामीतेसंदृशीतितिसृभि
स्त्रिःसमीक्षयत्यभ्यग्नमाग्निमारुतंप्रतिगृणातिविष्णोतमापोहिष्ठीयंतस्मिन्होतारमन्वा
रभंतेस्वादुःकिलयमितिप्रभृतिःस्वादुःकीलियतस्मिन्नदंप्रतिगृणातिययोरोजसास्क
भिताराजाꣳसीतिप्रभृतिसमापद्यतेप्रतिगरएवानड्वाहमघवाविरश्मीतिपरिधानीयात्
स्याःपुनरुक्तेर्ध्वर्चेप्रतिप्रस्थाताप्रसव्यंखऋक्षुस्तिष्ठन्नन्वारभेयजमानेवाचयन्ध्रुवंध्रुवे
न णेतिहोत्रचमसेध्रुवमवेक्षयतिःस्वयंभूरसिश्रेष्ठोरश्मिरितिचैवमहꣳविश्वदर्शतोभूया
समितेनोत्तमꣳशस्त्रंप्रतिगीर्यीकुल्यꣳवाचींदायेतिब्रूयात्होत्रचमसमसमादत्तेध्व
र्युश्चमसाध्वर्यवश्चमसानाश्रावयेकुल्यशायजसोमानामितिप्रेष्यतिवषट्कृतानुवष
ट्कृतेजुहोतिचमसाध्वर्यवश्चैवमतऊर्ध्वंप्रेषःसोमानाꣳहोमश्चवाग्देवीसोमस्यपिब राम्
त्विति सर्वभक्षानभक्षयतिमार्जालीयेप्रक्षाल्यचात्वालंनेसादयंत्यग्निष्टोमेपूतभ ॥४०॥
तोनेतयुकुल्यः॥२॥ ॥ यद्यक्थ्यउकुल्योविगृह्यतउपयामगृहीतोसींद्रावरुण्यां

DR BHAU DAJI MEMORIAL

से २

त्वेतिप्रथममुपयामगृहीतोसींद्रबृहस्पतिभ्यांत्वेतिद्वितीयमुपयामगृहीतोसींद्राविष्णुभ्यां
त्वेतितृतीयꣳसमानमन्यत्सर्वमुन्नयत्युकुल्यइतिशꣳषोउशिनिषोउशत्रचमसेषुसर्वमु
न्नयत्यनिशꣳष्यादतिरात्रेसमयाध्वर्षितेसूर्येदर्भाभ्यांहिरण्येनवेदꣳसहोस
हपावतीध्वमग्निसर्पयजमानेतिषोउशिनस्तोत्रमुपाकरोतिस्तोथन्नश्वःश्यावऽइतिप्र
तिष्ठतेस्तोत्रापवर्गउद्गात्रेश्वंतरीदंदातिशिक्षःप्रतिगरस्तार्तीयसवनिकोनउर्ध्वंभक्षमंत्रोनुष्टुप्छं
दसोग्निहुतइंद्रोहरिवतीतस्येतिविकृतःषोउशिनियदिषोउशिकोनिरात्रउकुल्यैप्रचर्योस्तमिते दि
रात्रिपर्यायेणप्रचरति ॥चत्वारश्चमसगणास्तत्रश्रुत्वेनस्तेषांहोतुःप्रथमस्तोमेत्रावरुण
स्यब्राह्मणाच्छꣳसिनेशावाकस्यचोपयामगृहीतोसींद्रायत्वाभिशर्वरायजुष्टंगृह्णामीतिमुख्यंमु
ख्यंचमसमुन्नयत्यनुष्टुप्छंदसोग्निहुतइंद्राभिशर्वरस्तीतस्येतिविकृतोभक्षमंत्रोद्वितीयः
पर्यायेनिशायांमहारात्रेतृतीयोहोत्रचमसमुख्याःसंधिचमसास्तेषुसर्वमुन्नयत्यतिरात्रेनि
शꣳष्यादसोर्यामोक्थ्यंयादृतेस्तोत्रप्रतिप्रस्थानाग्निनंदिकपालंतत्सोमुपचरितꣳसꣳस्फ
रोतिमहदाग्निनंप्रतिगृतिपरꣳसहस्राणꣳसीसाक्रमणादुदितेसोर्यागिसमाप्तेशस्त्रे
प्रतिप्रस्थानाग्निनꣳसहत्सर्वमवघतिहोत्रचमसादत्तेध्वर्युश्चमसानाग्निभ्यांतिरोह्यासो
मानामनुब्रूहीत्यनुवाचयत्याश्राव्याग्निभ्यांतिरोह्यात्सोमान्प्रस्थितान्प्रेष्यतिप्रचरतिपूर्व
स्मिन्वषट्कारेप्रतिप्रस्थानाग्निनꣳसर्वंहुतंकरोति॥पंक्तिश्छंदसोग्निहुतोश्वपीस्येति
विकृतोभक्षमंत्रोसोर्यामायथोक्तरात्रिपर्यायत्वात्सोमुख्यानुन्नयंत्यतिछंदाश्छंदसोग्निहुतः

प्रजापतिपीतस्येतिविकृतोभक्षमंत्रः सꣳस्रावमसाꣳश्रात्वालंतेसादयंति॥३॥ ॥आनुषाजि
किप्रभृतिसिध्यमास्कचाꣳ विमोचनादुन्नेताद्रोणकलशेहार्योजनमाग्नयणादुपयामगृही तो
॥४१॥ सिहरिरसिहार्योजनइतिसर्वंगृह्णातिहर्योर्द्रोनाहरिवतीरितिधानाभिः श्रोणात्रुन्नेताद्रोण
कलशꣳ शिरस्यावधायेंद्रायहरिवतेधानासोमानामनुब्रूहीमनुवाचयत्याश्राव्येंद्रायहरिव
तेधानासोमान्प्रेष्येतिविकटीभूयप्रचरतिवषट्कृतानुवषट्कृतेजुहोतिय्यूनमर्शꣳ हार्यो
जनꣳ सर्वंभक्षयंतःऋक्ऋषाकरंधानासंदृश्यरय्येत्यापोषायेत्यक्षन्नरेघामुपवपंतेदेव
व कृतस्येनसोयजनमसिपित्रकृतस्येनसोवयजनमसिमनुष्यकृतस्येनसो वयजनमस्या
त्मकृतस्येनसोवयजनमस्यन्यकृतस्येनसोवयजनमस्येनसएनसोवयजनमसिस्वाहेया
हवनीयेषद्घृपशकलान्यभ्यादधंतेयद्वेदाश्रुमज्जिरयागुरुमनसोवाप्रयुतीदेवहेड
नं॥ अशवायोनोअग्निदुछुनायतेतस्मिꣳस्तदेनोवसवोनिधेतनेत्याहवनीयमुपतिष्ठंते
दूर्वाश्यमसेषुसंस्रावमक्षधोतस्यतेदेवसोमेह्यवक्रेणभक्षयंतिस्वधापित्रेस्वधापिताम
हायस्वधाप्रपिताम हायेतिबर्हिष्यधिवासालंप्रतिचमसंनिनयंति॥समुद्रꣳवः प्रहिणोमि॥
अछायꣳ वोमरुतःश्लोकंयन्तविष्णुनिषिक्तपामवोभिः॥ उनप्रजायैकृणतेवयोधुर्यंयो
तस्त्रिभिःसदानः इतिनिनी ता अनुमंत्रयते॥महाकवीयुवानासंत्साक्षधमेणापरिसꣳस्र
स्यधमेणा॥ विसक्षानिविसृजावहाइतिदक्षिणतआहवनीयस्यसक्थानिविसृजंते दधि रामू
क्राव्णोअकारिषमित्याग्नीध्रेदधिभक्षयंतिपत्नीसꣳ याजप्रभृतिसिध्यमासमिष्टयजुर्भो ॥४१॥

नवरुहोक्षवामाप्याय्यधानारातिरिसेतेनसंतनंनवसमिष्टयजꣳषिजुहोतिइदंहवनीयꣳसव
नकवीनामृतेनत्येवमसमेरयंतः॥सोधन्वनाअमृतमारुशानास्त्रिष्टिमोभवस्योनयंहितिं
सवनकरणंजुहोतिदुस्सश्रस्केदितिद्वितीयाꣳ वारुणमेककपालंनिर्वपतिसिध्यमोद्वासना
दामुद्दीदेवजरसꣳ वृणानइत्सनिजुहोतिउपसृजंधुरुणंमात्रेमातरंधुरुणोधयन्नरायस्पो
मूर्ज्जा घमिषंमस्मासुदीधरद्दिशोदुंबरीमुखनक्षत्रावाचालेवभृथायसमायंतीदुंबरेधिषव वण
फलकेचासंधामारयंतिसोमलिप्तानिचान्यत्सोमस्थालीभ्यः॥अभूद्देवःसविता वंद्योनु
नइदानींमहउपवाच्योनृभिः॥वियोरत्नाभजतिमानवेभ्यःश्रेष्ठोअत्रद्रविणꣳ यथादधत्॥
आशीरंपयसापरादादन्यदन्यदूधवतिरूपमस्य॥तस्मिन्वयमुपहूतास्तवास्मोवीरꣳ
वंतताजायमानाः॥यत्तेग्राढाविदुस्सोमराजन्ध्रुवमंगंप्रियंयत्तनूस्ते॥तत्संधस्वोतरो
त्तस्मिन्विश्वेविश्वांगेःसहसंभवाभिमानः॥सोमंकरिवोविहरर्ध्यमानःपरमधनंमारुजोध
नैः॥मानोअंधेतमस्यतादान्मानोरुद्रासोअधिगुर्वधेनुःस्रुचक्षाःसोमउतसत्रदस्कदꣳ
श्रुश्रास्यपुनंगपीयंनोऽअस्कः॥सनोरयिमिहग्रहेपूदधात्सूर्ज्जासꣳरभ्याइरयामदेमेसेतामि
ऊर्जीषमधिषवणेदधात्॥जुहोस्रुतः सामगायेतिप्रेषतिप्रस्तोतरितिवातस्यसर्वंनिध
नमुपयंतिसमयार्द्धद्वितीयंप्राप्तनीयꣳ वारुणप्रघासिकोवभृथएककपालेनवरुणꣳ
यजसाशयेनाग्रीवरुणावृजीषꣳस्रुच्यावधायसमुद्रंतेहृदयमश्यंतरितिसहस्रवोप
मारयत्सवभृथनिचुंकुणेसासंदींप्रकिरतिसोमलिप्तानिचोन्मृजंतिमृजीषमश्नुधोनस्यतेदे

वसोमेयवघ्रेणभक्षयेत्सास्यदेशं निगृह्णाति प्रियन्तमायरुत्माजिनप्रयच्छति तद्धिषेषणं कुर्वंति
विश्नोवरुणस्यपात्रादितिमेखलाꣳविष्यतिवसनंचतल्लीपत्नीयोक्रंजालंचावभृथेस्नात
वन्योन्यस्यपृष्ठंप्रक्षालयतः सोमोपनह्यंयजमानः परिधत्तेपर्यीणह्यनपत्नीतदुदवसानीया
॥४२॥ यादक्षिणाकालेध्वर्यवेदनउन्नेतवसीयेसाहोत्रेतारꣳ यजमानउहुत्तेमधुमन्मागिरइक
न्नेताक्रमयतिव्याख्यातंप्रसवनमार्ज्जनंच ॥अपामसोममममताअभूमागन्मज्योतिरविदा
मदेवान् ॥किंन्नमस्मान्कृणवदरातिः किमुधूर्तिरमृतमर्त्यस्येतिजपंस्क्रन्नेतारंपुर
स्कृत्यानवेक्षमाणः प्रत्यंतिनद्यातं॥४॥ ॥ प्रायणीयेनोदयनीयोव्याख्यातोनिः
कोषप्रायणीयस्योदयनीयमनुनिर्वपतिशालामुखीयेप्रचरति प्रागुदितेःपथाꣳ स्वस्ति
पूर्वीर्ध्वयजत्सनꣳसंध्यायैवेदंनिदधातिपशुबंधिकमिध्माः बर्हिःसंनह्यतिमैत्रावरुणीꣳ
वशामनुबंध्यामालभतेछागकालउस्त्रायाइतिसंप्रेषःसिध्मावपायाहोमानुनायाꣳ
वपायांचाज्यालेमार्जयित्वादक्षिणाꣳ वेदिःश्रोणीपरिश्रितेकेश श्मश्रुयजमानोवापय
ते पशुपुरोडाशमनुदेवीकाहवीꣳषिनिर्वपतनुमतेचरुराकायैसिनीवाल्यैकुहवैधात्रेद्वा रात्र
दशकपालꣳसोमस्थालीपुःप्रपयतिसिध्मप्रचरणात्पशुपुरोडाशेनप्रचर्यापꣳश्रुदे
विकाहविर्भिप्रचरत्येषोन्नयनेकल्पः पशुपुरोडाशस्यरदेविकाहविषांचमसमवदायानिरु ॥४२॥
क्तेनस्विष्टकृताप्रचरतिसिध्मःपशुबंधःपयस्यावाहविर्धानयोःप्रथमकृतान्ग्रंथीन्वि

स्रꣳस्योदीचीप्रवर्त्तयंतिपूर्वार्ध्वेन्यदाहवनीयस्यपश्चार्ध्वेनान्यत् ॥यत्कुसीदंप्रतीनंम म
हयेनयमस्यनिधिनाचरावः॥ एतत्तदग्रेअनृणोभवामिजीवन्नेप्रतिदत्तेददामीया
हवनीयाद्यजमानोवेदिंपर्यूहति॰विश्लोकविश्वदाम्नेत्वासंजुहोमिस्वाहेतिप्रदाव्येयजमानः
सक्तुमंजलिनाजुहोति ॥अध्वादेकोद्वादेकोहुतादेकोहुतादेकः कृतवेकृतादेकः
सनादेकःसनासनादेकस्तेनःकृण्वंतुभेषजंसदःसहोवरेण्यमितिप्रदाव्येयजमानउपनि
ष्ठतेएतꣳसधस्थंपरितेददामियमावहान्शवधिंजातवेदाः ॥अन्वागंतायज्ञपतिर्वोअ
व्रतꣳस्मजानीतपरमेव्योमन् ॥जानीतादेनंपरव्योमन्देवाःसधस्थाविद्रूपमस्य ॥
यआगच्छात्सथिकिर्दवयानैरिष्टापूर्तंकृणुतादविरस्मादितियजमानःपरिददाति॥अ
नृणाअस्मिन्ननृणाःपरस्मिꣳस्तृतीयेलोकेअनृणास्याम॥ येदेवयानाःपितृयाणाश्च
लोकास्सर्वाल्लोकाननृणाःसंचरेमहीतिजपतियजमानःसमारोपसपरावग्नीयदिगनश्रीः
शालामुखीयꣳ होदꣳउदवसायारणिभ्यामग्निंमथित्वोदवसानीयामिष्टिंनिर्वपत्याग्ने
यमेवपंक्तिकपालꣳ विष्णवेप्रयाजानुयाजेष्वाग्नेयावाज्यभागावनुद्वानूदक्षिणापिवावै
ष्णवींपूर्णाहुतिꣳहुत्वासोऽग्निरजहितःप्रेतुप्रथमोयज्ञियानामवसानंमेवसानपतेबिंद
नू ॥दीदिवाꣳसंसांपावद्धात्रेष्टिःसंतिष्ठतेऽथसायमग्निहोत्रहोमःकालेप्राप्तेहोमिःवयम
न्वागमेमहीतिजपतियजमानोविहारंपुरस्कृत्यगृहानागच्छत्यागच्छति॥५॥इतिअग्निष्टोमेपंच श्री
मोऽध्यायःसमाप्तः॥शुभंभवतु॥५॥

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017